

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ & ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΕΝΕΡΓΕΙΑ:
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ, ΔΙΚΑΙΟ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ: «Η ελληνική αγορά
προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και το άνοιγμα στον
ανταγωνισμό – Σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες και
παρουσίαση των αναγκαίων οικονομικών και θεσμικών
μεταρρυθμίσεων για το πλήρες άνοιγμα στον ανταγωνισμό»**

Φοιτήτρια: ΜΑΡΙΑ Τ. ΜΑΡΑΒΕΛΑΚΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΡΑΜΠΑΤΖΟΣ

ΑΘΗΝΑ, 30.09.2021

Εγώ, η Μαρία Μαραβελάκη, βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικώς ατομικά δικό μου. Οι όποιες πληροφορίες και το υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές που έχουν αναφερθεί καταλλήλως στην παρούσα διπλωματική.

Επιπλέον, τελώ εις γνώσιν ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

.....

Την παρούσα διπλωματική αφιερώνω στους γονείς μου που με στήριξαν οικονομικά και ψυχολογικά για την ολοκλήρωση του κύκλου σπουδών στο ανωτέρω μεταπτυχιακό πρόγραμμα και που, αδημονούσαν για την σύνταξη και παρουσίαση της παρούσης περισσότερο ακόμη κι από εμένα...

Περίληψη

Η χρήση του ηλεκτρισμού από το τέλος του 19^{ου} αιώνα άλλαξε άρδην την εικόνα και τις ανάγκες των κοινωνιών. Μέχρι τότε κυριαρχούσε σε απόλυτο βαθμό η χρήση του άνθρακα και του ατμού για την παραγωγή της απαιτούμενης ενέργειας τόσο για τη βιομηχανία, όσο και την καθημερινότητα των πολιτών. Με την εισαγωγή του ηλεκτρισμού στη ζωή των ανθρώπων, αναπτύχθηκαν νέες τεχνολογίες και εν γένει διευκολύνθηκε η ζωή εκατομμυρίων ατόμων πάνω στη γη · δεν είναι υπερβολή να χαρακτηρίσουμε την εισαγωγή του ηλεκτρισμού στη γη ως μία επανάσταση. Ο σημερινός άνθρωπος θεωρεί αδιανόητο πλέον να ζει χωρίς ηλεκτρισμό, μιας και ολόκληρη η ζωή μας είναι δομημένη γύρω από εκείνον και τις χρήσεις του. Για αυτό το λόγο, τόσο η παραγωγή, όσο και η διανομή στους πολίτες του ηλεκτρισμού αποτελεί κοινωνικό αγαθό, αναγκαίο απόλυτα για τη διαβίβασή του. Για να καλυφθούν οι ανάγκες των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο, η παραγωγή ηλεκτρισμού είναι συνεχής και πραγματοποιείται από σταθμούς παραγωγής πχ με καύση ορυκτών, υδροηλεκτρικούς, θερμοηλεκτρικούς, πυρηνικούς, καθώς και σταθμούς που χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Στην Ελλάδα ο ηλεκτρισμός ήρθε για πρώτη φορά το 1889 και αποτελεί έκτοτε αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής της χώρας. Αρχικά η Ελλάδα, όπως και η υπόλοιπη Ευρώπη είχαν μία αγορά ενέργειας μονοπωλιακή και κλειστή. Η εικόνα αυτή άρχισε σταδιακά να αλλάζει και να βαδίζει προς την απελευθέρωσή της, τόσο εδώ, όσο και σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρωτοπόρος στον τομέα αυτό υπήρξε το Ηνωμένο Βασίλειο, το οποίο προχώρησε στην ιδιωτικοποίηση της ηλεκτρικής της βιομηχανίας, με τη Νορβηγία να την ακολουθεί. Το 2003 υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση η Οδηγία 2003/54/EK, η οποία και υποχρέωσε όλα τα κράτη-μέλη της να απελευθερώσουν τις αγορές ενέργειας. Συνεπώς και η Ελλάδα αναγκάστηκε να βαδίζει σε αυτό το δρόμο και να μεταρρυθμίσει τον συγκεκριμένο κλάδο.

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα παρουσιάσουμε την πορεία απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα και την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στο χώρο αυτό, ενώ ταυτόχρονα θα κάνουμε μία σύντομη παρουσίαση της κατάστασης που επικρατεί και σε άλλες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	7
Κεφάλαιο 1ο- Η ηλεκτρική ενέργεια	8
1.1. Τεχνικά χαρακτηριστικά της ηλεκτρικής ενέργειας.....	8
1.1.1. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.....	9
1.1.2. Δίκτυα για τη μεταφορά και για τη διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας... ..	10
Κεφάλαιο 2ο- Η απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη ...	12
2.1. Το νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	13
2.1.1. Προθεσμιακά προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας.....	19
2.2. Η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης	20
2.2.1. Το Ηνωμένο Βασίλειο	20
2.2.1.1. Επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας στο Ηνωμένο Βασίλειο	23
2.2.1.2. Το Power Pool (1990–2001)	24
2.2.2. Γερμανία	26
2.2.3 Γαλλία	29
2.2.4. Ισπανία	30
2.2.5. Τσεχία	31
2.2.6. Ιταλία	32
2.2.7. Πορτογαλία	34

2.2.8. Ιρλανδία	35
Κεφάλαιο 3ο- Η νέα εποχή στην αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα ..	35
3.1. Σύνομη ιστορική αναδρομή της ηλεκτροδότησης	36
3.1.1. Η ίδρυση της Δ.Ε.Η	38
3.2. Το νομικό πλαίσιο για την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας ...	40
3.2.1. Ο Ν. 2773/1999	41
3.2.2. Νόμος 3426/2005 και Νόμος 4001/2011	43
3.2.3. Νομικά Ζητήματα από τη Δεσπόζουσα Θέση της ΔΕΗ	43
3.3. Η ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας	50
3.3.1. Δομή της αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα	51
3.3.2. Φορείς της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας	59
3.3.2.1. Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας	60
3.3.2.2. Ευρωπαϊκός Οργανισμό για τη συνεργασία των Εθνικών Ρυθμιστικών Αρχών..	62
3.3.2.3. ΛΑΓΗΕ – ΔΑΠΕΕΠ Α.Ε.	63
3.3.2.4. Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας	64
3.3.2.5. Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας	64
3.4.. Τι πρέπει να προσέχουν οι καταναλωτές	66
3.5. Συμπεράσματα	67
Επίλογος	68

Εισαγωγή

Στην παρούσα γίνεται μια προσπάθεια συνοπτικής περιγραφής του ιστορικού υπόβαθρου της ενεργειακής αγοράς σε επίπεδο παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας με ιδιαίτερη έμφαση τελικά στη δομή της λιανικής αγοράς στην Ελλάδα και την σύγκρισή της ακροθιγώς με αντίστοιχες αγορές ευρωπαϊκών κρατών. Το ζήτημα της ενημέρωσης και πληροφόρησης των τελικών καταναλωτών και το κατά πόσο η χρήση και η τιμολόγηση της ηλεκτρικής ενέργειας είναι σαφή στο «αγοραστικό» κοινό του ενεργειακού τομέα είναι παράγοντες που αιτιολογούν γιατί η ΔΕΗ αποχωρίζεται με αργούς ρυθμούς το μονοπωλιακό ποσοστό της, το οποίο πάντως μέχρι και σήμερα παραμένει σε υψηλά επίπεδα ενώ στην Ελλάδα υφίστανται πολυάριθμοι εναλλακτικοί πάροχοι.

Ο τομέας της ενέργειας δεν λειτουργεί πάντα προς όφελος των καταναλωτών και εμφανίζει σοβαρές δυσλειτουργίες που πρέπει άμεσα να αποκατασταθούν. Οι αθέμιτες εμπορικές πρακτικές από ορισμένους παρόχους τόσο κατά τη διαφήμιση των υπηρεσιών όσο και κατά την προσφορά τους στους καταναλωτές, η ελλιπής ως ανεφέρθη ενημέρωση των καταναλωτών πριν τη σύναψη της σύμβασης με στόχο την προσέλκυση όσο το δυνατόν περισσότερων πελατών, η μη αναφορά πίνακα ενεργειακού μείγματος στους λογαριασμούς ρεύματος μεγάλης μερίδας εναλλακτικών προμηθευτών, η έλλειψη υποδειγμάτων λογαριασμών για το κάθε πακέτο προσφοράς στην ιστοσελίδα τους, έτσι ώστε ο καταναλωτής να ενημερώνεται ορθά και να μπορεί να συγκρίνει και να επιλέγει τον προμηθευτή σύμφωνα με τις ανάγκες του, ο επιμερισμός των Ρυθμιζόμενων Χρεώσεων κατά μήνα, γεγονός που καθιστά το λογαριασμό αδιαφανή και προκαλεί σύγχυση στον καταναλωτή αφού οι χρεώσεις αυτές εξαρτώνται από την κατανάλωση, όπως αυτή μετράται κάθε τέσσερις μήνες και τα αργά αντανakλαστικά της ελληνικής Πολιτείας ως προς την υιοθέτηση μιας κοινής πολιτικής αναφορικά με τη μεθοδολογία του υπολογισμού των χρεώσεων από όλους τους προμηθευτές με σκοπό την προστασία του καταναλωτή είναι μια σειρά ζητημάτων που επιδρούν στο άνοιγμα και την ορθή λειτουργία της ενεργειακής αγοράς.

Κεφάλαιο 1ο

Η ηλεκτρική ενέργεια

1.1. Τεχνικά χαρακτηριστικά της ηλεκτρικής ενέργειας

Καταρχάς, ξεκινάμε από το γεγονός πως η ηλεκτρική ενέργεια είναι μορφή ενέργειας δευτερογενής, μιας και παράγεται μέσα από την ανάλωση άλλων υλικών, όπως πχ ο λιγνίτης, ο άνθρακας και το πετρέλαιο. Επιπλέον, υπάρχει ανάγκη μεταφοράς της από τον τόπο που γίνεται η παραγωγή της μέχρι και το σημείο της τελικής κατανάλωσης. Για να πραγματοποιηθεί η συγκεκριμένη μεταφορά θα πρέπει να υπάρχει δίκτυο αγωγών, για την μεταφορά της παραγόμενης ενέργειας στους τελικούς χρήστες ¹.

Ένα ζήτημα εξαιρετικής σημασίας είναι η μη δυνατότητα αποθήκευσης της ηλεκτρικής ενέργειας. Πιο συγκεκριμένα, ο ηλεκτρισμός παράγεται και μεταφέρεται μέσα από σύστημα που υπάρχει, ενώ η κατανάλωση έχει συνεχή ροή. Η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται εγχέεται μέσα στο σύστημα μεταφοράς και διατηρείται εκεί μέχρις ότου καταναλωθεί. Συνεπώς, πρόκειται για μία δεξαμενή, μέσα στην οποία υπάρχει διαρκής έγχυση, αλλά και διαρκής κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας. Το θέμα είναι πως η δεξαμενή δεν πρέπει να «υπερχειλίσσει», ήτοι η ποσότητα που φεύγει και η ποσότητα που μπαίνει θα πρέπει να παραμείνει ίδια. Είναι πολύ σημαντική η εξασφάλιση κάθε στιγμή της ισορροπίας ανάμεσα στο σύστημα μεταφοράς και στο σύστημα διανομής ².

Τέλος, η ηλεκτρική ενέργεια είναι ένα αγαθό ομογενές, το οποίο προσφέρεται στον τελικό χρήστη, χωρίς να υπάρχει ποτέ διαφορά ως προς την προσφερόμενη ποιότητα. Η παραγόμενη ηλεκτρική ενέργεια εγχέεται στο σύστημα μεταφοράς και εν συνεχεία διανέμεται στους καταναλωτές. Συνεπώς, η τιμή πρέπει να είναι ίδια για όλους, μιας και δεν υπάρχουν διαφορές ως προς την ποιότητα. Ο καταναλωτής θέλει να υπάρχει ισχύς και ποσότητα

¹ ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δίκτυα & Υποδομές, Επιμέλεια Νικόλαος Ε. Φαραντούρης, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2014, σελ.355

² «Pumped Hydro Storage», Ευρωπαϊκή ένωση για την αποθήκευση ενέργειας (European Association for Storage of Energy)· «Energy Storage: Which Market Designs and Regulatory Incentives Are Needed?», Θεματικό Τμήμα Α: Οικονομική και επιστημονική πολιτική. Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2015

ηλεκτρικής ενέργειας τέτοια, ώστε οι συσκευές του να λειτουργούν κανονικά. Το ενδιαφέρον του καταναλωτή αναφορικά με την τάση έχει να κάνει με το αν η χρήση του ηλεκτρικού ρεύματος θα γίνεται από αυτόν με ασφάλεια και μέχρι εκεί.

1.1.1. Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας

Η διαθεσιμότητα των πρωτογενών μορφών ενέργειας είναι εκείνη που καθορίζει σχεδόν σε απόλυτο βαθμό τις μεθόδους παραγωγής της ηλεκτρικής ενέργειας. Συμβατικές μέθοδοι παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας είναι εκείνες για τις οποίες χρησιμοποιούνται υλικά όπως λιγνίτης, πετρέλαιο και φυσικό αέριο, ενώ μη συμβατικές είναι εκείνες για τις οποίες χρησιμοποιούνται ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως άνεμος και ήλιος.

Τα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέσω καύσης γαιανθράκων ή πετρελαίου ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα στηρίζουν το πιο μεγάλο ποσοστό της παγκόσμιας ζήτησης για ηλεκτρισμό. Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος από αυτή την κατάσταση είναι τεράστια, μιας και υπάρχει ρύπανση, αλλά και ανάλωση των φυσικών πόρων, που δεν είναι ανανεώσιμοι. Για να μιλήσουμε ειδικά για την Ελλάδα, η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από την καύση λιγνίτη ξεπερνάει το 50% και η παραγωγή από την καύση πετρελαίου τοποθετείται γύρω στο 8% με βάση τα στατιστικά της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας.

Σύγχρονη επιδίωξη της παγκόσμιας κοινότητας, αλλά κυρίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι η όσο το δυνατόν ευρύτερη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγή ηλεκτρισμού, μιας και με αυτό τον τρόπο προστατεύεται το φυσικό περιβάλλον. Η Οδηγία 2009/28/EK προβλέπει την υποχρέωση των κρατών-μελών να αυξήσουν τη χρήση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, με στόχο το 2020 τουλάχιστον το 20% της συνολικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.³ Οι μέθοδοι παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας επηρεάζονται άμεσα από τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφορικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ο βασικός λόγος που συμβαίνει αυτό είναι το γεγονός πως η παραγόμενη από ανανεώσιμες πηγές ηλεκτρική ενέργεια εγχέεται κατά προτεραιότητα στη δεξαμενή και επιπλέον τιμολογείται διαφορετικά

³ <https://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/l09r01.pdf>

από την ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται μέσω πηγών συμβατικών. Τα εργοστάσια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας είναι εγκαταστάσεις για τις οποίες απαιτούνται πολλά κεφάλαια · τα κεφάλαια αυτά έχουν καταβληθεί σε αρκετές περιπτώσεις από δημόσιους φορείς, είτε εξ ολοκλήρου, είτε σε κάποιο ποσοστό. Αυτός είναι, άλλωστε, και ο λόγος που σε πολλά κράτη η παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας είχε και εξακολουθεί να λειτουργεί με συνθήκες ολιγοπωλίου ή ακόμα και μονοπωλίου.

1.1.2. Δίκτυα για τη μεταφορά και για τη διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας

Η ηλεκτρική ενέργεια που παράγεται πρέπει με κάποιο τρόπο να μεταφερθεί για να χρησιμοποιηθεί στα σημεία της κατανάλωσης, ήτοι σε κάθε σπίτι, σε κάθε εργοστάσιο κλπ. Προκειμένου να επιτευχθεί η εν λόγω μεταφορά, θα πρέπει καταρχάς να ξεπεραστούν κάποιοι τεχνικοί περιορισμοί, οι οποίοι επιβάλλονται για να διατηρηθούν η ισορροπία, αλλά και η σταθερότητα του εν λόγω συστήματος.

Το σύστημα μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας είναι μάλλον περίπλοκο, μιας και αποτελείται τόσο από αγωγούς, όσο και από σταθμούς για το μετασχηματισμό της τάσης της και εγκαταστάσεις για τον έλεγχο της ροής, ήτοι της ποσότητας έγχυσης και κατανάλωσης ενέργειας από τη δεξαμενή.

Σε περίπτωση που υπάρξει ανισορροπία ανάμεσα στη μεταφορά και στη διανομή της παραχθείσας ηλεκτρικής ενέργειας, ήτοι αν υπάρξει μεγαλύτερη ζήτηση από την προσφορά ή αντίστροφα μεγαλύτερη προσφορά από τη ζήτηση, απαιτείται τεχνική επέμβαση ούτως ώστε να επιτευχθεί ξανά ισορροπία · με άλλα λόγια, σε μία περίπτωση ανισορροπίας θα πρέπει είτε αυξηθεί η ποσότητα που εγχέεται στη δεξαμενή πχ χρήση επιπλέον μονάδων παραγωγής, είτε μείωση της ποσότητας πχ διακοπή προσωρινή της λειτουργίας κάποιων μονάδων.

Η οργάνωση του συστήματος και πιο συγκεκριμένα του δικτύου μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται είναι ένα ζήτημα εξαιρετικά σημαντικό. Από την πρώτη στιγμή, μάλιστα, που οι κοινωνίες ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν ευρέως την ηλεκτρική ενέργεια, το εν λόγω ζήτημα απασχόλησε τους φορείς κάθε πόλης, αλλά και τις κεντρικές κυβερνήσεις των κρατών, μιας και πχ τα δίκτυα έπρεπε να εγκατασταθούν σε δημόσιες εκτάσεις και να διέλθουν μέσα από περιοχές πχ κατοικημένες. Τα έξοδα τόσο κατασκευής,

όσο και λειτουργίας/συντήρησης τα ανέλαβαν στις περισσότερες περιπτώσεις οι εταιρείες παραγωγής της ηλεκτρικής ενέργειας.

Ο δημόσιος τομέας όλων των κρατών εξέφρασε από την πρώτη στιγμή το ενδιαφέρον του τόσο για την παραγωγή, όσο και για τη μεταφορά και διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας. Για όλες τις σχετικές εγκαταστάσεις απαιτούνταν η έκδοση σχετικών διοικητικών αδειών. Η ηλεκτρική ενέργεια απέκτησε πολύ σύντομα την υπόσταση του κοινωνικού αγαθού, μιας και η χρήση της εξαπλώθηκε ραγδαία σε όλους τους τομείς της ζωής. Τα διοικητικά θέματα αναφορικά με τη μεταφορά και τη διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας ρυθμίστηκαν βάσει ειδικών νομοθετημάτων, όπως και τα ζητήματα αναφορικά με το πως θα ανεφοδιάζονται οι χρήστες.

Το γεγονός πως δημιουργήθηκαν και αναπτύχθηκαν μονοπώλια για την παραγωγή, αλλά και για τη διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας δεν επέτρεψε σε κανένα επίπεδο την χρήση ιδιωτικών κανόνων δικαίου · η κατάσταση αυτή βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με τη συμβατική ελευθερία των πολιτών και το δικαίωμά για διακίνηση των αγαθών και των υπηρεσιών, χωρίς κανένα περιορισμό. Οι αναγκαστικές συμβάσεις, οι οποίες χρησιμοποιούνταν για την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στους τελικούς χρήστες αποτελούσε διεθνώς το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα παραβίασης της ανωτέρω αναφερόμενης συμβατικής ελευθερίας. Πιο συγκεκριμένα, οι παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας δεν μπορούσαν σε καμία περίπτωση να αρνηθούν τη σύναψη μίας σύμβασης παροχής ηλεκτρικής ενέργειας με κάποιον και οι καταναλωτές έπρεπε, αν ήθελαν να έχουν ηλεκτρικό ρεύμα, να συμβληθούν αποκλειστικά με τον μονοπωλιακό προμηθευτή. Τέλος, οι σχετικές συμβάσεις, όπως και τα τιμολόγια για την παροχή της ηλεκτρικής ενέργειας καθορίζονταν νομοθετικά.

Η απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας επέφερε ριζικές μεταβολές σε αυτή την κατάσταση, με πρώτη και σημαντικότερη ίσως τη δημιουργία υγιούς ανταγωνισμού στην αγορά. Αυτό δεν σημαίνει, σε καμία περίπτωση, βέβαια πως η εν λόγω αγορά θα ήταν χωρίς έλεγχο · πάντα θα συνέχιζε να είναι μία αγορά άκρως ρυθμισμένη μιας και πρόκειται για ένα αγαθό που εξακολουθεί να χαρακτηρίζεται κοινωνικό.

Προκειμένου να μπορέσει κάποιος να μελετήσει και να κατανοήσει τις συμβάσεις αναφορικά με την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, είτε σε επίπεδο λιανικής πώλησης, είτε σε επίπεδο

χονδρικής, θα πρέπει καταρχάς να αντιληφθεί σε βάθος την έννοια, αλλά και τον τρόπο λειτουργίας της απελευθερωμένης αγοράς. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία πως η ηλεκτρική ενέργεια ως ένα αγαθό κοινωνικό, με αξία ανεκτίμητη για όλους, πολίτες και επαγγελματίες. Ο καταναλωτής μπορεί να επιλέξει τον πάροχο πλέον της ηλεκτρικής ενέργειας και συνεπώς να προβεί σε διαπραγματεύσεις αναφορικά με τις χρεώσεις που θα του επιβληθούν. Υποχρέωση της πολιτείας, μιας και το αγαθό εξακολουθεί να είναι κοινωνικό, είναι η εξασφάλιση παροχής ηλεκτρικού ρεύματος σε όλους όσους το επιθυμούν, όπως και η προστασία των συμφερόντων του μέσω της μέσω της διασφάλισης της απαιτούμενης διαφάνειας.

Κεφάλαιο 2^ο

Η απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη

Στις μέρες μας, η ενέργεια αποτελεί για τις κυβερνήσεις όλων των κρατών-μελών της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Ένωση) προτεραιότητα στις ατζέντες τους. Όταν στις αρχές του 2006 οι Ρώσοι διέκοψαν την παροχή φυσικού αερίου προς την Ευρώπη, μία πράξη που οδήγησε σε ραγδαία αύξηση της τιμής της ενέργειας και όταν αργότερα η αγορά ενέργειας απελευθερώθηκε, η κοινή γνώμη της Ευρώπης συνειδητοποίησε την τεράστια σημασία του τομέα αυτού. Ακολούθησε η εντατικοποίηση των προβληματισμών για τη μόλυνση που προκαλεί η παραγωγή και η κατανάλωση κάποιων μορφών ενέργειας στο περιβάλλον, ενώ η υπογραφή αργότερα του Πρωτοκόλλου του Κιότο για την κλιματική αλλαγή ανέδειξε τη συνειδητοποίηση των ηγετών σε παγκόσμιο επίπεδο της άμεσης ανάγκης να προστατευτεί το περιβάλλον από την περαιτέρω καταστροφή του.

Σύμφωνα με τη 2^η σε σειρά έρευνα σχετικά με τις λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας εντός της ΕΕ, η οποία πραγματοποιήθηκε το 2014 και δημοσιεύτηκε το 2016, οι καταναλωτές θεωρούν πως οι συνθήκες της δεν έχουν παρουσιάσει καμία βελτίωση αναφορικά με τις ιδιωτικούς παρόχους, με την πλειονότητα τους να εμπιστεύεται μόνο τις δημόσιες εταιρείες πχ σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Λετονία το 1/3 των καταναλωτών θεωρεί ότι η αγορά της ενέργειας δεν λειτουργεί σωστά. Αναφορικά με την ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά με θέματα ενέργειας, η έρευνα κατέδειξε ότι η πλειονότητα των καταναλωτών αγνοεί και το ποσό που πληρώνει για ηλεκτρικό ρεύμα κάθε μήνα, αλλά και τι περιλαμβάνει κάθε λογαριασμός ρεύματος, ήτοι πόσο ρεύμα καταναλώνουν και τι άλλες χρεώσεις περιλαμβάνονται σε αυτόν. Επιπλέον, ένα μεγάλο μέρος των καταναλωτών δήλωσε

πως οι πάροχοι τους δεν τους έκαναν καμία προσφορά για μείωση των τιμολογίων ή για το πως μπορούν να υποβάλλουν σε εκείνες παράπονα ή τυχόν διαμαρτυρίες⁴.

Η δυνατότητα που έχουν πλέον οι καταναλωτές εντός της ΕΕ να αλλάζουν πάροχο κατά το δοκούν τους δίνει την ευκαιρία να εκμεταλλεύονται την ευκαιρία και το πλεονέκτημα που τους προσφέρει ο αναπτυσσόμενος εντός της χώρας τους ανταγωνισμός. Η Ευρώπη και οι πολίτες των κρατών-μελών της ΕΕ υπήρξαν και εξακολουθούν να είναι πρωτοπόροι στις κινητοποιήσεις για την εξασφάλιση ενός περιβάλλοντος φιλικού για τον άνθρωπο. Η κατάσταση της Ευρώπης αναφορικά με το ζήτημα της ενέργειας, σε επίπεδο παραγωγής και κατανάλωσης, θα αναλυθεί στο συγκεκριμένο κεφάλαιο.

2.1. Το νομοθετικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το ζήτημα της ενέργειας αποτελεί προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση και συγκεκριμένα για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που χειρίζεται τα εν λόγω θέματα ήδη από τη δεκαετία του 1990. Η παροχή ενέργειας στα νοικοκυριά όλων των κρατών-μελών της Ευρώπης, καθώς και στις επιχειρήσεις και στη βιομηχανία σε τιμές λογικές και με την μικρότερη δυνατή επίπτωση στο περιβάλλον είναι ζητήματα με σημασία καθοριστική για τις οικονομίες τόσο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όσο και για την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση.⁵ Η διαδικασία απελευθέρωσης της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας ξεκίνησε περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1990. Μέχρι τότε η παραγωγή και διανομή του ηλεκτρικού ρεύματος πραγματοποιούνταν αποκλειστικά από κρατικές επιχειρήσεις, οι οποίες δρούσαν μονοπωλιακά. Η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε θέσει ως βασικό στόχο το άνοιγμα σταδιακά της αγοράς αυτής προς τον ανταγωνισμό · για να επιτευχθεί αυτό θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν καταρχάς οι εξής ενέργειες: **A.** Διάκριση των σχετικών δραστηριοτήτων σε ανταγωνιστικές και μη ανταγωνιστικές πχ η προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας είναι ανταγωνιστική, ενώ η λειτουργία των δικτύων μη ανταγωνιστική, **B.** Απελευθέρωση της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας μέσω πχ της άρσης εμποδίων εισχώρησης στην αγορά και άλλων προμηθευτών, **Γ.** Επιβολή υποχρέωσης στους προμηθευτές να επιτρέπουν στους τρίτους να χρησιμοποιούν τις υποδομές τους και να συνδέονται στα ήδη εγκατεστημένα δίκτυα

⁴ https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/2_en_autre_document_travail_service_part1_v3exec.pdf

⁵ <https://yiannatsis.gr/download/ellhnikh-agora-hlektrikis-energeias.pdf>

τους, **Δ**. Δημιουργία ανεξάρτητων ρυθμιστικών αρχών. Περαιτέρω, η Ευρωπαϊκή Ένωση προχώρησε στην έκδοση οδηγιών αναφορικά με το ζήτημα της απελευθέρωσης της αγοράς της ενέργειας στο σύνολό της, ήτοι τόσο της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, όσο και της αγοράς φυσικού αερίου. Η πρώτη (1^η) οδηγία που εκδόθηκε ήταν η 1996/92/EK, η δεύτερη (2^η) ήταν 2003/54/EK και η τρίτη (3^η) ήταν η 2009/72/EK. Όλες αυτές οι οδηγίες ενσωματώθηκαν και στο ελληνικό δίκαιο μέσα από τους νόμους 2773/1999, 3426/2005 και 4001/2011.⁶

Η Οδηγία 1996/92/EK⁷ προχωρώντας στην ενσωμάτωση όλων των σχετικών κανόνων λειτουργίας της εσωτερικής κοινής αγοράς και δίνοντας στα κράτη-μέλη τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές, αποτέλεσε ουσιαστικά το εναρκτήριο λάκτισμα όλης αυτής της διαδικασίας. Η οδηγία αυτή, υπό τον τίτλο «περί κοινών κανόνων για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας», ολοκλήρωσε ουσιαστικά την προσπάθεια για την ενοποίηση του νομοθετικού πλαισίου αναφορικά με την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Στην ανωτέρω Οδηγία είχαν συμπεριληφθεί όλοι οι κανόνες αναφορικά με την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας, την εκμετάλλευση των δικτύων μεταφοράς του και τέλος με τη διανομή του. οι υποχρεώσεις των κρατών-μελών, βάσει των κανόνων αυτών, ήταν οι εξής⁸ :

A. Κατάργηση των δικαιωμάτων αποκλειστικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, **B.** Θέσπιση ενός συστήματος παροχής αδειών για την κατασκευή μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέσω ενός συστήματος διεξαγωγής διαγωνισμών υπό συνθήκες αντικειμενικότητας, διαφάνειας και αμεροληψίας, **Γ.** Οι άδειες λειτουργίας, αλλά και εποπτείας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας θα δίνονται από ένα φορέα ανεξάρτητο και με ισχυρές εξουσίες, **Δ.** Το δίκτυο μεταφοράς της ηλεκτρικής ενέργειας θα το διαχειρίζεται ένας φορέας ανεξάρτητος, αρμοδιότητα του οποίου θα είναι η συντήρηση και η ανάπτυξη του (Transmission System Operator – TSO, Διαχειριστής Συστήματος Μεταφοράς), **Ε.** Το δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας θα το διαχειρίζεται επίσης ένας φορέας ανεξάρτητος (Distribution System Operator –

⁶ ΕΝΕΡΓΕΙΑ, Δίκαιο Οικονομία & Πολιτική, Επιμέλεια Νικόλαος Ε. Φαραντούρης, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2014, σελ.37 επ.

⁷ Η ψήφιση της Οδηγίας πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια της συνόδου της ΕΕ στο Λουξεμβούργο στις 20/6/1996

⁸ Βλ. Οδηγία 96/92/EK, διαθέσιμη στο <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A31996L0092>

DSO, Διαχειριστής Συστήματος Διανομής). Τα δίκτυα μεταφοράς και διανομής θα είναι ανεξάρτητα από την παραγωγή και η κατανομή θα πραγματοποιείται με κριτήρια αμερόληπτα και αντικειμενικά. Αναφορικά δε, με την οργάνωση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα επιλογής ανάμεσα στο σύστημα του μοναδικού αγοραστή και εκείνου της πρόσβασης και χρήσης των δικτύων από τρίτους (Third Party Access – TPA).

Περαιτέρω, τα κράτη-μέλη της ΕΕ έχουν τη δυνατότητα για λόγους ασφαλείας του εφοδιασμού να επιβάλλουν την επιλογή λειτουργίας των εγκαταστάσεων που χρησιμοποιούν εγχώριες πηγές ενέργειας, όπως πχ ο λιγνίτης, αλλά μέχρι ένα ποσοστό. Το ποσοστό αυτό δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από το 15% της πρωτογενούς ενέργειας, η οποία είναι απαραίτητη για να παραχθεί ηλεκτρικό ρεύμα. Οι τυχόν διαφορές που προκύπτουν στην εσωτερική αγορά κατά τη λειτουργία της θα επιλύονται από ειδικούς μηχανισμούς που θα δημιουργούνται για αυτό το σκοπό και μόνο · με αυτό τον τρόπο θα αποφεύγονται συμπεριφορές των συμμετεχόντων ως μονοπωλίου. Οι επιχειρήσεις που είναι ολοκληρωμένες κάθετα οφείλουν να τηρούν χωριστούς λογαριασμούς και να διαχωρίζουν τις αρμοδιότητές τους αναφορικά με την παραγωγή, τη μεταφορά και τη διανομή και να εκδίδουν χωριστούς ισολογισμούς και αποτελέσματα χρήσης. Οι επιχειρήσεις που θα αναλαμβάνουν τις υποχρεώσεις αναφορικά με όλες τις δραστηριότητες του ηλεκτρικού ρεύματος θα πρέπει να είναι διαφανείς.⁹

Προκειμένου να επιτευχθεί η προσαρμογή της βιομηχανίας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στις ανάγκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έτσι όπως είχαν πλέον διαμορφωθεί, έπρεπε η εσωτερική κοινή αγορά της να απελευθερωθεί. Η Οδηγία 1996/92/ΕΚ έλαβε υπόψη της την εν λόγω επικτακτική ανάγκη απελευθέρωσης της συγκεκριμένης αγοράς, αλλά ταυτόχρονα δεν παρέλειψε το γεγονός πως η αγορά κάθε κράτους-μέλους ήταν ήδη δομημένη, με τα συστήματα παραγωγής και διανομής να είναι προσαρμοσμένα στο πολιτικό σύστημα και καθεστώς, αλλά και στο ύψος και στις ιδιομορφίες καθενός εξ αυτών. Συνεπώς, η εν λόγω οδηγία προσπάθησε να δημιουργήσει μία βάση κοινών κανόνων για όλα τα κράτη-μέλη, έτσι ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει εύρυθμα η κοινή εσωτερική αγορά. Όπως ήταν αναμενόμενο, η πρώτη νομοθετική απόπειρα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την

⁹ ΕΝΕΡΓΕΙΑ, Δίκαιο Οικονομία & Πολιτική, Επιμέλεια Νικόλαος Ε. Φαραντούρης, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2014, σελ.38 επ.

απελευθέρωση της κοινής ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας παρουσίασε αρκετές αστοχίες και ελλείψεις πχ είναι χαρακτηριστική η ανεπάρκεια διασφάλισης για όλα τα κράτη-μέλη ισότιμων όρων παραγωγής, με άμεση συνέπεια τη συνέχιση λειτουργίας μονοπωλιακών επιχειρήσεων.

Το 2000 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο έθεσε στα πλαίσια της συνόδου που πραγματοποιήθηκε στη Λισαβόνα της Πορτογαλίας¹⁰ το στόχο να επιταχυνθεί η διαδικασία απελευθέρωσης της αγοράς της ενέργειας στην Ευρώπη. Συγκεκριμένα σημειώθηκε πως η αρχική οδηγία 1996/92/EK δημιούργησε μεν τις βάσεις της κοινής εσωτερικής αγοράς, αλλά τώρα έπρεπε πλέον να ληφθούν μέτρα δραστικά και ριζοσπαστικά. Η πορεία απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας αφορούσε τόσο την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας, όσο και εκείνη του φυσικού αερίου, μιας και πρόκειται για αγορές με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα πχ την ανάγκη ύπαρξης για τη λειτουργία τους δικτύων διανομής και μεταφοράς. Στις 6/7/2000 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο προχώρησε στην επιβεβαίωση, μέσω ενός ψηφίσματός του, του ανωτέρω πολιτικού στόχου και ζήτησε για αυτό το λόγο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προβεί σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες, προκειμένου να δημιουργηθεί μία αγορά ενέργειας πλήρως απελευθερωμένη ¹¹ ο Ευρωκοινοβούλιο και το Συμβούλιο προχώρησαν τότε, μετά από πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, στην έκδοση της Οδηγίας 2003/54/EK «σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση της Οδηγίας 96/92/EK» (EE L 176/37 της 15.7.2003) · βασικός και άμεσος στόχος της οδηγίας αυτής ήταν η επίσπευση της απελευθέρωσης της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ παράλληλα εκδόθηκε και η αντίστοιχη Οδηγία EE 2003/55/EG (EE L της 15.7.2003) για την αγορά του φυσικού αερίου.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει εγγυήσεις στους πολίτες των κρατών-μελών της αναφορικά με την ελευθερία στην κυκλοφορία των εμπορευμάτων, την ελευθερία στην παροχή των υπηρεσιών και την ελευθερία στην εγκατάσταση. Όλες αυτές οι ελευθερίες όμως είναι πραγματοποιήσιμες αποκλειστικά στα πλαίσια μίας αγοράς ανοιχτής, όπου οι καταναλωτές έχουν το δικαίωμα, αλλά και τη δυνατότητα της επιλογής χωρίς περιορισμούς των

¹⁰ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/PRES_00_900.

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0054:EL:HTML>

προμηθευτών τους και αντίστροφα οι προμηθευτές την ελευθερία να προχωρούν σε σύναψη συμφωνιών με τους τελικούς χρήστες και την παροχή σε αυτούς ηλεκτρικής ενέργειας (Προοίμιο, αριθ. (4) της Οδηγίας).¹² Οι ρυθμίσεις που προβλέπονται σε αυτή την οδηγία είναι πιο αναλυτικές από εκείνες της προηγούμενης, ήτοι της Οδηγίας 1996/92/ΕΚ, η οποία είχε πλέον καταργηθεί. Οι συντάκτες, συνεπώς, της Οδηγίας αυτής δεν στόχευαν απλά στην επαναδιατύπωση των προηγούμενων διατάξεων, αλλά στην άρση των εμποδίων που εξακολουθούσαν να υφίστανται και τα οποία καθυστέρουσαν την ουσιαστική ολοκλήρωση της απελευθέρωσης της εσωτερικής αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας.

Βασική προϋπόθεση λειτουργίας του ανταγωνισμού σε μία αγορά είναι η εξασφάλιση της πρόσβασης σε αυτή όλων όσων το επιθυμούν. Εν προκειμένω, η δυνατότητα πρόσβασης στο δίκτυο της ηλεκτρικής ενέργειας και η παροχή της αδιακρίτως σε όλους σε τιμές προσιτές και λογικές, αλλά και υπό συνθήκες διαφάνειας είναι καθοριστικής σημασίας. Άλλωστε, η διασφάλιση της δυνατότητας πρόσβασης, όπως και η διαμόρφωση των τιμολογίων είχαν αποτελέσει τα πιο βασικά προσκόμματα της επίτευξης της απελευθέρωσης της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας κατά την εφαρμογή της προτέρας Οδηγίας 1996/92/ΕΚ (Προοίμιο, αριθ. (5) και (6) της Οδηγίας)¹³. Έτσι, η Οδηγία 2003/54/ΕΚ εισήγαγε την υποχρέωση των κρατών-μελών για απελευθέρωση της παραγωγής της ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά και την υποχρέωση απελευθέρωσης της αγοράς για τους καταναλωτές του ηλεκτρικού ρεύματος, με χρονικό όριο την 1^η Ιουλίου του 2007. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην οδηγία, οι τελικοί χρήστες/πελάτες έχουν το δικαίωμα και τη δυνατότητα της επιλογής ελεύθερα του παρόχου ηλεκτρικής ενέργειας (Άρθρο 21 § 1). Περαιτέρω, η Οδηγία προχώρησε περαιτέρω στο διαχωρισμό, λογιστικό και νομικό, της δραστηριότητας του Διαχειριστή των δικτύων μεταφοράς και διανομής από οποιαδήποτε άλλη σχετική δραστηριότητα (Άρθρα 15 και 19). Το ζήτημα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των δικτύων δεν αναφέρεται καθόλου στις διατάξεις της συγκεκριμένης οδηγίας, ενώ η διασφάλιση της πρόσβασης και τρίτων στα δίκτυα επιτυγχάνεται μέσα από την πρόβλεψη της μεθόδου των «ρυθμισμένων» τιμολογίων · με αυτό τον τρόπο, η δυνατότητα ενός διαχειριστή να αρνηθεί σε κάποιον τρίτο την πρόσβαση στο δίκτυο περιορίζεται μόνο σε περιπτώσεις που υπάρχει πρόβλημα χωρητικότητας (Άρθρο 20).

¹² <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0054:EL:HTML>

¹³ <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0054:EL:HTML>

Τέλος, η Οδηγία 2003/54/EK επέβαλε στα κράτη-μέλη την υποχρέωση να ορίζουν τουλάχιστον μία Ρυθμιστική Αρχή, η οποία οφείλει να είναι και να δρα εντελώς ανεξάρτητα από τα οποιαδήποτε συμφέροντα έχει ο κλάδος της ηλεκτρικής ενέργειας. Οι εν λόγω Ρυθμιστικές Αρχές θα αναλαμβάνουν την ευθύνη να διασφαλίζουν την διαφανή και αμερόληπτη λειτουργία της συγκεκριμένης αγοράς (Άρθρο 23)¹⁴

Ένα βήμα περαιτέρω προς την επίτευξη της ολοκλήρωσης της απελευθέρωσης της κοινής αγοράς της ενέργειας αποτέλεσε το «Τρίτο» πακέτο ρυθμίσεων νομοθετικών. Πρόκειται για κάποιες πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με στόχο τη ταχύτερη και αποτελεσματικότερη απελευθέρωση της αγοράς και συγκεκριμένα για τα εξής νομοθετήματα (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content>): 1. Κανονισμός 713/2009 (EE L 211/1) για την ίδρυση του Οργανισμού Συνεργασίας των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας¹⁵ 2. Κανονισμός 714/2009 (EE L 211/15) σχετικά με τους όρους πρόσβασης στο δίκτυο για τις διασυνοριακές ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) 1228/2003¹⁶ 3. Κανονισμός 715/2009 (EE L 211/36) σχετικά με τους όρους πρόσβασης στα δίκτυα μεταφοράς φυσικού αερίου και για την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1775/2005¹⁷ 4. Οδηγία 2009/72/EK (EE L 211/55) σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και για την κατάργηση της Οδηγίας 2003/54/EK¹⁸ 5. Οδηγία 2009/73/EK (EE L 211/94) σχετικά με τους κοινούς κανόνες για την εσωτερική αγορά φυσικού αερίου και την κατάργηση της Οδηγίας 2003/55/EK¹⁹ Η Οδηγία 2009/72 για την κοινή αγορά της ενέργειας προσπάθησε να πετύχει την μεγαλύτερη δυνατή εναρμόνιση των εθνικών

¹⁴ Βλ. σχετικά το ερμηνευτικό σημείωμα της Επιτροπής “The role of the regulatory authorities” (14.01.2004) www.ec.europa.eu/energy/electricity/legislation/notes_for_implementation_en.htm

¹⁵ 14/8/2009

¹⁶ Ο εν λόγω Κανονισμός τροποποιήθηκε αρχικά με τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 347/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (L 115/39 της 25.4.2013) και αργότερα με τον Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 543/2013 της Επιτροπής της 14ης Ιουνίου 2013 (L 163/1 της 15.6.2013)

¹⁷ 14/8/2009

¹⁸ 14/8/2009

¹⁹ 14/8/2009

δικαίων των κρατών-μελών μέσω ενός πλήρους καταλόγου με ορισμούς, καθώς και κανόνων πολύ λεπτομερών.

Έχοντας ως βασικούς της στόχους να μπορέσει να διασφαλίσει τον εφοδιασμό της κοινής αγοράς με ηλεκτρική ενέργεια και ταυτόχρονα να αναπτύξει τον ανταγωνισμό μέσα από τη χρήση και εναλλακτικών πηγών ενέργειας και μάλιστα σε πολύ προσιτές τιμές, η ανωτέρω οδηγία εισήγαγε κανόνες που αφορούσαν τις διασυνδέσεις σε επίπεδο δια-συνοριακό και την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ανάπτυξή τους (Προοίμιο οδηγίας, αριθ.5 και 8), καθώς και την διεύρυνση των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (άρθρα 7-10, κεφάλαιο III). Επιπλέον, η Οδηγία 2009/72 προχώρησε σε περαιτέρω διαχωρισμό της ιδιοκτησίας των δικτύων μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας από την ιδιοκτησία τους. Με αυτό τον τρόπο προσπάθησε να κατοχυρώσει σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό την ουσιαστική απελευθέρωση της αγοράς μέσα από τη θεμελίωση ενός ανταγωνισμού χωρίς περιορισμούς και εμπόδια.²⁰

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε εδώ πως ο εν λόγω διαχωρισμός είχε σα στόχο κατά κύριο λόγο τις επιχειρήσεις ενέργειας με κάθετη οργάνωση και ολοκλήρωση ήτοι εκείνες που δραστηριοποιούνται σε όλα τα επίπεδα του κλάδου. Με άλλα λόγια, αφορά επιχειρήσεις που είναι ταυτόχρονα ιδιοκτήτες των δικτύων, παραγωγοί ηλεκτρικής ενέργειας, διαχειριστές, προμηθευτές και πωλητές · κανόνας που επιβάλλει η οδηγία αυτή είναι η διαχείριση του συστήματος μεταφοράς και διανομής και διαχειριστή απόλυτα ανεξάρτητο (άρθρα 9-16, κεφ. IV). Τέλος, οι νέοι κανόνες που προβλέφθηκαν από τα άρθρα της Οδηγίας 2009/72 έχουν σα στόχο να ενισχύσουν ακόμα περισσότερο και την ανεξαρτησία, αλλά και την αποτελεσματικότητα των εθνικών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (άρθρα 35-40, κεφάλαιο IX), έτσι ώστε οι τελικοί χρήστες να αισθάνονται, αλλά και να είναι ουσιαστικά προστατευμένοι.

2.1.1. Προθεσμιακά προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας

Μία αγορά διαχωρίζεται παραδοσιακά στο κομμάτι της χονδρικής και στο κομμάτι της λιανικής. Στη χονδρική αγορά εμπλεκόμενοι είναι οι παραγωγοί, προμηθευτές και κάποιοι πελάτες με μεγάλο όγκο κατανάλωσης και στη λιανική αγορά οι προμηθευτές-πωλητές με τους

²⁰ Farantouris, N.E., La nouvelle base juridique de la politique énergétique de l' UE, 2011, Revue de l' Energie,σελ.18 επ.

τελικούς χρήστες. Όταν μία αγορά είναι ελεύθερη και ανοιχτή στον ανταγωνισμό λειτουργεί όπως ένα χρηματιστήριο και συνεπώς πρέπει να υπάρχουν κανόνες που να διασφαλίζουν την διαφάνεια των συναλλαγών, καθώς και την αποφυγή στρεβλώσεων σε βάρος των μικρότερων σε «δύναμη» επαγγελματιών και φυσικά σε βάρος των καταναλωτών.

Ο Κανονισμός 1227/2011 (ΕΕ L 326/1) για την ακεραιότητα και τη διαφάνεια στη χονδρική αγορά ενέργειας, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου έχει σα στόχο την αποφυγή όλων των ανωτέρω δυσάρεστων καταστάσεων και τη διασφάλιση σε όλους τους συμμετέχοντες στην ελεύθερη αγορά ισότιμων όρων και διαφανών διεργασιών²¹. Ο Κανονισμός 1348/2014 (ΕΕ L 363/121) σχετικά με την αναφορά δεδομένων για την εφαρμογή του άρθρου 8 παράγραφοι 2 και 6 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1227/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την ακεραιότητα και τη διαφάνεια στη χονδρική αγορά ενέργειας που εκδόθηκε κάποια χρόνια αργότερα είχε σα στόχο την επίτευξη της δημιουργίας μίας κοινής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας απόλυτα λειτουργικής και επιπροσθέτως της εξασφάλισης για τους πολίτες ενός συνεχούς ανεφοδιασμού της²². Τέλος, ο Κανονισμός 1222/2015 (ΕΕ L 197/24) σχετικά με τον καθορισμό κατευθυντήριων γραμμών για την κατανομή της δυναμικότητας και τη διαχείριση της συμφόρησης ήθελε να ενισχύσει τον ανταγωνισμό εντός της κοινής αγοράς, αλλά παράλληλα να εξασφαλίσει προσιτές τιμές αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας από τους τελικούς χρήστες²³. Μία αγορά για να λειτουργεί σωστά και αποτελεσματικά πρέπει από τη μία πλευρά να δίνει κίνητρα στους επαγγελματίες να προχωρούν σε επενδύσεις και να προσφέρουν τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες και τα πιο προηγμένα προϊόντα στους καταναλωτές. Στη συγκεκριμένη αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας τα κίνητρα που πρέπει να δίνονται στους παραγωγούς αφορούν στη χρήση πχ των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και εν γένει στις επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες που δεν θα ζημιώνουν το περιβάλλον.

Είναι διαρκής και επίμονη, λοιπόν, η προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να αναβαθμίσει το ενιαίο των ρυθμίσεων γύρω από τον τομέα της ενέργειας, την εσωτερική αγορά και τα

²¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011R1227&from=EL>

²² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32014R1348>

²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32015R1222>

διευρωπαϊκά δίκτυα προωθώντας ένα γενικότερο πλαίσιο ανάληψης θετικών μέτρων δράσης για την απελευθέρωση της αγοράς.

2.2. Η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η Ευρώπη ανταποκρίθηκε γενικά στη διάθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη δημιουργία μίας εσωτερικής αγοράς ενέργειας απελευθερωμένης και ως εκ τούτου πιο ανταγωνιστικής. Τα κράτη-μέλη προχώρησαν συνεπώς στο άνοιγμα των αγορών τους και στη νομοθέτηση σε επίπεδο εθνικό των απαιτούμενων κανόνων για τη σωστή και εύρυθμη λειτουργία τους. Στο κεφάλαιο αυτό θα κάνουμε μία σύντομη παρουσίαση της κατάστασης των αγορών ηλεκτρικής ενέργειας σε ορισμένες χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

2.2.1. Το Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ηνωμένο Βασίλειο προχώρησε σε ιδιωτικοποίηση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και σε πλήρη αναδιάρθρωση του συγκεκριμένου κλάδου. Την περίοδο από το 1990 έως και το 2001 η κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου ακολούθησε το μοντέλο «England and Wales Power Pool», το οποίο βασίστηκε στην spot αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας. Από το 2001 το Power Pool καταργήθηκε και ξεκίνησε τη λειτουργία του το New Electricity Traded Arrangements (NETA), ήτοι ενός μοντέλου που βασίστηκε σε συμβόλαια ενέργειας διμερή (bilateral contracts). Από το 2005 και έπειτα το New Electricity Traded Arrangements απέκτησε μία τελείως νέα μορφή, μιας και πλέον συμμετείχε σε αυτή και η Σκωτία και μετονομάστηκε σε British Electricity Trading and Transmission Arrangements (BETTA). Όλη αυτή η διαδικασία είχε πολύ θετικό αποτέλεσμα για τους πολίτες της χώρας, καθώς και για τις επιχειρήσεις, μιας και το αποτέλεσμα ήταν οι χαμηλότεροι λογαριασμοί για τους καταναλωτές τόσο του ηλεκτρικού ρεύματος, όσο και του φυσικού αερίου²⁴.

Το μοντέλο απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει να κάνει σε μεγάλο βαθμό με την ιδιομορφία του συστήματος παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με το μεγάλο ποσοστό της οποίας να πραγματοποιείται στο βορά και με τη ζήτηση να είναι κυρίως στο νότο. Πιο συγκεκριμένα, η παραγωγή ενέργειας στο Ηνωμένο Βασίλειο μέχρι και

²⁴ N. Keith Tovey, Developments in the Electricity Markets in the UK: the move towards BETTA (2005), https://archive.uea.ac.uk/~e680/energy/energy_links/neta/nktovey_moscow_2005.pdf

την δεκαετία του 1940 προερχόταν σχεδόν αποκλειστικά από την καύση άνθρακα (ποσοστό 90%) και πολύ λίγο από την καύση πετρελαίου (ποσοστό 10%). Την περίοδο από το 1948 μέχρι και το 1960 η κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας αυξήθηκε ραγδαία, ήτοι κατά 150% λόγω της ανάπτυξης του κρατικού εθνικού δικτύου ηλεκτροδότησης και της βιομηχανοποίησης. Το Εργατικό Κόμμα του Ηνωμένου Βασιλείου προώθησε μετά το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου την κρατικοποίηση της βιομηχανίας στη χώρα, προβάλλοντας σα στόχο την προστασία της και συνακολούθως των πολιτών της από τη δημιουργία μονοπωλίων ή καρτέλ επιχειρήσεων που θα επιδίωκαν αποκλειστικά και μόνο την αύξηση των κερδών τους. Με αυτό τον τρόπο θα διασφαλιζόνταν το βιοτικό επίπεδο των πολιτών από την δράση των ιδιωτικών επιχειρήσεων που συχνά είναι αντι-κοινωνική. Αποτέλεσμα των ενεργειών αυτών του Εργατικού Κόμματος ήταν η κρατικοποίηση πάνω από το 20% των ιδιωτικών βιομηχανιών στη χώρα. Σύμφωνα με το σχέδιο των κρατικοποιήσεων οι βιομηχανίες που θα άλλαζαν καθεστώς από ιδιωτικές σε εθνικές ήταν εκείνες που αφορούσαν στα καύσιμα, στην παραγωγή ενέργειας, στις μεταφορές, στις τηλεπικοινωνίες, καθώς και οι αγορές σιδήρου και χάλυβα. Τέλος, η τράπεζα της Αγγλίας έγινε κρατική²⁵.

Την δεκαετία του 1950 ξεκίνησε στο Ηνωμένο Βασίλειο η κατασκευή και λειτουργία πυρηνικών εργοστασίων (Calder Hall), τα οποία μεταξύ άλλων δραστηριοτήτων, χρησιμοποιούνταν και για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με τα αποθέματα λιθάνθρακα, πετρελαίου και φυσικού αερίου, επέτρεψε στο Ηνωμένο Βασίλειο να έχει κατακτήσει μέχρι και το 2000 απόλυτη ενεργειακή αυτονομία. Διάφοροι παράγοντες, όπως το μεγάλο κόστος εξόρυξης του άνθρακα και συνεπώς το καθαρό κέρδος από αυτή τη δραστηριότητα να είναι μικρό, σε συνδυασμό με την μείωση των αποθεμάτων του πετρελαίου στη Βόρεια Θάλασσα, ανάγκασαν το Ηνωμένο Βασίλειο στις αρχές της νέας χιλιετίας να γίνει ένας πιο μεγάλος εισαγωγείς φυσικού αερίου. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε εδώ πως από το 1990 και έπειτα η χρήση του φυσικού αερίου αυξήθηκε πολύ, ενώ μειώθηκε δραματικά η αντίστοιχη χρήση του άνθρακα για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας²⁶.

²⁵ OFGEM (2000) An overview of the New Electricity Trading Arrangements v1.0. Department of trade and Industry UK , www.ofgem.gov.uk/elarch/retadocs/Overview_NETA_V1_0.pdf. Scottish Executive (2004)

²⁶ Murphy M, Nationalization of British, Industry, *JSTOR: The Canadian Journal of Economics and Political Science*, Vol. 18. [12]. Department of Trade and Industry, available at <http://www.dti.gov.uk/files/file10738.pdf>

2.2.1.1. Επιχειρήσεις ηλεκτρικής ενέργειας στο Ηνωμένο Βασίλειο

Η αλλαγή και ουσιαστικά η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στο Ηνωμένο Βασίλειο πραγματοποιήθηκε σταδιακά, με το εναρκτήριο λάκτισμα να δίνεται τον Μάρτιο του 1990 με τη διάσπαση της κρατικής εταιρείας Central Electricity Generating Board (CEGB) σε τέσσερα (4) κομμάτια, ήτοι στις τέσσερις (4) ακόλουθες αυτόνομες επιχειρήσεις (Ehlers, 2007): 1. National Grid Company, η οποία ανέλαβε τη διαχείριση του δικτύου διανομής, 2. National Power (52% μερίδιο της αγοράς), 3. Power Gen (33% μερίδιο της αγοράς), 4. Nuclear Electric (15% μερίδιο της αγοράς). Οι τρεις τελευταίες εταιρείες ασχολήθηκαν με την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ οι δύο πρώτες ιδιωτικοποιήθηκαν το 1991. Η Nuclear Electric εξαιτίας των πυρηνικών αντιδραστήρων που διέθετε, οι οποίοι ήταν εξαιρετικά ακριβοί, παρέμεινε κρατική.

Η διαδικασία απελευθέρωσης της αγοράς πραγματοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό από μία κοινοπραξία που παρακολουθούσε και ήλεγχε την όλη κατάσταση²⁷, ενώ τη διαχείριση της κοινοπραξίας ανέλαβε η εταιρεία διανομής National Grid. Όλοι οι πάροχοι με δυναμικότητα πάνω από 50 MW, αλλά και ορισμένοι μικρότεροι που μέχρι και τότε έκαναν απευθείας πωλήσεις στους τελικούς χρήστες, ενσωματώθηκαν αναγκαστικά στην κοινοπραξία, με αποτέλεσμα να παράγει πλέον εκείνη το πιο μεγάλο κομμάτι της ηλεκτρικής ενέργειας²⁸. Από το 2000 και μετά, η παραγωγή και διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας πραγματοποιήθηκε από έξι (6) μεγάλες εταιρείες, ήτοι τις ακόλουθες²⁹: 1. British Energy, 2. Innogy, 3. Powergen, 4.

²⁷ Thomas S.1996. The development of Competition - The British Electricity Privatization Experiment, Privatization: The Record, the Issues, the Lessons. ed. John Surrey, London, England, Earthscan Publications Limited

²⁸ Murphy M, Nationalization of British, Industry, *JSTOR: The Canadian Journal of Economics and Political Science*, Vol. 18. [12]. Department of Trade and Industry, available at <http://www.dti.gov.uk/files/file10738.pdf>

²⁹ .N. Keith Tovey (2005), Developments in the Electricity Markets in the UK: the move towards BETTA), https://archive.uea.ac.uk/~e680/energy/energy_links/neta/nktovey_moscow_2005.pdf

EdF, 5. Scottish Power, 6. Scottish & Southern Energy. Οι δώδεκα (12) επιχειρήσεις που ασχολούνται με τη διανομή και πώληση της ηλεκτρικής ενέργειας που υπήρχαν το 1990 έχουν ενσωματωθεί πλέον στις πέντε (5) από τις (6) ανωτέρω επιχειρήσεις (πλην της British Energy). Αυτή τη στιγμή η αγορά της ενέργειας στο Ηνωμένο Βασίλειο παρουσιάζει μία ισορροπία.

2.2.1.2. Το Power Pool (1990–2001)

Ο σχεδιασμός του Power Pool βασίστηκε σε ένα μοντέλο αγοράς, όπου οι συναλλαγές πραγματοποιούνται μέσω μίας αγοράς spot. Πιο συγκεκριμένα, η διαπραγμάτευση για την ηλεκτρική ενέργεια πραγματοποιείται πλέον μέσα σε μία αγορά ανταγωνιστική και οργανωμένη πάνω σε αυτή τη βάση (Power Exchange), με τη ζήτηση να προβλέπεται κάθε μισή ώρα σε 24ωρη βάση από τον Διαχειριστή του Συστήματος (System Operator) και τους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας να δέχονται προσφορές, που ταξινομούνται βάσει τιμής και της υψηλότερης επιτυχημένης για τα επόμενα τριάντα (30) λεπτά, καθορίζοντας το System Marginal Price –Pool Price). Το Pool Price αποτελεί τη βάση για όλες τις χρεώσεις και πιστώσεις, ενώ οι αγοραστές χονδρικής και οι μεγάλοι καταναλωτές που το επιθυμούσαν πληρώνουν όλη την ενέργεια που έχουν δηλώσει στην τιμή του συστήματος, αλλά με προσαύξηση λόγω της χρήσης δικτύου μεταφοράς, καθώς και άλλων βοηθητικών υπηρεσιών³⁰.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Power Pool είναι η πραγματοποίηση των συναλλαγών ισχύος υπό την επίβλεψη του System Operator. Επιπλέον, οι αγορές και πωλήσεις της ηλεκτρικής ενέργειας γίνονται μόνο μέσω του pool, ενώ τόσο οι παραγωγοί, όσο και οι καταναλωτές έχουν τη δυνατότητα σύναψης διμερών συμβάσεων και να παρακάμψουν τις οριακές τιμές του συστήματος. Οι εν λόγω συναλλαγές παλαιότερα αποτελούσαν πάνω από το 90% της συνολικής κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος.

Η αγορά ενέργειας του Ηνωμένου Βασιλείου λειτούργησε με απόλυτη επιτυχία από το 1990 μέχρι και το 2001. Η προσφορά της ηλεκτρικής ενέργειας πραγματοποιούνταν με ασφάλεια και οι τιμές ήταν και σταθερές, αλλά και προσιτές. Προς τα τέλη, όμως, του 1990 το Power Pool έλαβε σφοδρή κριτική αναφορικά με την ασφάλεια που παρείχε σε παραγωγούς και

³⁰ N. Keith Tovey, N.K. (2004). Recent Changes in the Electricity Markets in the UK. Proceedings of the 3rd International Conference on Experience and Practice of Electricity Markets, Moscow, May 2004.

καταναλωτές, για τον φτωχό σχεδιασμό του, αλλά και για την υψηλή συγκέντρωση αναφορικά με τη χονδρική αγορά των παραγωγών ³¹.

Όλα όσα αναφέραμε, σε συνδυασμό με την απουσία ανταγωνιστών στο επίπεδο των πωλήσεων, είχαν σαν αποτέλεσμα την αναζήτηση ενός καινούργιου μοντέλου για την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας. Το Power Pool, το οποίο λειτούργησε για περισσότερο από δέκα (10) χρόνια εγκαταλείφθηκε και τη θέση του κατέλαβε το NETA (27/3/2001), ήτοι ενός νέου μοντέλου αγοράς. Μία καινούργια εποχή ξεκίνησε για το Ηνωμένο Βασίλειο με το NETA να προσφέρει στους τελικούς χρήστες της ηλεκτρικής ενέργειας μεγάλη γκάμα επιλογών. Οι συναλλαγές στο NETA γίνονται βάσει του συστήματος των τριάντα (30) λεπτών και τους εμπλεκόμενους, ήτοι τους παραγωγούς και τους καταναλωτές να συνάπτουν συμβάσεις διμερείς με άκρως εμπιστευτικούς όρους. Το Power Exchange τίθεται σε λειτουργία είκοσι-τέσσερις (24) ώρες πριν την εκδήλωση της σχετικής ζήτησης, το οποίο και παραμένει ανοιχτό σε όλους. Μόλις τέσσερις (4) ώρες πριν αρχίσει η κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας, οι παραγωγοί ενημερώνουν τον System Operator για τις μονάδες που θα τεθούν σε λειτουργία και οι διανομείς προχωρούν στην απαιτούμενη μεταφορά ³².

Ο System Operator είναι εκείνος που έχει την ευθύνη του ελέγχου της προσφοράς ηλεκτρικού ρεύματος από το σύστημα και σε περίπτωση που παρατηρηθούν τυχόν αποκλίσεις επεμβαίνει μέσω των «αγορών αποκλίσεων» και διευθετεί τα προβλήματα. Επιπλέον, πέρα από τις βοηθητικές υπηρεσίες που προσφέρει, διαχειρίζεται και ζητήματα συμφόρησης του δικτύου, ήτοι προσφέρει ένα ολοκληρωμένο πακέτο υπηρεσιών. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα σύστημα που βασίζεται στη σωστή κατανομή της ζήτησης και της προσφοράς, με τις τιμές να διαμορφώνονται απόλυτα βάσει αυτού του συσχετισμού. Στο σύστημα NETA το εμπόριο της ηλεκτρικής ενέργειας πραγματοποιείται κατά κύριο λόγο, ήτοι κατά 95% μέσω των διμερών συμβάσεων και μόλις το 5% στην αγορά spot. Όταν σταμάτησε η λειτουργία του Power Pool, οι τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος παρουσίασαν γενικά αύξηση

³¹ Steve Thomas, *The British Model in Britain:Failing slowly*, March 2004 , σελ. 32 επ., https://gala.gre.ac.uk/id/eprint/3757/1/PSIRU_8908_-_2004-04-E-UK-HongKong.pdf

³² Scott Buttler, *UK Electricity Networks-The nature of UK electricity transmission and distribution networks in an intermittent renewable and embedded electricity generation future*, Imperial College of Science, Technology and Medicine Centre for Environmental Technology in collaboration with Parliamentary Office of Science and Technology(POST), www.parliament.uk/globalassets/documents/poste5.pdf (σελ. 4 επ.)

πχ η τιμή αγοράς κάποιες στιγμές ξεπέρασε τις £100, ενώ η τιμή πώλησης ήταν λίγο πιο χαμηλή. Μόλις ξεκίνησε η λειτουργία του NETA, οι τιμές αμέσως παρουσίασαν τάσεις μείωσης πχ τον πρώτο χρόνο έπεσαν περίπου 20%. Αυτό είναι ενδεικτικό στοιχείο της επιτυχίας του NETA, το οποίο λειτουργώντας με συνθήκες ανταγωνισμού, κατάφερε να υπάρξει επιτυχημένο για όλους τους εμπλεκόμενους, ήτοι παραγωγούς και καταναλωτές.

Κλείνοντας την αναφορά στο Ηνωμένο Βασίλειο και κάνοντας μία αποτίμηση της κατάστασης της αγοράς ενέργειας εκεί, μπορούμε να πούμε πως καταρχάς αναδιαρθρώθηκε πλήρως, με το ανταγωνισμό να είναι υγιές και άκρως αποδοτικός και τη χώρα να αποτελεί πρότυπο απορρύθμισης κρατικών επιχειρήσεων. Με άλλα λόγια, πρόκειται για μία χώρα, η οποία άνοιξε την πόρτα στις ιδιωτικοποιήσεις τόσο στο χώρο της αγοράς της ενέργειας, όσο και εν γένει στην ιδέα της αποκρατικοποίησης και θα πρέπει, κατά την άποψη μου, να αποτελέσει πρότυπο και παράδειγμα προς μίμηση για όλες τις χώρες που θέλουν να έχουν μία ανταγωνιστική και υγιή οικονομία.

2.2.2. Γερμανία

Η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας στη Γερμανία ήταν πολύπλοκη μεν, αλλά οργανωμένη από νωρίς³³. Οι εταιρείες παροχής ηλεκτρικού ρεύματος ήταν ταξινομένες σε εταιρείες παροχής ενέργειας δικτύου (network energy supply companies), σε εταιρείες παροχής ενέργειας περιφερειών (regional energy supply companies) και σε δημοτικές επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας (municipal utilities), με τη δραστηριοποίησή τους να είναι αντίστοιχη σε επίπεδο υπερ-περιφερειακό, περιφερειακό και δημοτικό³⁴. Το 1998, ήτοι λίγο πριν ξεκινήσουν οι διαδικασίες για την απελευθέρωση της αγοράς της ενέργειας, ο καταμερισμός των εργασιών ήταν ο ακόλουθος: 8 εταιρείες δραστηριοποιούνταν σε επίπεδο υπέρ-περιφέρειας, οι οποίες παρήγαγαν το 79% της ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ επιπλέον πραγματοποιούσαν και τη μεταφορά της και μάλιστα μονοπωλιακά στην περιοχή που ήταν εγκατεστημένες. Επιχειρήσεις, όπως πχ οι RWE, VEW, EnBW, BEWAG και HEW ήταν τόσο παραγωγοί, όσο

³³ Torsten Bran Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliches Institut (WSI), Liberalisation, privatisation and regulation in the German electricity sector, November 2006 , https://www.boeckler.de/pdf/wsi_pj_piq_sekstrom.pdf

³⁴ Matthias Heddenhausen, Privatisations in Europe's liberalized electricity markets- the cases of the United Kingdom Sweden, Germany and France, Hhttps://www.swp-berlin.org/publications/products/projekt_papiere/Electricity_paper_KS_Iformatiert.pdf

και διανομείς του ηλεκτρικού ρεύματος στους τελικούς χρήστες, ενώ κάποιες άλλες, πχ οι PreussenElektra AG, Bayerwerk AG και VEAG ήταν μόνο παραγωγείς και μεταφορείς της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας. 80 εταιρείες δραστηριοποιούνταν σε επίπεδο περιφέρειας, παράγοντας το 10% περίπου του ηλεκτρικού ρεύματος, πραγματοποιούσαν τη διανομή τόσο προς τους ιδιώτες τελικούς χρήστες, όσο και προς τις δημοτικές υπηρεσίες κοινής ωφελείας. 900 υπηρεσίες κοινής ωφελείας δρούσαν σε επίπεδο δημοτικό, παρέχοντας ηλεκτρική ενέργεια, θέρμανση και νερό στους δημότες, ενώ ταυτόχρονα ήταν και παραγωγοί περίπου του 11% της ηλεκτρικής ενέργειας σε ολόκληρη τη χώρα. Αρχικά οι εταιρείες παροχής ηλεκτρικής ενέργειας έκαναν μακροχρόνια συμβόλαια των είκοσι (20) ετών, ενώ επιπλέον καθοδηγούσαν απόλυτα τις θυγατρικές επιχειρήσεις που είχαν σε επίπεδο περιφερειακό. Αντιθέτως, οι δημοτικές υπηρεσίες κοινής ωφελείας ήταν πάντοτε αυτόνομες, κατέχοντας μάλιστα και μειοψηφικά κεφάλαια στους μεγάλους παρόχους. Από το 1998 και έπειτα, η εικόνα της αγοράς της ενέργειας στη Γερμανία άλλαξε άρδην · σήμερα υπάρχουν τέσσερις (4) μεγάλοι πάροχοι, ήτοι οι εξής:

1. **RWE** (Rheinisch–WestfälischesElektrizitätswerk AG), ήτοι μία εταιρεία παροχής ηλεκτρικής ενέργειας που συμμετείχε στην παραγωγή, μεταφορά και διανομή της και πριν την απελευθέρωση της αγοράς. Ιδρύθηκε το 1898 στο Essen της Γερμανίας και ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1900. Πλέον, πέρα από τις δραστηριότητες που έκανε και πριν, ασχολείται και με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και ειδικά με την κατασκευή αιολικών πάρκων. Η RWE συγκαταλέγεται μέσα στις πέντε (5) πιο μεγάλες εταιρείες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρώπη και στις τέσσερες (4) πιο μεγάλες γερμανικές, εξυπηρετώντας καθημερινά πάνω από είκοσι εκατομμύρια (20.000.000) πολίτες. Παλαιότερα αποτελούσε τμήμα της αμερικανικής εταιρείας American Water, η οποία είναι η πρώτη σε μέγεθος εταιρεία ύδρευσης στις ΗΠΑ. Πουλήθηκε το 2008 και σήμερα, έχοντας στον όμιλό της και την DEAG, δραστηριοποιείται και στην παραγωγή φυσικού αερίου και πετρελαίου, με ετήσια παραγωγή 2.000.000 m³ αργού πετρελαίου και 3 δισεκατομμύρια m³ φυσικού αερίου.

2. **Vattenfall**, ήτοι μία εταιρεία παραγωγής και πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας. Είναι σουηδική, αλλά έχει δραστηριότητα σε πολλές χώρες της Ευρώπης, όπως στη Γερμανία. Για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας χρησιμοποιεί ορυκτά, αλλά επιπλέον πυρηνική ενέργεια και υδροηλεκτρισμό σε πιο μικρά ποσοστά. Ειδικά στη Γερμανία οι μονάδες παραγωγής που λειτουργούν είναι βιομάζας, καύσης άνθρακα και πυρηνική ενέργεια.

3. EnBW, ήτοι μία εταιρεία γερμανική με έδρα στο Karlsruhe. Ιδρύθηκε το 1997, προερχόμενη ουσιαστικά από συγχώνευση των εταιριών Badenwerk και EnergieversorgungSchwaben, οι οποίες πριν την απελευθέρωση της αγοράς είχαν συμμετοχή σε όλα τα στάδια της συγκεκριμένης αλυσίδας. Τώρα, η δραστηριότητά της αφορά στην παραγωγή και στις πωλήσεις προς τους τελικούς χρήστες. Επιπλέον, στον όμιλο ανήκει και η TransnetBW, η οποία είναι ένας από τους τέσσερις (4) διαχειριστές του συστήματος μεταφοράς του ηλεκτρισμού. Η παραγωγή πραγματοποιείται σε σταθμούς πυρηνικής ενέργειας, καύσης άνθρακα, υδροηλεκτρικούς, καύσης ορυκτών, ενώ επιπλέον διαθέτει στη Βαλτική Θάλασσα και ένα αιολικό πάρκο

4. E-ON³⁵, ήτοι μία εταιρεία γερμανική που διαθέτοντας 383.000 χιλιόμετρα γραμμών διανομής ηλεκτρικού ρεύματος, τροφοδοτεί με ρεύμα εκατομμύρια Γερμανούς. Επιπλέον, προσφέρει φυσικό αέριο, όπως και επιλογές πράσινης ενέργειας. Έχει λάβει πολλά βραβεία και αποτελεί μία εταιρεία που προήλθε από τη συγχώνευση των εταιριών VEBA και VIAG, οι οποίες συμμετείχαν πριν την απελευθέρωση σε όλα τα στάδια της αλυσίδας της ηλεκτρικής ενέργειας. Η εταιρεία προέκυψε το 2000 από τη συγχώνευση των VEBA και VIAG (Vereinigte Industrieunternehmungen AG; United Industrial Enterprises Corporation) ενώ πολύ σύντομα και δη, το 2003 η E.ON εισήλθε στην αγορά φυσικού αερίου μέσω της εξαγοράς της Ruhrgas ύψους 10,3 δισ. Ευρώ (αργότερα: E.ON Ruhrgas) με παρουσία σε περισσότερες από 20 χώρες στην Ευρώπη. Η E-ON αποτελεί πλέον μία εκ των τεσσάρων (4) μεγαλύτερων εταιριών ενέργειας στη χώρα, η οποία ασχολείται με την παραγωγή και τη διανομή. Η λειτουργία της εταιρείας είναι σε πάνω από τριάντα (30) χώρες και η παραγωγή πραγματοποιείται με καύση άνθρακα και φυσικού αερίου, καθώς και με πυρηνική ενέργεια, ενώ στα άμεσα σχέδια της είναι η κατασκευή αιολικών πάρκων.

Κλείνοντας τη σύντομη αναφορά την αγορά της Γερμανίας, παρατηρούμε ότι η παροχή ενέργειας (ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου) στη Γερμανία μοιράζεται σε ένα μείγμα αμιγώς ιδιωτικών αλλά και εθνικών εταιριών. Σε αντίθεση με την βραδεία εξέλιξη του ελληνικού μοντέλου ιδιωτικοποιήσεων, η γερμανική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας υιοθέτησε τον στίβο του ανταγωνισμού μεταξύ των παρόχων της ήδη από τα τέλη της δεκαετίας του 1990, με αποτέλεσμα οι σημαντικές ιδιωτικοποιήσεις να οδηγήσουν τους καταναλωτές σε μια ελεύθερη

³⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/E.ON>

επιλογή προμηθευτή.³⁶ Σταδιακά, όμως, οι καταναλωτές στη Γερμανία έχουν αρχίσει να απομακρύνονται από ιδιωτικές εταιρείες ενέργειας. Σε πολλές περιοχές, όπως το Αμβούργο και το Μόναχο, τα δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας επιστρέφουν στον δημόσιο έλεγχο. Με λιγότερη έμφαση στο κέρδος, αυτές οι δημοτικές επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας τείνουν να προσφέρουν πιο σταθερά ποσοστά και να επενδύουν περισσότερο στην πράσινη τεχνολογία. Παρά τις ιδιωτικοποιήσεις όμως, οι κυρίαρχοι παίκτες στη γερμανική αγορά δεν είναι άλλοι από τις προαναφερθείσες 4 εταιρείες, συγκεντρώνοντας συνολικά άνω του 70% του μεριδίου της ηλεκτρικής αγοράς.³⁷

2.2.3 Γαλλία

Η Γαλλία είναι μία μεγάλη ανταγωνιστική αγορά, όπου δραστηριοποιούνται τόσο μικροί, όσο και μεγάλοι παίκτες. Η αγορά είναι απόλυτα απελευθερωμένη και συνεπώς άκρως ανταγωνιστική. Οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται εκεί είναι οι ακόλουθες: Direct Énergie, EDF, Enercoop, Énergem, Engie(GDF Suez), Lampiris, PlanèteOui, Poweo. **Η Engie (GDF Suez)** είναι μία εταιρεία πολυεθνική που ασχολείται με την αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας. Η έδρα της βρίσκεται στην La Défense, Courbevoie και η δραστηριότητά της αφορά τόσο στην παραγωγή, όσο και στη διανομή φυσικού αερίου και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Συμμετέχει στο χρηματιστήριο και συγκεκριμένα στο δείκτη EuroStoxx50. Ιδρύθηκε το 2008 (22 Ιουλίου) και αποτελεί ουσιαστικά συγχώνευση των εταιρειών Gaz de France και Suez. Μετά τη συγχώνευση το γαλλικό κράτος κατέχει το 1/3 της εταιρείας. Το όνομα Engie χρησιμοποιείται από τον Απρίλιο του 2015. Η εταιρεία κατέχει μερίδιο στην εταιρεία Suez Environnement (35%), η οποία ασχολείται με την επεξεργασία του νερού και των αποβλήτων. Απασχολεί σε παγκόσμιο επίπεδο πάνω από 154.950 εργαζόμενους και τα έσοδά της είναι €69.900.000.000 ετησίως. Είναι εισηγμένη στο χρηματιστήριο στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες (Euronext), καθώς επίσης και στους δείκτες CAC 40 και BEL20. Η εταιρεία αγόρασε το 2010 την Αγγλική International Power και δημιούργησε τη μεγαλύτερη σε παγκόσμιο επίπεδο εταιρεία κοινής ωφελείας (το 2010 αγόρασε το 70% και το 2012 το υπόλοιπο 30%). Το 2015

³⁶ <https://www.iamexpat.de/housing/german-housing-market/home-utilities/german-energy-suppliers-electricity-gas>

³⁷ <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Energy-and-Resources/gx-er-market-reform-germany.pdf>

προχώρησε στην αγορά του ηλιακού πάρκου Solaire direct, ήτοι του πιο μεγάλου παραγωγού ηλεκτρικής ενέργειας από τον ήλιο στη Γαλλία.

Ωστόσο, η αγορά της Γαλλίας άργησε πολύ να μετεξελιχθεί στο διευρυμένο πεδίο που τη χαρακτηρίζει τώρα³⁸. Στο πλαίσιο ασφάλειας και ενεργειακού εφοδιασμού, η εθνικοποίηση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και η θέση του υπό κρατική ομπρέλα θεωρείτο ήδη από το 1973 μονόδρομος με την EDF να απολαμβάνει ειδικής μεταχείρισης ως κρατικό μονοπώλιο, υπό τον όρο να παραμένουν σε χαμηλά επίπεδα οι τιμές ηλεκτρικής ενέργειας. Η ιδιωτικοποίηση της εταιρείας τον Ιούνιο του 2004 σε συνέχεια σχετικού Ψηφίσματος του Γαλλικού Κοινοβουλίου προκάλεσε τεράστια κοινωνική αναταραχή και επικριτικά σχόλια αφού μέχρι τότε συγκέντρωνε το 90% της αγοράς και είχε την απόλυτη ευθύνη διαχείρισης και ελέγχου των δικτύων μεταφοράς και διανομής. Μάλιστα, ο γαλλικός παντοκράτωρ της αγοράς ηλεκτρισμού βρέθηκε στο στόχαστρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για αντανταγωνιστικές πρακτικές που απέκλειαν τους ανταγωνιστές της εταιρείας EDF από την αγορά λόγω σύναψης μακροχρόνιων συμφωνιών³⁹. Το έτος 2008 σε συνέχεια έρευνας που ολοκληρώθηκε εντός του 2007, η Επιτροπή απαίτησε αιτιάσεις προς την Γαλλική εταιρεία για αποκλεισμό πελατών υψηλής και μέσης τάσης μέσω πολυετών συμβάσεων με βιομηχανικούς χρήστες στη Γαλλία.

2.2.4. Ισπανία

Η έναρξη της διαδικασίας απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρισμού στην Ισπανία ξεκίνησε το 1994 με το λεγόμενο «Act of Electricity (LOSEN)» και τη σύσταση της Ρυθμιστικής Επιτροπής για το άνοιγμα της πρόσβασης σε νεοεισερχόμενους παίκτες⁴⁰. Η βιομηχανία ηλεκτρικής ενέργειας αποτελούσε ένα μικτό σύστημα δημόσιας και ιδιωτικής ιδιοκτησίας μέχρι την ιδιωτικοποίηση της Endesa τον Οκτώβριο του 1997, η οποία ήταν το πρώτο βήμα προς την κατεύθυνση απελευθέρωσης προκειμένου να εξασφαλισθεί ένας ελάχιστος βαθμός ανταγωνισμού.

³⁸ Matthias Heddenhausen, Privatisations in Europe's liberalized electricity markets- the cases of the United Kingdom Sweden, Germany and France, [Hhttps://www.swp-berlin.org/publications/products/projekt_papiere/Electricity_paper_KS_Ilformatiert.pdf](https://www.swp-berlin.org/publications/products/projekt_papiere/Electricity_paper_KS_Ilformatiert.pdf)

³⁹ Υπόθεση COMP/39.386, Μακροπρόθεσμες Συμβάσεις- Γαλλία, EE C 133/5, 22.05.2010

⁴⁰ Pablo Romera Alonso, THE LIBERALISATION PROCESS OF THE SPANISH ELECTRICITY SECTOR, https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/33/039/33039376.pdf?r=1&r=1

Στην Ισπανία λειτουργούν σήμερα στην αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας οι 4 ακόλουθες εταιρείες: GrupoEndesa, Iberdrola, Union Fenosa, Hidrocanábriico. Από το 2003 η αγορά της ενέργειας στη χώρα απελευθερώθηκε και πλέον οι καταναλωτές επιλέγουν κατά βούληση τον πάροχο τους, αν και σε πολλές περιοχές ακόμα η επιλογή είναι μόνο μία. Η GrupoEndesa είναι η πιο μεγάλη εταιρεία παροχής ηλεκτρισμού στη χώρα και ακόμα κατέχει σε αρκετές περιοχές της Ισπανίας το μονοπώλιο, με το μόνο που αλλάζει σε κάθε περιοχή να είναι η ονομασία πχ στην Καταλονία το όνομά της είναι Fecsa, στις Βαlearίδες νήσους είναι Gesa, στην Ανδαλουσία είναι Sevillana Endesa και στα Κανάρια Νησιά είναι Unelco. Η εταιρεία είναι παραγωγός, διανομέας και πωλητής της ηλεκτρικής ενέργειας και οι πελάτες της αυτή τη στιγμή ξεπερνούν τα 11.000.000 στην Ισπανία και τα 12.000.000 σε παγκόσμιο επίπεδο.

Για την παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας η GrupoEndesa χρησιμοποιεί σταθμούς πυρηνικής ενέργειας, θερμοηλεκτρικούς και υδροηλεκτρικούς, ενώ πλέον χρησιμοποιεί και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Επιπλέον, έχει δραστηριότητα τόσο στο χώρο του φυσικού αερίου, όσο και στις τηλεπικοινωνίες. Η Iberdrola δραστηριοποιείται στη χώρα των Βάσκων, στην Αστουρία, στην Κανταβρία, στην Καταλονία, στη Μαδρίτη και στη Γαλικία, ενώ η Hidrocanábriico δραστηριοποιείται στην Αστουρία και στη Μαδρίτη. Τέλος, η Union Fenosa δραστηριοποιείται στο κεντρικό τμήμα της χώρας, αλλά και στην πρωτεύουσα. Είναι μία μεγάλη εταιρεία, με δραστηριότητα σε παραγωγή, διανομή και πώληση της ηλεκτρικής ενέργειας και πελάτες πάνω από 3.000.000 Ισπανούς και 6.000.000 σε παγκόσμιο επίπεδο. Για την παραγωγή χρησιμοποιεί πυρηνική ενέργεια, υδροηλεκτρική και θερμοηλεκτρική ενέργεια και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, με τη συνολική παραγωγή να αγγίζει τις 38 TWh.

Από τα ανωτέρω προκύπτει το συμπέρασμα πως παρά την απελευθέρωση της αγοράς της ενέργειας, η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα εξακολουθεί να λειτουργεί ως ολιγοπώλιο και σε ορισμένες περιοχές ως μονοπώλιο.

2.2.5. Τσεχία

Η CEZ είναι μία εταιρεία ηγέτης στο χώρο της ηλεκτρικής ενέργειας στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη⁴¹. Είναι μία εταιρεία απόλυτα καθετοποιημένη, η οποία διαθέτει ορυχεία,

⁴¹ https://en.wikipedia.org/wiki/%C4%8CEZ_Group

ήτοι την πρώτη ύλη για την παραγωγή, παραγωγή, μεταφορά και διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας στους τελικούς χρήστες. Επιπλέον, δραστηριοποιείται στο χώρο των τηλεπικοινωνιών, της πληροφορικής, της έρευνας, της κατασκευής ενεργειακών εγκαταστάσεων και στην τήλε-θέρμανση. Η δραστηριότητα της εταιρείας ξεκίνησε το 1992 στην Τσεχία, με την χρηματοδότηση να προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Το 2003 μετασχηματίστηκε σε όμιλο, προχωρώντας αρχικά σε εξαγορά μικρών εταιρειών διανομής. Σήμερα, αποτελεί ένα κολοσσό τόσο σε επίπεδο εγκαταστάσεων, όσο και σε επίπεδο αριθμού πελατών, όντας πλέον ο δεύτερος μεγαλύτερος εξαγωγέας από την Ευρώπη (1ος είναι η EDF). Οι μετοχές της εταιρείας CEZ έχουν κεφαλαιοποίηση στα €27.724.000 και συμμετέχουν στα χρηματιστήρια της Πράγας και της Βαρσοβίας.

Μέχρι και το τέλος του 2007, το 66% των μετοχών της εταιρείας ανήκε στο τσέχικο κράτος, με τους επενδυτές να περιορίζονται κάτω από το 3%. Οι δραστηριότητές της επεκτείνονται σε πολλές ευρωπαϊκές περιοχές, με τον όμιλο να περιλαμβάνει πάνω από ογδόντα (80) επιχειρήσεις (οι εξήντα τέσσερις (64) είναι στην Κεντρική Ευρώπη και οι υπόλοιπες δεκαέξι (16) στην Νοτιοανατολική). Αυτήν τη στιγμή υπάρχουν περίπου 400 προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας με άδεια στην τσεχική αγορά. Το 2014, οι 3 μεγαλύτεροι τσεχικοί προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας ήταν η ZEZ Prodej s.r.o. (παρέχοντας περίπου το 40% της αγοράς), η E.ON Energie a.s. (παρέχοντας περίπου το 20% της αγοράς) και η Pražská energetika a.s. (περίπου στο 11% της αγοράς).

Μετά την απελευθέρωση της τσεχικής αγοράς ηλεκτρικού ρεύματος, σημειώθηκε σημαντική αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των εμπόρων ηλεκτρικής ενέργειας στη λιανική αγορά. Το επίπεδο προστασίας των καταναλωτών στην Τσεχική Δημοκρατία θεωρείται ικανοποιητικό και ο αρμόδιος Ρυθμιστής προσφέρει συμβουλές στους τελικούς καταναλωτές για την επικοινωνία με τον προμηθευτή τους προκειμένου να έρχονται σε διαπραγματεύσεις όρων συμβολαίων κλπ, ώστε σταδιακά να ενδυναμωθεί το πλήρες άνοιγμα στον ανταγωνισμό και οι τελικοί καταναλωτές να ενισχύουν τη δυνατότητα αλλαγής προμηθευτή⁴².

2.2.6. Ιταλία

⁴² <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-electricity/czech-republic>

Η αγορά της Ιταλίας οδηγήθηκε στο άνοιγμα του ανταγωνισμού ήδη από το 2007 σε συνέχεια των Οδηγιών 2003/54/EK και 2003/55/EK που αποτελούσαν τη δεύτερη δέσμη μέτρων της Ευρωπαϊκής ένωσης με βασική επιδίωξη την ενοποίηση της αγοράς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Η κρατική εποπτεία και ρυθμιστική παρουσία του ιταλικού κράτους όμως – άλλως «maggior tutela» θα λέγαμε ότι παραμένει έντονη.⁴³ Οι πιο κραταιοί προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας που δραστηριοποιούνται στην ιταλική αγορά με διεθνή μάλιστα παρουσία δεν είναι άλλοι από τις εταιρείες ENEL, ENI, EDISON με μερίδια 17%, 9,1% και 7,6% σύμφωνα με σχετική στατιστική μελέτη για το έτος 2019.⁴⁴ Συγκεκριμένα, η ENEL είναι πλέον πολυεθνική εταιρεία παραγωγής και διανομής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου, που αρχικώς ιδρύθηκε ως αμιγώς δημόσια εταιρεία στα τέλη του 1962 και στη συνέχεια, το έτος 1992, μετατράπηκε σε ανώνυμη εταιρεία το 1992. Το 1999, μετά την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ιταλία, η Enel ιδιωτικοποιήθηκε. Το ιταλικό κράτος, μέσω του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών, παραμένει μέχρι το 2016 ο κύριος μέτοχος με το 23,6% του μετοχικού κεφαλαίου.⁴⁵ Αξίζει να σημειωθεί δε ότι, η εμβληματική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου της 15^{ης} Ιουλίου 1964⁴⁶ που υπογράμμισε την υπεροχή του κοινοτικού δικαίου έναντι οποιουδήποτε εθνικού κανόνα εκδόθηκε στα πλαίσια διαφοράς ιδιώτη κατά της ENEL για τη λήψη μέτρων εκ μέρους της τελευταίας που εισήγαγαν ή μπορούσαν δυνητικά να έχουν ως συνέπεια νέες διακρίσεις μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως μέσω μονοπωλίων ή οργανισμών που να έχουν, αφενός, ως αντικείμενο συναλλαγές επί εμπορικού προϊόντος ικανού να καταστεί αντικείμενο ανταγωνισμού και εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών και, αφετέρου, να διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στο εμπόριο αυτό.

Η Eni με τη σειρά της είναι μια ιταλική πολυεθνική εταιρεία πετρελαίου και φυσικού αερίου με έδρα τη Ρώμη που θεωρείται μία από τις επτά «υπερμεγέθεις» εταιρείες πετρελαίου στον κόσμο, δραστηριοποιείται σε 66 χώρες με κεφαλαιοποίηση 36,08 δισεκατομμυρίων δολαρίων

⁴³ Stagnaro, Carlo and Amenta, Carlo and Di Croce, Giulia and Lavecchia, Luciano, The liberalization of Italy's retail electricity market: a policy proposal (Οκτώβριος 2017), https://mpira.ub.uni-muenchen.de/81768/1/MPRA_paper_81768.pdf

⁴⁴ <https://www.statista.com/statistics/804019/market-share-of-the-main-household-electricity-providers-in-italy/>

⁴⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/Enel>

⁴⁶ ΔΕΚ, 6/64, Costa/ Enel

ΗΠΑ στις 31 Δεκεμβρίου 2020. Η ιταλική κυβέρνηση διαθέτει 30,33% των μετοχών. Η Edison είναι μία επιχείρηση παραγωγής και πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας στην Ιταλία, η παραγωγή της οποίας καλύπτει το 18% της ηλεκτρικής ενέργειας που χρειάζεται η Ιταλία, καθώς και το 7% των υδρογονανθράκων που καταναλώνει η χώρα. Η ιδιωτικοποίηση ENI ξεκίνησε το 1992 όταν η ιταλική η κυβέρνηση αποφάσισε να ανοίξει το δρόμο σε μια ριζική αλλαγή για αυτόν τον βιομηχανικό όμιλο που αποτελούσε βασικό εργαλείο στην ενεργειακή πολιτική της χώρας μετά τον 2ο παγκόσμιο πόλεμο. Οι αλλαγές στη διεθνή αγορά ενέργειας, η απελευθέρωση και η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών συστημάτων έδωσαν την ευκαιρία ώστε στο μετοχικό κεφάλαιο της εταιρείας να εισέλθουν δυναμικά και ιδιώτες.. Μετά την απελευθέρωση της αγοράς η δραστηριότητά της ολοένα και αυξάνεται⁴⁷.

Σε γενικές γραμμές, η Ιταλία φαίνεται να έχει βρει την ισορροπία μεταξύ της ελεύθερης λειτουργίας της αγοράς και της κρατικής εποπτείας μιας και το ιταλικό κράτος δεν απομακρύνεται μεν από τον έλεγχο του ενεργειακού τομέα μέσω της συμμετοχής του σε μετοχικά πακέτα ενεργειακών κολοσσών του, από την άλλη όμως δεν λειτουργεί ασφυκτικά έναντι ιδιωτών παικτών της αγοράς.

2.2.7. Πορτογαλία

Η πορτογαλική αγορά παροχής ηλεκτρικής ενέργειας απελευθερώθηκε πλήρως από τον Σεπτέμβριο του 2006 σε συμμόρφωση προς τη δεύτερη δέσμη μέτρων της Ευρωπαϊκής ένωσης, οπότε οι ενεργειακοί καταναλωτές είναι ελεύθεροι να επιλέγουν τους προμηθευτές τους μεταξύ των ακόλουθων: EDP Comercial, Galp Power, Endesa, Iberdrola, Unión Fenosa, EGL Energía Iberia ή Nexus Energía. Στο τέλος Οκτωβρίου 2014, πάνω από τρία εκατομμύρια καταναλωτές βρίσκονταν στην απελευθερωμένη αγορά⁴⁸. Ιδίως για την EDP σημειώνουμε ότι, υπήρξε ο ιστορικός πορτογαλικός πάροχος έχοντας αρχικά το χαρακτήρα εταιρεία κοινής ωφέλειας. Κατέχει την 1^η θέση στην Πορτογαλία και την 4^η σε ολόκληρη την Ιβηρική χερσόνησο. Ασχολείται με την παραγωγή, διανομή και πώληση της ηλεκτρικής ενέργειας και διαθέτει 10.000.000 πελάτες. Η παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας πραγματοποιείται σε

⁴⁷ Βλ. σχετική ανάλυση του Edgardo Curcio (Άνοιξη 2000) με τίτλο «Privatisation of ENI SpA» διαθέσιμη στον ιστότοπο <https://www.iaee.org/en/publications/newsletterdl.aspx?id=600>

⁴⁸ <https://cms.law/en/int/expert-guides/cms-expert-guide-to-electricity/portugal>

σταθμούς υδροηλεκτρικούς και θερμοηλεκτρικούς, ενώ ασχολείται και με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ιδρύθηκε το 1976 μετά από τη συγχώνευση δεκατεσσάρων (14) εταιρειών και η δραστηριότητά της έχει να κάνει τόσο με την παραγωγή, όσο και με τη διανομή της ηλεκτρικής ενέργειας σε Πορτογαλία και Ισπανία. Πλέον, εξαγόρασε και ένα σημαντικό κομμάτι της ισπανικής εταιρείας HC Energia και εν γένει δείχνει μία τάση ανοδική.

2.2.8. Ιρλανδία

Η ESB ιδρύθηκε το 1927 από την κυβέρνηση της Ιρλανδίας και αποτελεί μία εταιρεία καθετοποιημένη πλήρως. Το 1930 ξεκίνησε η κατασκευή των ηλεκτρικών δικτύων και των σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Η ESB International είναι η εταιρεία μέσω της οποίας η επιχείρηση δραστηριοποιείται στην Ιρλανδία ως ανεξάρτητος παραγωγός, ενώ έχει πλέον δραστηριότητα και στο Ηνωμένο Βασίλειο και την Ισπανία⁴⁹. Στον τομέα της ενέργειας, στη χώρα της Ιρλανδίας μέχρι και σήμερα παραμένει κρατικό μονοπώλιο και παρά το αυστηρό χρονοδιάγραμμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για άνοιγμα στον ανταγωνισμό έως το 2007, τα μέχρι σήμερα αποτελέσματα ήταν απογοητευτικά.⁵⁰

Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει το συμπέρασμα πως στην πλειονότητα των χωρών της Ευρώπης υπάρχει θετική εξέλιξη της απελευθέρωσης της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά με αργά και δειλά βήματα. Σίγουρα πρωτοπόρος χώρα είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, το παράδειγμα και την πορεία του οποίου θα έπρεπε να ακολουθήσει σύσσωμη η Ευρώπη, προκειμένου να μπορέσει όχι μόνο θεωρητικά, αλλά εν τοις πράγμασι να υλοποιήσει την απελευθέρωση της συγκεκριμένης αγοράς.

Κεφάλαιο 3ο

Η νέα εποχή στην αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα

Η Ελλάδα μέχρι και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν ένα κράτος καθαρά αγροτικό και εμπορικό, με ανύπαρκτη βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα. Στις μεγάλες πόλεις, ήτοι στην Αθήνα, στον Πειραιά και στην Πάτρα ο φωτισμός, δημόσιος και ιδιωτικός,

⁴⁹ <https://esb.ie/who-we-are/about-esb>

⁵⁰ SEAN D. BARRETT, PRIVATISATION IN IRELAND (April 2004), https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp1170.pdf

πραγματοποιούνταν μέσω αερίου. Στις πόλεις αυτές ξεκίνησε δειλά δειλά και η χρήση του ηλεκτρικού ρεύματος εκείνη την εποχή από τα μέσα μαζικής μεταφοράς, ήτοι το τραμ και τον ηλεκτρικό σιδηρόδρομο, αλλά και από τους πολίτες στα σπίτια τους.

3.1. Σύνομη ιστορική αναδρομή της ηλεκτροδότησης

Η ηλεκτροδότηση των αστικών κέντρων στην Ελλάδα ξεκίνησε το 1889 · πιο συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 1889 η κυβέρνηση της Ελλάδας προχώρησε στην χορήγηση της άδειας για τη δημιουργία της πρώτης μονάδας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας στην «Γενική Εταιρεία Εργοληψιών ΑΕ», η οποία κατασκευάστηκε στην οδό Αριστείδου. Η εν λόγω εταιρεία παρήγαγε το ηλεκτρικό ρεύμα, αλλά ήταν και ο πάροχος του · επιπλέον, κατασκεύασε το απαιτούμενο δίκτυο στο κέντρο της Αθήνας, το οποίο κάλυπτε την περιοχή γύρω από το Σύνταγμα, την Πανεπιστημίου, την Ομόνοια και τις οδούς Ερμού και Αθηνάς (ΦΕΚ, 180/13.7.1889). Το πρώτο κτίριο που φωτίστηκε στην Αθήνα ήταν τα ανάκτορα. Μετά την Αθήνα σειρά είχε η Θεσσαλονίκη, η οποία τότε ήταν ακόμα υπό τουρκική κατοχή · την ηλεκτροδότησή της ανέλαβε μία Βελγική εταιρεία, η οποία προχώρησε στην κατασκευή εκεί ενός εργοστασίου παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Είναι σημαντικό να σημειώσουμε εδώ πως ενώ δεν υπήρχε κάποιος νομοθετικός περιορισμός αναφορικά με την τιμή πώλησης του ηλεκτρικού ρεύματος, η «Γενική Εταιρεία Εργοληψιών ΑΕ» ανέλαβε την υποχρέωση να προσφέρει 20% έκπτωση στους ιδιώτες πελάτες της. Τα καλώδια έπρεπε υποχρεωτικά να τοποθετηθούν μέσα στο υπάρχον δίκτυο υπονόμων, ενώ σε σημεία που δεν υπήρχε τέτοιο δίκτυο η εγκατάσταση γινόταν σε εναέρια δίκτυα. Η «Γενική Εταιρεία Εργοληψιών ΑΕ» δεν έλαβε από το ελληνικό κράτος το αποκλειστικό δικαίωμα παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας, ούτε κάποιο άλλο ειδικό προνόμιο. Το 1887, έτος ίδρυσής της, υπεγράφη ανάμεσα σε εκείνη και τον Δήμο Αθηναίων σύμβαση, βάσει της οποίας της ανατέθηκε το έργο φωτισμού με αέριο του κέντρου της Αθήνας και των γύρω προαστίων κατά αποκλειστικότητα, αλλά και με δικαίωμα μεταβίβασής του · από την άλλη πλευρά, ο Δήμος Αθηναίων επεφύλαξε το δικαίωμα να απαιτήσει στο μέλλον την αντικατάσταση του αερίου από ηλεκτρικό ρεύμα (ΦΕΚ, 236/27.8.1887). Επιπλέον, ο Δήμος διατήρησε το δικαίωμα να

παραχωρήσει και σε άλλους το έργο του φωτισμού, με τον όρο της προτίμησης της ανωτέρω εταιρείας⁵¹

Η ηλεκτροδότηση του κέντρου της Αθήνας οδήγησε σταδιακά σε παραγκωνισμό της χρήσης του αερίου και ως εκ τούτου του ανταγωνισμού μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να αυξηθούν οι πελάτες της «Γενικής Εταιρείας Εργοληψιών ΑΕ» και να μεγιστοποιηθούν τα κέρδη της. Σε αυτή τη φάση, ο ηλεκτρισμός χρησιμοποιούνταν για το φωτισμό της πόλης, ενώ λίγο αργότερα ακολούθησε η χρήση του για την κίνηση των μέσων μαζικής μεταφοράς, ήτοι του τραμ και του ηλεκτρικού σιδηρόδρομου που ένωνε την Αθήνα με τον Πειραιά, έχοντας σας αποτέλεσμα όχι μόνο την αύξηση της ζήτησης, αλλά κυρίως τη σταθεροποίησή της⁵²)

Το 1895 η εταιρεία «Μεταλλεία Λαυρίου» κατασκεύασε το 1^ο εργοστάσιο παραγωγής ενέργειας ηλεκτρικής και προχώρησε στην ηλεκτροδότηση του Λαυρίου, ενώ το 1896 ιδρύθηκε η εταιρεία «Φωτισμός Κέρκυρας και Παρεκτάσεων», η οποία είχε σαν αντικείμενο το φωτισμό της Κέρκυρας, δημόσιο και ιδιωτικό, με αέριο και ηλεκτρισμό. Πέρασαν δύο (2) χρόνια βέβαια μέχρις ότου εγκριθεί το καταστατικό της (Παντελάκης 1991)

Το 1898 ο Δήμος Πατρών προχώρησε στη σύναψη σύμβασης με τη «Γενική Εταιρεία Εργοληψιών ΑΕ» και με την «Τράπεζα Αθηνών», βάσει της οποίας παραχωρήθηκε το δικαίωμα κατασκευής και εκμετάλλευσης των τροχιοδρόμων εκεί για εξήντα (60) χρόνια. Η εταιρεία μπορούσε να επιλέξει χωρίς κανένα περιορισμό τον απαιτούμενο εξοπλισμό για την κατασκευή και λειτουργία του έργου · όλες οι εγκαταστάσεις θα περιέρχονταν όταν θα έληγε ο χρόνος της παραχώρησης κατά κυριότητα στο Δήμο Πατρέων χωρίς κανένα αντάλλαγμα. Η ανάδοχος εταιρεία απολάμβανε ατέλειες τόσο για τα υλικά, όσο για τον εξοπλισμό, με μόνη εξαίρεση το κάρβουνο που θα χρησιμοποιούσε .Το 1899 έκαναν την εμφάνισή τους στην Ελλάδα οι πολυεθνικές εταιρείες ηλεκτρισμού · πιο συγκεκριμένα, εκείνη τη χρονιά, η «Γενική Εταιρεία Εργοληψιών ΑΕ» προχώρησε σε πώληση των εγκαταστάσεων που είχε στην Αθήνα στην αμερικανική εταιρεία Thomson – Houston⁵³, η οποία ίδρυσε τότε, με τη συμμετοχή της

⁵¹ Νίκος Παντελάκης, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας, Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο (1889-1956, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1991, σελ. 40 επ.)

⁵² Ibid, υποσημ.51.

⁵³ Η εταιρεία στην Ελλάδα λειτουργούσε υπό την επωνυμία «Thomson - Houston της Μεσογείου»

Εθνικής Τράπεζας, την «Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρεία», η οποία κατείχε μέχρι την ίδρυση της ΔΕΗ, το ρόλο του πρωταγωνιστή στην παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα. Η πιο τρανταχτή απόδειξη της εν λόγω καίριας θέσης της εταιρείας αυτής στα ελληνικά δρώμενα τότε είναι το γεγονός πως μεταβιβάστηκαν σε αυτή όλες οι συμβάσεις που είχε υπογράψει με το ελληνικό δημόσιο η Thomson-Houston της Μεσογείου⁵⁴.

Η «Ελληνική Ηλεκτρική Εταιρεία» κατόρθωσε μέσα σε ένα χρόνο από την ίδρυσή της να κάνει σημαντικά βήματα ανάπτυξης, τόσο στον τομέα της παραγωγής, όσο και στον τομέα της διανομής του ηλεκτρικού ρεύματος.. Έτσι, μέχρι και το 1929 όλες οι πόλεις με πληθυσμό μεγαλύτερο των πέντε χιλιάδων (5.000) κατοίκων απέκτησαν δίκτυο ηλεκτροδότησης, ενώ οι απομακρυσμένες περιοχές της επικράτειας, ήτοι μικρά ορεινά χώρια ή ακριτικά νησιά, ηλεκτροδοτήθηκαν αρκετά αργότερα με ευθύνη και δράση των τοπικών τους αρχών ⁵⁵.

3.1.1. Η ίδρυση της Δ.Ε.Η

Την δεκαετία του 1950 πάνω από τετρακόσιες (400) εταιρείες δραστηριοποιούνταν στην Ελλάδα στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας. Το πετρέλαιο και το κάρβουνο (γαιάνθρακας) που χρησιμοποιούνταν ως πρώτες ύλες για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας ήταν εισαγόμενες στη χώρα. Αυτά τα δύο (2) δεδομένα, ήτοι η παραγωγή της ηλεκτρικής ενέργειας από πολλές επιχειρήσεις και η εισαγωγή των απαιτούμενων για αυτή πρώτων υλών από το εξωτερικό, είχε σαν άμεσο αποτέλεσμα την εκτόξευση στα ύψη της τιμής πώλησης του ηλεκτρικού ρεύματος στη χώρα, η οποία ήταν τρεις ή τέσσερις φορές πιο πάνω από τις αντίστοιχες τιμές σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Συνεπώς, το ηλεκτρικό ρεύμα αποτελούσε τότε για τα ελληνικά νοικοκυριά πολυτέλεια, ενώ επιπλέον η παροχή ήταν για συγκεκριμένες ώρες και πολύ συχνά υπήρχαν απρόοπτες διακοπές. Για να μπορέσουν να ξεπεραστούν αυτές οι δυστοκίες και να γίνει το ηλεκτρικό ρεύμα ένα αγαθό προσιτό σε όλους τους πολίτες, τόσο στις μεγάλες πόλεις, όσο και στην υπόλοιπη επικράτεια, έπρεπε να γίνουν κάποιες ενέργειες,

⁵⁴ Νίκος Παντελάκης, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας, Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο (1889-1956, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα, 1991, σελ. 56 επ.)

⁵⁵ Παντελάκης Ν, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1889 -1956)., Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο, 1991, Αθήνα, Έκδοση του ΜΙΕΤ

όπως ⁵⁶: Να γίνουν επενδύσεις, έτσι ώστε να είναι δυνατή η αξιοποίηση των εγχώριων φυσικών πόρων, να δημιουργηθεί ένα δίκτυο ενιαίο δια-συνδεδεμένο, έτσι ώστε η παραγωγή να ενοποιηθεί και να γίνεται μετά ο επιμερισμός σε εθνικό επίπεδο των φορτίων, να δημιουργηθεί ένας φορέας κοινός, ο οποίος θα μπορεί να επιμερίζει τα έξοδα ανάμεσα στις περιοχές που είναι κερδοφόρες και στις περιοχές που είναι ζημιογόνες.

Το 1950 ιδρύθηκε η Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (Δ.Ε.Η) «χάριν του δημοσίου συμφέροντος», η οποία κάλυψε όλες τις ανωτέρω προϋποθέσεις⁵⁷. Σκοπός της Δ.Ε.Η ήταν η δημιουργία και η εφαρμογή μιας πολιτικής αναφορικά με την ενέργεια που θα κατάφερνε μέσα από την εκμετάλλευση των εθνικών φυσικών πόρων να καταστήσει το ηλεκτρικό ρεύμα ένα αγαθό απόλυτα προσιτό από κάθε Έλληνα. Η Δ.Ε.Η προχώρησε στην εκμετάλλευση των εγχώριων φυσικών πόρων άμεσα μόλις ιδρύθηκε και ταυτόχρονα ενοποίησε όλα τα δίκτυα σε ένα κοινό δια-συνδεδεμένο σύστημα. Το ελληνικό υπέδαφος ήταν πλούσιο σε κοιτάσματα λιγνίτη και η εξόρυξή τους ξεκίνησε εκείνη την περίοδο με σκοπό να χρησιμοποιηθεί ως καύσιμο στις μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Επιπλέον, η Δ.Ε.Η προχώρησε στην κατασκευή εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας μέσα από την χρήση των υδάτων πχ υδροηλεκτρική μονάδα στη Λίμνη Πλαστήρα (Ν. Καρδίτσας). Το 1956 η Δ.Ε.Η εξαγόρασε όλες τις επιχειρήσεις, δημόσιες και ιδιωτικές, που παρήγαγαν ηλεκτρική ενέργεια και απορρόφησε το προσωπικό της. Με αυτό τον τρόπο ο φορέας διαχείρισης της παραγωγής και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας ήταν ένας. Η συγκεκριμένη αγορά, ήτοι η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα, έγινε με αυτό τον τρόπο μονοπωλιακή. Η Δ.Ε.Η ήταν μία επιχείρηση άκρως καθετοποιημένη και είχε την υποχρέωση να καλύπτει τις ανάγκες σε ηλεκτρικό ρεύμα σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια. Για αυτό το λόγο το κράτος παραχώρησε σε εκείνη όλους τους φυσικούς της πόρους, έτσι ώστε να μπορεί να προσφέρει στους πολίτες ηλεκτρικό ρεύμα στις πιο χαμηλές δυνατές τιμές.⁵⁸

Η οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας και η ανάπτυξη της ηλεκτρικής παραγωγής πραγματοποιήθηκαν μαζί πχ το 1953 οι ανάγκες της χώρας σε ρεύμα ήταν 0,1 GW, ενώ το

⁵⁶ Παπαδιάς Β., "Ανάλυση Συστήματος Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ασύμμετρες και Μεταβατικές Καταστάσεις", 1985

⁵⁷ Ν. 1468/1950

⁵⁸ Βλ. Ν. 1559/1985, 2244/199 Ν.Δ. 4029/1959, Ν.134/19754 και το Ετήσιο Δελτίο 2006 της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού διαθέσιμο στο <https://dei.gr/documents/etis.06.ell.pdf>

2000 οι αντίστοιχες ανάγκες είχαν αυξηθεί σε 11,1 GW. Τότε ήταν που ξεκίνησαν και οι ενέργειες αναφορικά με την απελευθέρωση της συγκεκριμένης αγοράς στην Ελλάδα. Η τεράστια αύξηση στις ανάγκες για ηλεκτρικό ρεύμα καλύφθηκε από τη Δ.Ε.Η, η οποία προχώρησε στην κατασκευή μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με χρηματοδότηση από το κράτος, καθώς και με την παροχή εκ μέρους του των απαιτούμενων εκτάσεων. Η Δ.Ε.Η κατόρθωσε να παρέχει στην Ελλάδα αυτονομία ενεργειακή και κατόρθωσε, εκτός από την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας, να δημιουργήσει το πιο μεγάλο τμήμα της ελληνικής «βαριάς» βιομηχανίας. Κάθε γωνιά της Ελλάδας είχε πλέον ηλεκτρικό ρεύμα, ήτοι κάθε απομακρυσμένος ορεινός οικισμός και κάθε ακριτικό νησί. Η Δ.Ε.Η είχε το απόλυτο μονοπώλιο στην αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας, γεγονός το οποίο σε συνδυασμό με το εξαιρετικά χαμηλό κόστος παραγωγής της από τον λιγνίτη και το νερό που λάμβανε εντελώς δωρεάν από το κράτος, αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για τυχόν επενδύσεις πχ σε ένα εργοστάσιο πιο σύγχρονο και πιο αποδοτικό. Οι διοικήσεις της ΔΕΗ, οι οποίες διορίζονταν από τις εκάστοτε κυβερνήσεις, δεν προχωρούσαν σε στρατηγικούς σχεδιασμούς που θα οδηγούσαν σε μείωση του κόστους και γενικά στη δημιουργία μίας επιχείρησης πιο ανταγωνιστικής, αλλά εκτελούσαν απλά τις κυβερνητικές επιταγές⁵⁹

3.2. Το νομικό πλαίσιο για την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας

Η διαδικασία για την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα ξεκίνησε το 1999, ως αποτέλεσμα της Ευρωπαϊκής Οδηγίας 1996/92/ΕΚ, η οποία όρισε τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές και τους σχετικούς κανόνες λειτουργίας της. Εκείνη τη χρονιά το ελληνικό κράτος προχώρησε στη δημιουργία της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ), η οποία ανέλαβε το ρόλο της διαχείρισης του Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας. Είναι σημαντικό να τονίσουμε εδώ πως η μεταφορά αποτελεί, ακόμα και σήμερα, μονοπώλιο. Πριν από το 1999, είχε προηγηθεί ο Ν. 2244/1994 (ΦΕΚ Α'168/1994), βάσει του οποίου ένας ιδιώτης θα μπορούσε να γίνει παραγωγός ηλεκτρικής ενέργειας, μετά από άδεια του αρμόδιου Υπουργού. Η παραγωγή αυτή θα είχε σα στόχο την κάλυψη των προσωπικών

⁵⁹ Παπαδιάς Β., Παράγωγή Ηλεκτρικής Ενέργειας και Οικονομική Λειτουργία Συστήματος, 1985, εκδόσεις ΕΜΠ

τους αναγκών και θα μπορούσε να προέρχεται και από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ο νόμος απαγόρευε ρητά όμως την πώληση ή και δωρεάν διάθεση της ενέργειας σε τρίτους.

Οι Ν. 2773/1999⁶⁰, Ν. 3426/2005 και Ν. 4001/2011 είναι οι νόμοι που ενσωμάτωσαν στην ελληνική νομοθεσία τις ευρωπαϊκές οδηγίες (βλ κεφάλαιο 2 της εργασίας) για την απελευθέρωση της αγοράς της ενέργειας. Το 1999 ήταν η χρονιά που δόθηκαν και οι άδειες σε όσους ήθελαν να δραστηριοποιηθούν στην αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας ως παραγωγοί. Ακολουθώντας την έκδοση της Οδηγίας 2003/54/EK διαμορφώθηκε επιπλέον και το μοντέλο για τη λειτουργία της αγοράς αυτής · βασικό χαρακτηριστικό αυτής της αγοράς είναι η διατήρηση εκ μέρους της ΔΕΗ ΑΕ της κυρίαρχης θέσης της τόσο στην παραγωγή, όσο και στην προμήθεια του ηλεκτρικού ρεύματος (Μαϊόπουλος 2008).

3.2.1. Ο Ν. 2773/1999

Ο Ν. 2773/1999 ήταν ιδιαίτερα σημαντικός, μιας και με αυτόν ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη όλα όσα προέβλεπε η Οδηγία 96/92/EK για την απελευθέρωση της αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας (άρθρο 2). Πιο αναλυτικά, ο Ν. 2773/1999 περιλάμβανε ένα ευρύ φάσμα κανόνων και ρυθμίσεων για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα. Καταρχάς, χαρακτήρισε τις δραστηριότητες παραγωγής, μεταφοράς και διανομής στους καταναλωτές ηλεκτρικού ρεύματος ως υπηρεσίες κοινής ωφελείας, οι οποίες θα εξακολουθούσαν να τελούν υπό την κρατική εποπτεία. Γενικά όριζε ότι το κράτος έχει την απόλυτη ευθύνη να εξασφαλίζει αδιαλείπτως την παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στους καταναλωτές σε προσιτές τιμές, ενώ επιπλέον όφειλε να μεριμνά για την υλοποίηση έργων που θα εκσυγχρονίσουν το συγκεκριμένο κλάδο. Επιπλέον, καθορίζει τους όρους και προϋποθέσεις, υπό τις οποίες ασκείται από τις επιχειρήσεις η εν λόγω δραστηριότητα, αλλά και τις αρχές υπό τις οποίες οφείλει ο αρμόδιος Υπουργός να ασκεί τις αρμοδιότητες του, ρυθμιστικές και κανονιστικές.

Ο Ν. 2773/1999 προέβλεπε επίσης στις διατάξεις του την ίδρυση και λειτουργία της Ανεξάρτητης Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (ΡΑΕ)⁶¹, καθώς και τις αρμοδιότητες που θα είχε.

⁶⁰ Ο Ν. 2773/1999 τροποποιήθηκε διαδοχικώς από τους Ν. 2873/2000 , 2941/2001, 3175/2003 και το Ν. 3426/2005 (ΦΕΚ 309/Α/22.12.2005)

⁶¹ Βλ. Κεφάλαιο Β

Σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 2773/1999 για να μπορεί κάποιος να παράγει ηλεκτρική ενέργεια πρέπει να έχει τη σχετική άδεια (άρθρο 9&1), η χορήγηση της οποίας πραγματοποιείται αν πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις από τον αρμόδιο Υπουργό. Στο άρθρο 10 προβλέπονταν πως αν ένας σταθμός παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ήταν εγκατεστημένος ισχύος μέχρι και 20 KW ή αν είναι εφεδρικός μίας βιομηχανικής μονάδας, τότε δεν απαιτείται άδεια. Το ίδιο ίσχυε και σε περιπτώσεις σταθμών που είχαν εγκαταστήσει και τον λειτουργούσαν φορείς ερευνητικοί ή εκπαιδευτικοί ή το Κέντρο Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας.

Αναφορικά με τα μη διασυνδεδεμένα νησιά της χώρας, η εν λόγω άδεια χορηγούνταν μετά από διαγωνισμό, με μόνη εξαίρεση την περίπτωση παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας ή τη ΔΕΗ (άρθρο 11). Ένας παραγωγός που δραστηριοποιείται σε μη διασυνδεδεμένο νησί όφειλε να πουλάει στη ΔΕΗ την ηλεκτρική ενέργεια που παρήγαγε. Στη συνέχεια προβλεπόταν πως η ΔΕΗ θα εξακολουθούσε να είναι ο μοναδικός ιδιοκτήτης του Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, ενώ επιπλέον προβλέπονταν πως όφειλε να πάρει άδεια για αυτή την κυριότητα και για τη δυνατότητα μελλοντικών επεκτάσεων. Η ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε (Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας Α.Ε) ανέλαβε τη διαχείριση του συστήματος και το δικαίωμα να το λειτουργεί (άρθρο 15), όπως και την ευθύνη ανάπτυξής του πανελλαδικά και τη διασύνδεσή του με άλλα δίκτυα, προκειμένου να εξασφαλιστεί ο συνεχής ανεφοδιασμός της χώρας.

Ο Κώδικας Διαχείρισης του Συστήματος προβλέπει όλα τα σχετικά με τη διαχείριση, ενώ ο Κώδικας Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας περιλαμβάνει όλους τους κανόνες, οικονομικούς και τεχνικούς, που διέπουν τις συμφωνίες ανάμεσα στον διαχειριστή και όσους έχουν άδεια παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, κυριότητα του συστήματος, προμήθειας και διαχείρισης. Η ΔΕΣΜΗΕ Α.Ε κατάρτισε τον Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας, τον οποίο ενέκρινε ο αρμόδιος Υπουργός, με σύμφωνη γνώμη της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας⁶² (Μαϊόπουλος, 2008). Η διαχείριση του Δίκτυο Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας εκτελείται αποκλειστικά από τη ΔΕΗ, αλλά πάντα σύμφωνα με τις προδιαγραφές που προβλέπονται στον Κώδικα Διαχείρισης του Δικτύου (άρθρα 21 και 23).

⁶² Ο Κώδικας Διαχείρισης και Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας εγκρίθηκε με την υπ' αριθμό 8311/2005 Απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης

3.2.2. Νόμος 3426/2005 και Νόμος 4001/2011

Οι δύο νόμοι που ακολούθησαν επέφεραν τροποποιήσεις στον αρχικό νόμο του 1999 και ιδίως, ο Ν.4001/2011 με τον οποίο ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη όλη η Τρίτη δέσμη μέτρων της Οδηγίας 2009/72/ΕΚ π.χ. η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας απέκτησε περισσότερες αρμοδιότητες, ενώ οι καταναλωτές μπορούν πλέον ελεύθερα να επιλέγουν τον πάροχό τους. Η Διαχείριση του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ) ανατίθεται από το νόμο σε εταιρεία θυγατρική της ΔΕΗ, την εταιρεία με την επωνυμία «Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας» (ΑΔΜΗΕ Α.Ε.), στην οποία μεταβιβάζεται από την ΔΕΗ η κυριότητα του Συστήματος. Επίσης, με τον πρόσφατο Ν. 4425/2016 οργανώθηκε εκ νέου η χονδρική αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας..

3.2.3. Νομικά Ζητήματα από την Δεσπόζουσα Θέση της Δ.Ε.Η

Είναι γεγονός ότι, η ημεδαπή ενεργειακή αγορά λειτουργούσε και λειτουργεί σε μεγάλο βαθμό υπό συνθήκες μονοπωλίου, το οποίο είναι εθνικά εδραιωμένο σε νόμους και διατάξεις που αποβλέπουν στην οριοθέτηση του ενεργειακού συστήματος χάριν προστασίας του δημοσίου συμφέροντος. Ωστόσο, η ισχύς στην αγορά την οποία διαθέτει ab initio η ΔΕΗ ως κατεστημένος ενεργειακός φορέας έχει εγείρει σημαντικά ζητήματα κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης και παράνομων κρατικών ενισχύσεων κατά παράβαση των διατάξεων περί ανταγωνισμού της ενωσιακής νομοθεσίας (Άρθα 101, 102, 106, 107 και 108 ΣΛΕΕ) καθώς έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των ανταγωνιστών της από την αγορά. Το ανωτέρω επισημάνθηκε ιδίως στην απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής της 17^{ης} Ιουλίου 2014 στην υπόθεση C-553/12 P με αντικείμενο την αίτηση αναιρέσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης T-169/08 «ΔΕΗ κατά Επιτροπής» σχετικά με τη χορήγηση και τη διατήρηση σε ισχύ από την Ελληνική Δημοκρατία δικαιωμάτων για την εξόρυξη λιγνίτη υπέρ της Δημόσιας Επιχείρησης Ηλεκτρισμού ΑΕ.⁶³

Ως ελέχθη ανωτέρω, η ΔΕΗ ιδρύθηκε το 1950 με τον Ν.1468 ως δημόσια επιχείρηση ανήκουσα στο Ελληνικό Δημόσιο, έχουσα το αποκλειστικό δικαίωμα να παράγει, να μεταφέρει και να προμηθεύει ηλεκτρική ενέργεια στην Ελλάδα. Δίνοντας στην ενεργειακή

⁶³<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=155109&pageIndex=0&doclang=el&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=272424>

αγορά το μονοπωλιακό αυτό στίγμα, ο ανωτέρω Νόμος παραχώρησε στη ΔΕΗ σειρά αποκλειστικών προνομίων, όπως ιδίως της κατασκευής, λειτουργίας και εκμετάλλευσης των υδροηλεκτρικών εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας με τη δύναμη των ρεόντων υδάτων των ποταμών και των λιμνών, των θερμικών εργοστασίων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, του εθνικού δικτύου μεταφοράς ηλεκτρικού ρεύματος, των αναγκαίων γραμμών και δικτύων διανομής του ηλεκτρικού ρεύματος από το εθνικό δίκτυο μέχρι τα κέντρα κατανάλωσης.

Περαιτέρω δε, δυνάμει του νομοθετικού διατάγματος 4029/1959 και του νόμου 134/1975, παραχωρήθηκαν στην ΔΕΗ δικαιώματα εκμεταλλεύσεως για το 91 % των συνολικών δημόσιων κοιτασμάτων για τα οποία έχουν παραχωρηθεί δικαιώματα εκμεταλλεύσεως και μάλιστα, κατά την περίοδο εφαρμογής των μέτρων αυτών, δεν παραχωρήθηκε κανένα άλλο δικαίωμα σε ιδιώτες σε κανένα σημαντικό απόθεμα, παρά τις δυνατότητες τις οποίες παρείχε η εθνική νομοθεσία. Όπως παρατήρησε η Επιτροπή στην απόφαση C(2008) 824 της 5ης Μαρτίου 2008, η ΔΕΗ εξασφάλισε χωρίς διαγωνισμό δικαιώματα αναζητήσεως σε ορισμένα εκμεταλλεύσιμα κοιτάσματα, για τα οποία δεν είχαν ακόμη παραχωρηθεί τα δικαιώματα εκμεταλλεύσεως, τα οποία μάλιστα αφορούν λιγνιτικές μονάδες που είναι εκείνες που χρησιμοποιούνται περισσότερο, ως λιγότερο δαπανηρές στη χώρα μας δεδομένου ότι παράγουν το 60 % της ηλεκτρικής ενέργειας που χρησιμοποιείται για την τροφοδότηση του διασυνδεδεμένου συστήματος. Τοιουτοτρόπως, η Ελληνική Δημοκρατία διά της παραχώρησε στη ΔΕΗ και διατηρήσεως σε ισχύ υπέρ αυτής οιοσδήποτε μονοπωλιακών δικαιωμάτων εκμεταλλεύσεως του λιγνίτη, δημιούργησε κατάσταση ανισότητας ευκαιριών μεταξύ των επιχειρήσεων στην αγορά χονδρικής προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας και νόθευσε τον ανταγωνισμό ενισχύοντας με τον τρόπο αυτό τη δεσπύζουσα θέση της ΔΕΗ και αποκλείοντας ή παρακλύοντας την είσοδο νέων ανταγωνιστών στην αγορά. Όπως τόνισε το Δικαστήριο στις σκέψεις 39-41 της ανωτέρω απόφασης που δικαίωσε την Επιτροπή, βάσει του άρθρου 86, παράγραφος 1 ΕΚ, τα κράτη μέλη δεν θεσπίζουν ούτε διατηρούν μέτρα αντίθετα προς τους κανόνες της Συνθήκης ΕΚ, ιδίως προς το άρθρο 82 ΕΚ ως προς τις δημόσιες επιχειρήσεις και τις επιχειρήσεις στις οποίες χορηγούν ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα. Η ανωτέρω διάταξη απαγορεύει την καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπύζουσας θέσεως στην κοινή αγορά ή σε σημαντικό τμήμα της, εφόσον η καταχρηστική αυτή εκμετάλλευση μπορεί να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Κατά πάγια νομολογία, ένα κράτος μέλος παραβιάζει τις απαγορεύσεις που επιβάλλει το άρθρο 86, παράγραφος

1 EK σε συνδυασμό με το άρθρο 82 EK, όταν λαμβάνει νομοθετικό, κανονιστικό ή διοικητικό μέτρο που δημιουργεί κατάσταση όπου η δημόσια επιχείρηση στην οποία έχουν χορηγηθεί ειδικά ή αποκλειστικά δικαιώματα οδηγείται, απλώς και μόνον με την άσκηση των αποκλειστικών δικαιωμάτων που της έχουν χορηγηθεί, σε καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσεώς της ή όταν τα δικαιώματα αυτά είναι ικανά να δημιουργήσουν κατάσταση που οδηγεί εκ των πραγμάτων την επιχείρηση αυτή σε τέτοια καταχρηστική συμπεριφορά (βλ., συναφώς, αποφάσεις *Connect Austria*, EU:C:2003:297, σκέψη 80, και *MOTOE*, EU:C:2008:376, σκέψη 49 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Έτσι, στοιχειοθετείται παράβαση των διατάξεων αυτών εάν μέτρο καταλογιστέο σε κράτος μέλος δημιουργεί κίνδυνο καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσεως (βλ. απόφαση *MOTOE*, EU:C:2008:376, σκέψη 50 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Ειδικότερα, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι καθεστώς ανόθευτου ανταγωνισμού όπως το προβλεπόμενο από τη Συνθήκη EK μπορεί να επιτευχθεί μόνον εφόσον εξασφαλίζεται η ισότητα ευκαιριών μεταξύ των διαφόρων επιχειρήσεων (βλ. αποφάσεις *GB-Inno-BM*, EU:C:1991:474, σκέψη 25· *MOTOE*, EU:C:2008:376, σκέψη 51, και *Connect Austria*, EU:C:2003:297, σκέψη 83 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Κατά συνέπεια, αν η κατάσταση ανισότητας ευκαιριών μεταξύ επιχειρήσεων και, συνεπώς, η νόθευση του ανταγωνισμού αποτελούν συνέπεια κρατικού μέτρου, το μέτρο αυτό αποτελεί παράβαση του άρθρου 86, παράγραφος 1, EK, σε συνδυασμό με το άρθρο 82 EK (βλ. απόφαση *Connect Austria*, EU:C:2003:297, σκέψη 84). Η διατήρηση λοιπόν αποκλειστικής και προνομιακής πρόσβασης της ΔΕΗ σε πρωτογενή καύσιμα, όπως ο λιγνίτης και τα υδροηλεκτρικά, έχοντας ως συνέπεια την (δυνητική ή και πραγματική) αδυναμία πρόσβασης τρίτων παικτών σε επαρκώς διαφοροποιημένο χαρτοφυλάκιο ενέργειας κρίθηκε ως παράνομη κρατική ενίσχυση αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, χωρίς να απαιτείται να προσδιοριστεί άλλη κατάχρηση εκτός από αυτήν που απορρέει από την κατάσταση που δημιούργησε το επίμαχο αυτό κρατικό μέτρο. Προς την κατεύθυνση αυτή επιχείρησε αργότερα ο Ν.4389/2016 να αντιμετωπίσει το πρόβλημα της πρόσβασης της ΔΕΗ σε φθηνές λιγνιτικές μονάδες που αποτελούσαν φραγμό εισόδου νέων παικτών μειώνοντας την ένταση του δυναμικού ανταγωνισμού. Η πρόσβαση τρίτων στη λιγνιτική και υδροηλεκτρική παραγωγή μέσω δημοπρασιών τύπου NOME επιχειρήθηκε – καίτοι δεν τελεσφόρησε- με τον ανωτέρω νόμο σε μια προσπάθεια αναμόρφωσης του μοντέλου χονδρεμπορικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα σύμφωνα με το πρότυπο που είχε εφαρμοσθεί στη Γαλλία, όπου η κυρίαρχη γαλλική επιχείρηση «Electricité De France» υποχρεώθηκε σε παραχωρήσεις πρόσβασης προς τρίτους μέσω δημοπρασιών για την πυρηνική της παραγωγή.

Πέρα από το ζήτημα των κρατικών ενισχύσεων και την προβληματική της πρόσβασης στα δίκτυα και την πρωτογενή φθινή παραγωγή, η δεσπόζουσα θέση της ΔΕΗ ως κατεστημένου παρόχου είχε ως συνέπεια την εκδήλωση αντιανταγωνιστικών πρακτικών στην κατάντη αγορά (downstream market), στον τομέα δηλαδή της προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σε τελικούς καταναλωτές. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση στεγανοποίηση της αγοράς ενέργειας μέσω της σύναψης μακροχρόνιων συμβάσεων κατά τις οποίες, οι επιχειρήσεις με δεσπόζουσα θέση στην αγορά προχωρούν στη σύναψη μακροχρόνιων συμβάσεων με σημαντικές βιομηχανίες που λειτουργούν ως ενδιάμεσοι καταναλωτές επιβάλλοντας περιορισμούς στη μεταπώληση ενεργειακών αγαθών ή άρνηση προμήθειας ή μονομερή επιβολή παράλογων όρων σε τεχνικούς ή και οικονομικούς όρων των μακροχρόνιων συμβάσεων.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην ελληνική πραγματικότητα υπήρξε η περίπτωση στρεβλών τιμολογήσεων που εφάρμοξε η ΔΕΗ προς τους πελάτες υψηλής τάσης. Έτσι, στην απόφαση 822/2012⁶⁴ η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας σε συνέχεια καταγγελίας της ΛΑΡΚΟ Α.Ε. κατά ΔΕΗ Α.Ε. διετύπωσε εναργώς ότι: α) τα τιμολόγια δέον όπως αντανakλούν το πραγματικό κόστος προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, δηλ. επιπλέον των ρυθμιζόμενων χρεώσεων που μετακυλίνουν στους Πελάτες, πρέπει να καλύπτουν το κόστος παραγωγής, όπως αυτό αποκαλύπτεται στη χονδρεμπορική αγορά και τους επιμέρους μηχανισμούς της, το κόστος της δραστηριότητας εμπορίας και διαχείρισης Πελατών (π.χ. το κόστος των υπηρεσιών έκδοσης και είσπραξης τιμολογίων, χρηματοοικονομικές δαπάνες από καθυστερήσεις πληρωμών, λειτουργία εμπορικών γραφείων του Προμηθευτή, παροχή συμβουλευτικών και άλλων υπηρεσιών υποστήριξης προς τον πελάτη, αποσβέσεις σχετικών επενδύσεων, κ.λπ.) και ένα εύλογο κέρδος, β) τα τιμολόγια δεν πρέπει να δημιουργούν διακρίσεις μεταξύ καταναλωτών της ίδιας κατηγορίας και με ανάλογα ηλεκτρικά χαρακτηριστικά, και να αποφεύγονται οι άμεσες ή έμμεσες σταυροειδείς επιδοτήσεις μεταξύ καταναλωτών και μεταξύ των διαφορετικών δραστηριοτήτων της ηλεκτρικής ενέργειας. Για Μεγάλους δε Πελάτες (ενδεικτικά, Πελάτες Μέσης και Υψηλής Τάσης) δύναται να προσφέρονται εξατομικευμένες χρεώσεις, προσαρμοσμένες στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τις προσφερόμενες υπηρεσίες που έχουν συμφωνηθεί μεταξύ Προμηθευτή και Πελάτη, τηρουμένων των αρχών

⁶⁴ <https://diavgeia.gov.gr/doc/%CE%9243%CE%9E%CE%99%CE%94%CE%9E-%CE%9C2%CE%97?inline=true>

του ελεύθερου ανταγωνισμού και της αποφυγής σταυροειδών επιδοτήσεων. Τα τελικά τιμολόγια που θα συμφωνήσει η ΔΕΗ Α.Ε. με τον κάθε Πελάτη ή κατηγορία Πελατών πρέπει να είναι αποτέλεσμα ουσιαστικής διαπραγμάτευσης, σε συμφωνία πάντα με τις Βασικές Αρχές Τιμολόγησης της Απόφασης της ΡΑΕ.

Η ΔΕΗ ωστόσο κατά παράβαση των αρχών τιμολόγησης της ΡΑΕ, ως αυτές διατυπώθηκαν στην υπ' αριθμ. 692/2011 Απόφασή της, προχώρησε στην κοινοποίηση των προτεινόμενων τιμολογίων στους πελάτες Υψηλής Τάσης, συμπεριλαμβανομένης και της καταγγέλλουσας ΛΑΡΚΟ, χωρίς καμία διαπραγμάτευση και χωρίς να λαμβάνει υπόψη την καταναλωτική συμπεριφορά της καταγγέλλουσας,. Ο όρος δε επιβολής ποινών σχετικά με τη δήλωση φορτίου εκτιμήθηκε ως σαφώς καταχρηστικός, καθώς δεν αντανάκλασε τη σχετική σταθερότητα λειτουργίας των πελατών Υψηλής Τάσης, οδηγούσε σε αύξηση της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας κατά 10,9% τουλάχιστον και παρέβλεπε την μεγαλύτερη ελαστικότητα που πρέπει να παρέχεται στους πελάτες Υψηλής Τάσης. Η ΔΕΗ καταχρώμενη τη δεσπόζουσα θέση της ανακοίνωσε υπέρογκες και εξωπραγματικές αυξήσεις στις χρεώσεις ενέργειας μη αφήνοντας ουσιώδη περιθώρια διαπραγμάτευσης με βάση τις οποίες πλέον η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας για την καταγγέλλουσα θα έφθανε τα 71 ευρώ/MWh. Μάλιστα, με συνυπολογισμό των ρυθμιζόμενων χρεώσεων (Υπηρεσίες κοινής ωφέλειας κλπ) η κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας οδηγείτο στα 80 ευρώ/MWh.

Στην απόφαση κρίθηκε ότι, στην περίπτωση της χώρας μας, δεν υφίσταται μια αποτελεσματικά λειτουργούσα αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, πράγμα που αποδεικνύεται χωρίς ιδιαίτερη ανάλυση, λαμβάνοντας υπόψη ότι η ΔΕΗ ΑΕ κατέχει, μόνη αυτή, το σύνολο των λιγνιτικών και υδροηλεκτρικών σταθμών της χώρας, και συνεχίζει να κατέχει άνω του 65% της αγοράς παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, όταν όλοι οι ανταγωνιστές της λειτουργούν νέες, αναπόσβεστες μονάδες φυσικού αερίου, και καλούνται να αντιμετωπίσουν ώριμες, ήτοι αποσβεσμένες, μονάδες, τόσο λιγνιτικές και υδροηλεκτρικές, όσο και φυσικού αερίου της ΔΕΗ. Συνεπώς, δεν είναι δυνατόν να υπάρξει μια λειτουργούσα αγορά ούτε στον κλάδο της προμήθειας, αφού και το σύνολο της αγοράς αυτής, πρακτικά και ουσιαστικά, ελέγχεται από τη ΔΕΗ. Το προνόμιο όμως της αποκλειστικής πρόσβασης της ΔΕΗ στα μεγάλα λιγνιτορυχεία και στον τομέα της λιγνιτικής ηλεκτροπαραγωγής και των μεγάλων υδροηλεκτρικών, σε συνδυασμό με την περιορισμένη δυναμικότητα των διασυνδέσεων και την συνακόλουθη ουσιαστική απουσία εναλλακτικού προμηθευτή με ανάλογο κοστολογικό πλεονέκτημα,

πρακτικά, καθιστά τη ΔΕΗ αποκλειστικό και αναγκαστικό προμηθευτή της καταγγέλλουσας ΛΑΡΚΟ.. Αυτή όμως την αποκλειστικότητα δεν μπορεί να την εκμεταλλεύεται, για να επιβάλλει εξωπραγματικές τιμές, που παραβλέπουν τα ηλεκτρικά χαρακτηριστικά της καταγγέλλουσας. Παράλληλα, πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι, λόγω του μεγέθους των καταναλώσεων των μεγαλύτερων πελατών, π.χ. της Υψηλής Τάσης, τα περιθώρια εμπορικού κέρδους δεν μπορεί να είναι αντίστοιχα με αυτά των μικρών πελατών, των οποίων το κόστος εμπορολογιστικής διαχείρισης είναι, αναλογικά, πολύ σημαντικό. Το «εύλογο περιθώριο κέρδους» καθορίζεται από την κάθε επιχείρηση κατά περίπτωση, και μπορεί να διαφοροποιηθεί ανά πελάτη ή κατηγορία πελατών, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα της αγοράς και τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά των εν λόγω πελατών..

Ανάλογη ήταν η παλαιότερη υπ' αριθμ. 389/Υ/2008 απόφαση της 3ης Απριλίου 2008 της Ελληνικής Επιτροπής Ανταγωνισμού (Τμήμα Β') σε συνέχεια σχετικής παραπομπής της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας για το ζήτημα της τροποποίησης των όρων σύμβασης ηλεκτροδότησης Πελατών Υψηλής Τάσης με έναρξη ισχύος την 01-02-2003, μεταξύ άλλων κατά τρόπο ώστε να παρέχεται δυνατότητα επανακαθορισμού της συμφωνημένης μέγιστης και ελάχιστης ισχύος στις ζώνες ενδιάμεσου ή ελάχιστου φορτίου πριν από την έναρξη του μηνός για τον οποίο ζητείται μεταβολή, εντός των τεχνικών ορίων της παροχής κάθε πελάτη και των τεχνικών και λειτουργικών δυνατοτήτων του συστήματος, υπό την προϋπόθεση όμως ότι η ΔΕΗ Α.Ε. παραμένει αποκλειστικός προμηθευτής του πελάτη για την υπόψη παροχή.⁶⁵ Η ΡΑΕ θεωρώντας ότι η συμπεριφορά της ΔΕΗ Α.Ε. θέτει ζήτημα κατάχρησης της δεσπόζουσας θέσης της, με την από 12.01.2004 απόφασή της, παρέπεμψε την υπόθεση στην Επιτροπή Ανταγωνισμού, προκειμένου η τελευταία να ασκήσει τις αρμοδιότητές της που απορρέουν από τις διατάξεις του ν. 703/77 αναφορικά με την καταχρηστική εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης από επιχείρηση, καθώς και την επιβολή των προβλεπόμενων σε περίπτωση παραβάσεως των ως άνω διατάξεων, κυρώσεων του νόμου αυτού.

Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο τρόπος υπολογισμού της ισχύος που καταναλώνουν οι Επιλέγοντες Πελάτες έχει ουσιώδεις οικονομικές συνέπειες γι' αυτούς, αποδείχθηκε ότι οι τελευταίοι κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα (1-3-2003 έως Ιούλιο 2004), προκειμένου να αποφύγουν την αβεβαιότητα που δημιουργούσε η σχετική δήλωση της ΔΕΗ Α.Ε. και τυχόν

⁶⁵ <https://www.epant.gr/apofaseis-gnomodotiseis.html>

δυσμενείς συνέπειες που θα μπορούσε να επιφέρει ενδεχόμενη τροποποίηση της σύμβασης προμήθειας που έχουν με τη ΔΕΗ Α.Ε., προτιμούσαν να μη συνάπτουν σύμβαση προμήθειας με άλλον προμηθευτή και να έχουν ως αποκλειστικό προμηθευτή τη ΔΕΗ Α.Ε. Η Επιτροπή (Τμήμα Β΄) έκρινε ότι, όπως προέκυψε από τον φάκελο της υπόθεσης και την ακροαματική διαδικασία, η εταιρία ΔΕΗ Α.Ε ως η μόνη προμηθεύτρια εταιρία ηλεκτρικού ρεύματος Επιλεγόντων Πελατών Υψηλής Τάσης στην Ελλάδα, και έχοντας, εκ του λόγου αυτού, μερίδιο στη σχετική αγορά που αγγίζει σχεδόν το 100% κατέχει μονοπωλιακή θέση στη σχετική αγορά και αυτή είναι αρκετή απόδειξη της δεσπόζουσας θέσης (ΔΕΚ 81/76, Hoffman La Roche, Συλλ. 1976, 461, ΔΕΚ – υπόθεση AKZO C-68-86, Συλλ. 1991, 3439, ΠΕΚ, υπόθεση Hilti, C-53/92-P της 2-3-1994) εκ μέρους της.

Η εκμετάλλευση της δεσπόζουσας θέσης απαγορεύεται σε βαθμό ή και τρόπο που να αποκλείει ή να εμποδίζει τον ανταγωνισμό ή να επιβάλλει τιμές, όρους ή άλλες συνθήκες συναλλαγών που δεν ανήκουν στην ομαλή λειτουργία της αγοράς και δεν θα μπορούσαν να επιβληθούν χωρίς την οικονομική εξουσία που παρέχει σε μια επιχείρηση η δεσπόζουσα θέση της στην αγορά (E.A. 207/III/202 (Coca Cola), EA 229/95 (OTE) Συλλ. 1990-1995, 122, E.A. 59/93, (ΑΕΠΙ II), Συλλ. 1990-1995, 78, E.A. 18/1984 (Sunlight), Συλλ. 1979-1986, 112). Συγκεκριμένα κατά την κρίση της E.A. (Τμήμα Β΄), η επιβολή του όρου αποκλειστικής προμήθειας από επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση στη σχετική αγορά απαγορεύεται σύμφωνα με το άρθρο 2 του ν. 703/77, ως μη εύλογος όρος συναλλαγής (άρθρο 2, παρ. α΄ ν. 703/77), εφόσον δεν δικαιολογείται αντικειμενικά (objective justified). Κατά την Επιτροπή, η συμπεριφορά της εταιρίας ΔΕΗ Α.Ε. δεν είναι αντικειμενικά δικαιολογημένη διότι δεν προέκυψε εύλογος λόγος ανάγκης που να υπερασπίζεται τα εύλογα συμφέροντα της εταιρείας και να δικαιολογεί τη διατήρηση του όρου της αποκλειστικότητας· αντίθετα η εταιρεία ΔΕΗ Α.Ε. θέτοντας τον όρο αυτό προσπάθησε να διατηρήσει για τον εαυτό της μια δραστηριότητα, την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος στους Επιλέγοντες Πελάτες Υψηλής Τάσης, αφαιρώντας αυτήν από τους ανταγωνιστές της, κατά τρόπο ώστε να τους αποκλείσει από τη σχετική αγορά, περιορίζοντας μέσα σ'αυτήν κάθε αποτελεσματικό ανταγωνισμό (βλ. Εκ. Rousseva, Abuse of Dominant Position Defenses – Objective Justification and Article 82 EC in the Era of Modernization, στο συλλ. έργο EC Competition Law – Acritical Assessment, Hart Publishing, Oxford and Portland, Oregon, 2007, σ. 386).

Η Επιτροπή Ανταγωνισμού (Τμήμα Β΄) διεπίστωσε ότι η εταιρία ΔΕΗ Α.Ε., κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, περιόρισε πράγματι τον αποτελεσματικό ανταγωνισμό, αφού όπως αποδείχθηκε δεν δραστηριοποιήθηκαν στη σχετική αγορά – δηλ. την αγορά ηλεκτρικού ρεύματος σε Επιλέγοντες Πελάτες Υψηλής Τάσης – άλλες εταιρίες πλην της ΔΕΗ Α.Ε., με εξαίρεση των εταιριών που προχώρησαν σε εισαγωγή ηλεκτρικής ενέργειας για μερική κάλυψη ιδίων αναγκών, οι οποίες λειτουργούν στη σχετική αγορά ως ένα βαθμό ως προμηθευτές. Αποτέλεσμα της συμπεριφοράς αυτής εκ μέρους της εταιρείας ΔΕΗ Α.Ε. ήταν ο αποκλεισμός των Επιλεγόμενων Πελατών Υψηλής Τάσης από την επιλογή Προμηθευτή, που αποτελεί τη βασική επιδίωξη για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Από όλα τα ανωτέρω προκύπτει ότι, η αντιανταγωνιστική συμπεριφορά επιχειρήσεων με δεσπόζουσα θέση έχει συχνά ως συνέπεια την παρεμπόδιση και ματαίωση της αποτελεσματικής πρόσβασης πραγματικών ή και δυνητικών ανταγωνιστών στην αγορά και μάλιστα δύναται να λάβει διάφορες εκφάνσεις που αναλόγως της έντασης και της διάρκειας που προσλαμβάνουν ενδέχεται να οδηγούν σε στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και στεγανοποίηση της αγοράς.

3.3. Η ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας

Στην ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας υπάρχουν παράγοντες, ήτοι φορείς, που δραστηριοποιούνται σε αυτή και την επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό με τις αποφάσεις τους, όπως οι εταιρείες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που έχουν την απαιτούμενη σχετική άδεια από την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, οι εταιρείες Προμήθειας, ήτοι εταιρείες εμπορικές και ιδιώτες, αλλά και η ίδια η ΔΕΗ ΑΕ που έχει μάλιστα αναλάβει την προμήθεια καταναλωτών υψηλής τάσης της βιομηχανίας. Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας είναι ένας φορέας ανεξάρτητος που έχει την ευθύνη της λειτουργίας του ανταγωνισμού με το σωστό και νόμιμο τρόπο στη χώρα. Επιπλέον, ο Ανεξάρτητος Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (Α.Δ.Μ.Η.Ε.) με σκοπό τη λειτουργία, αλλά και την εκμετάλλευση και συντήρηση του Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας καθώς και το νεοσύστατο, θα μπορούσαμε να πούμε, Χρηματιστήριο της Ενέργειας με τον ΛΑΓΗΕ. Ο Ν. 2773/99 είναι ο θεμελιωτής του ρόλου και της λειτουργίας των φορέων της νεάς απελευθερωμένης αγοράς. Η ΔΕΗ ΑΕ έχει αλλάξει άρδην νομική μορφή και πλαίσιο λειτουργίας, όντας πλέον ΑΕ που ανήκει κατά 50% στο Δημόσιο και με θέση στην αγορά δεσπόζουσα (significant market power, SMP), τόσο στην παραγωγή, όσο και στην προμήθεια ηλεκτρικού ρεύματος στους τελικούς

χρήστες. Επιπλέον, η ΔΕΗ ΑΕ είναι αποκλειστικός ιδιοκτήτης των δικτύων μεταφοράς και διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας.

3.3.1. Δομή της αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές που καθορίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση και την υλοποίησή τους από κάποια κράτη-μέλη της με μεγάλη επιτυχία πχ Ηνωμένο Βασίλειο, η αγορά της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα σχεδιάστηκε για να γίνει ελεύθερη και ανταγωνιστική. Οι όροι λειτουργία της αγοράς διαμορφώθηκαν από τις διατάξεις του Ν. 3175/2003 που τροποποίησε τον αρχικό Ν. 2773/1999, καθώς και από Κώδικα Διαχείρισης του Συστήματος και Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΦΕΚΒ' 655/17-05-2005). Το πιο χαρακτηριστικό γνώρισμα της νέας αγοράς είναι η καθιέρωση της Ημερήσιας Αγοράς (Ημερήσιος Ενεργειακός Προγραμματισμός) και της Αγοράς Ισχύος Εξισορρόπησης.

Ο Ημερήσιος Ενεργειακός Προγραμματισμός είναι μία αγορά spot, ήτοι μια αγορά που λειτουργεί βάσει του νόμου της προσφοράς και ζήτησης. Μέσω αυτής της αγοράς πραγματοποιείται η συναλλαγή του συνόλου της ηλεκτρικής ενέργειας, η οποία θα διακινηθεί και θα καταναλωθεί την επόμενη ημέρα στη χώρα. Το σύνολο της παραχθείσας ηλεκτρικής ενέργειας διατίθεται από τους παραγωγούς στην Ημερήσια Αγορά, χωρίς να είναι προ-απαιτούμενες οι διμερείς συμβάσεις είτε με προμηθευτές, είτε με καταναλωτές · από την άλλη πλευρά, οι προμηθευτές και οι τελικοί χρήστες πηγαίνουν σε αυτή την αγορά για να αγοράσουν την ηλεκτρική ενέργεια που θέλουν. Η τιμή σε όλη την αγορά είναι ενιαία και εκκαθαρίζεται ως Οριακή Τιμή του Συστήματος. Στην αγορά εξισορρόπησης ισχύος έχουμε την κατάρτιση διμερών συμβάσεων μεταξύ των παραγωγών και των προμηθευτών. Οι παραγωγοί έχουν την υποχρέωση έκδοσης Αποδεικτικών Διαθεσιμότητας Ισχύος, τα οποία είναι ανάλογα με την ισχύ των μονάδων που πρέπει να διαθέτουν οι προμηθευτές, οι οποίοι εκδίδουν τις Συμβάσεις Διαθεσιμότητας Ισχύος, ήτοι μία συμφωνία οικονομικής φύσης. Αν ο παραγωγός δεν μπορεί να βρει προμηθευτή, τότε ο (πρώην ΔΕΣΜΗΕ) ΛΑΓΗΕ μπορεί να προχωρήσει σε προ-αγορά μίας Σύμβασης Διαθεσιμότητας Ισχύος από κάποιο νέο παραγωγό και να διασφαλίσει με αυτό τον τρόπο τον αδιάκοπο ανεφοδιασμό. Οι προσφορές για ενέργεια και τα διαθέσιμα φορτία που υπάρχουν καταγράφονται την προηγούμενη μέρα και εν συνεχεία γίνεται η καλύτερη δυνατή ένταξη των μονάδων στο σύστημα. Με αυτό τον τρόπο καθίσταται μετά εφικτή η κατανομή του διαθέσιμου φορτίου και μπορεί να υπολογιστεί η Οριακή Τιμή του Συστήματος και βάσει αυτής να εκκαθαριστεί η αγορά. Από την άλλη

πλευρά, είναι πιθανή η κατασκευή νέων μονάδων παραγωγής από τη ΔΕΗ ΑΕ, η οποία εξακολουθεί να κατέχει θέση δεσπόζουσα στην αγορά με άμεση συνέπεια την περαιτέρω μείωση του ανταγωνισμού. Προς τούτο, κρίνεται σκόπιμη ειδική περιοριστική νομοθετική ρύθμιση για να αποφευχθεί το ανωτέρω σενάριο με αποκλεισμό της ΔΕΗ ΑΕ από σχετικούς διαγωνισμούς.

Σε κάθε περίπτωση, είναι γεγονός ότι επικρατεί κινητικότητα στην αγορά ρεύματος με πολλούς ιδιώτες παρόχους να βρίσκονται σε συζητήσεις για συγχωνεύσεις, εξαγορές και συνεργασίες⁶⁶. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της Motor Oil που το έτος 2018 εξαγόρασε το 90% της NRG με στόχο την αύξηση του μεριδίου της δεύτερης σε κοινά-στόχους πέραν των επιχειρηματικών πελατών (μέση τάση), χρησιμοποιώντας το δίκτυο του ομίλου (1.400 πρατήρια καυσίμων πανελλαδικά κλπ). Ομοίως, η συνεργασία Ήρων-Green (με τη δεύτερη να παραχωρεί το πελατολόγιο της λιανικής στην πρώτη), αποτελεί μία ακόμη στρατηγική συνεργασία με απώτερο στόχο την ισχυροποίηση της παρουσίας των δύο επιχειρήσεων σε διαφορετικούς τομείς στην αγορά της ενέργειας. Η τάση εαυτή ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός ότι, η αγορά δεν χωράει πολλούς εναλλακτικούς παρόχους καθώς σε αντίστοιχες αγορές του εξωτερικού όπως είδαμε με πολύ περισσότερο πληθυσμό, οι εναλλακτικοί πάροχοι είναι πολύ λιγότεροι τηρουμένων των αναλογιών, όπως άλλωστε συνέβη με τις εταιρείες κινητής τηλεφωνίας όπου τα πρώτα χρόνια διείσδυσής τους στην αγορά ήταν πολυάριθμες αλλά τελικά έμειναν κάποιες βασικές. Οι εναλλακτικοί πάροχοι, σε κάθε περίπτωση, έχουν μπει δυναμικά στην αρένα του ανταγωνισμού υλοποιώντας μεγάλες διαφημιστικές καμπάνιες, προσπαθώντας να προσελκύσουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο πελατολόγιο. Οι αναλύσεις και η αποτύπωση μεριδίων της αγοράς δείχνει πως σε γενικές γραμμές, η συγκυρία είναι καλή για τους ιδιώτες παρόχους καθώς οι καταναλωτές έχουν αρχίσει σταδιακά να «απογαλακίζονται» από την ΔΕΗ και στρέφονται στους εναλλακτικούς προμηθευτές, κυρίως ορμώμενοι από τις μεγάλες εκπτώσεις που παρέχουν κάποιοι από αυτούς. Ο ανταγωνισμός παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς, τον μήνα Μάιο του έτους 2016 η αυξητική τάση των μεριδίων των εναλλακτικών παρόχων στην προμήθεια ηλεκτρισμού εξελισσόταν με αργούς ρυθμούς έχοντας φθάσει το 9,26% έναντι 8,62% του Απριλίου του ίδιου έτους.⁶⁷ Η ΔΕΗ

⁶⁶ <https://energypress.gr/news/posoys-enallaktikoys-parochoys-hora-i-agora-reymatos-stin-ellada>

⁶⁷ <https://energypress.gr/news/sto-926-meridio-ton-enallaktikon-promitheyton-reymatos-ton-maio>

εξακολουθούσε να συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό από την πίτα της αγοράς, φτάνοντας το 90,74%, ωστόσο το μερίδιό της βαίνει μειούμενο, καθώς τον Απρίλιο ήταν στο 91,38% και τον Μάρτιο στο 92,78%.

Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα στοιχεία του ΛΑΓΗΕ, η ΔΕΗ είχε το 90,74% της συνολικής κατανάλωσης, με το 58,26% να καταναλώνεται στην Χαμηλή Τάση, το 18,31% στη Μέση και το 14,17% στην Υψηλή. Αντίστοιχα οι επτά ιδιωτικοί ενεργειακοί όμιλοι είχαν τα εξής ποσοστά στο τέλος Μαΐου: ΗΡΩΝ: 2,62% (με ποσοστό 0,75% στη χαμηλή τάση και υψηλότερο ποσοστό 1,87% στη Μέση), ELPEDISON: 2,27% (μοιρασμένο, 1,05% στη χαμηλή τάση και 1,21% στη Μέση και μόλις 0,01 στην υψηλή, προφανώς από ιδιοκατανάλωση), PROTERRIA: 2,22% (με μικρό ποσοστό 0,59% στη χαμηλή τάση και ποσοστό 1,63% στη Μέση), NRG Trading: 0,65% (με το 0,20% στη χαμηλή τάση και 0,45% στη μέση) VOLTERRA: 0,52% (όλο το ποσοστό της είναι στη μέση τάση), WATT + VOLT: 0,48% (με το κύριο ποσοστό της 0,43% στη χαμηλή τάση και μόλις 0,05% στη μέση), GREEN: 0,44% (με ποσοστό 0,25% χαμηλή τάση και 0,19% στη μέση τάση). Σύμφωνα όμως με τα στοιχεία του Χρηματιστηρίου Ενέργειας για το μήνα Μάρτιο του έτους 2019,⁶⁸ την πρώτη θέση καταλαμβάνει πλέον μετά τη Δ.Ε.Η. ο όμιλος Ήρων με 4,72%, από 4,49% τον Ιανουάριο. Στη δεύτερη θέση βρίσκεται ο Μυτιληναίος με 4,69% από 4,46% τον Ιανουάριο και στην τρίτη η Elpedison με 3,73% από 3,64% τον Δεκέμβριο. Αναλυτικά τα μερίδια των παρόχων διαμορφώνονται ως εξής: ΔΕΗ: 76,61%, Ήρων: 4,72%, Μυτιληναίος: 4,69%, Elpedison: 3,73%, Watt & Volt: 1,95%, NRG: 1,77%, Volterra: 1,54%, ΕΛΤΑ: 1,09%, ΚΕΝ: 0,90%, Αέριο Αττικής: 0,67%, Volton: 0,49%, ΕΠΑ ΘΕΣΣ: 0,47%, ΟΤΕ: 0,37%, Green: 0,26%, Viener: 0,23%, Growth: 0,04%, Interbetton 0,05% (0,05%) με 0,00% και 0,05%.

Προσφάτως, σύμφωνα με το Μηνιαίο Δελτίο Ενέργειας του ΑΔΜΗΕ για τον μήνα Μάιο 2021, το ποσοστό της ΔΕΗ διαμορφώθηκε τον Απρίλιο στο 64,53% στην προμήθεια ηλεκτρισμού παρουσιάζοντας μικρή ελάττωση της τάξης του 1,27% έναντι του Μαρτίου 2021, οπότε και είχε διαμορφωθεί στο 65,80%. Η μείωση του ποσοστού μοιράστηκε όπως ήταν αναμενόμενο στους ιδιώτες προμηθευτές, το μερίδιο των οποίων άγγιξε συνολικά το 35,47% με σαφές

⁶⁸ <https://energypress.gr/news/posoys-enallaktikoys-parochoys-hora-i-agora-reymatos-stin-ellada>

προβάδισμα για την Protergia του ομίλου ΜΥΤΙΛΗΝΑΙΟΣ Α.Ε. σε ποσοστό 8,47%, την ΗΡΩΝ στο 6,65%, την Eip Edison στο 4,94% και την NRG στο 4,3%⁶⁹.

Αρκετές φορές στην Ευρώπη, η λιανική αγορά διανύει κύκλους, όπου καθετοποιημένες εταιρείες απορροφούν μικρότερους παρόχους και η αγορά αποκτά μια πιο συγκεντρωτική δομή, η οποία προκαλεί, στη συνέχεια, ρυθμιστικές παρεμβάσεις. Στις καθετοποιημένες εταιρείες, κέρδη και ζημίες συχνά αντισταθμίζονται μεταξύ λιανικής και χονδρεμπορικής, γεγονός που τις καθιστά συνολικά πιο σταθερές οντότητες, με μικρότερη έκθεση σε κόστη εξισορρόπησης και αστάθμητες μεταβολές, αλλά πιθανώς και πιο δύσκαμπτες. Έτσι, έχουν παρατηρηθεί και αντίστροφα παραδείγματα, όπου εταιρείες με αποκλειστικό αντικείμενο την προμήθεια έχουν την ευελιξία να προσαρμόζονται καλύτερα, εκσυγχρονίζοντας τις υπηρεσίες τους, καθώς δεν δεσμεύονται από την εξέλιξη των οικονομικών μεγεθών τους στον τομέα της παραγωγής, οι προμηθευτές αυτής της κατηγορίας μπορούν, σε κάποιες περιπτώσεις, να προσφέρουν πιο ανταγωνιστικά τιμολόγια από καθετοποιημένους συμμετέχοντες.

Εν όψει των ανωτέρω, η εγχώρια λιανική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας έχει παρουσιάσει σημαντικά σημάδια ωρίμανσης, καθώς προοδευτικά ενισχύεται η κινητικότητα επιχειρήσεων αλλά και οικιακών καταναλωτών, με την αλλαγή προμηθευτή χωρίς όμως να βρισκόμαστε στο επιθυμητό επίπεδο κυρίως, όσον αφορά την ενημέρωση των καταναλωτών. Ειδικότερα, η δομή των διατιμήσεων ηλεκτρισμού είναι πολύπλοκη και οι διατιμήσεις ηλεκτρισμού δυσκολονόητες. Πολλές φορές δε, οι επεξηγήσεις που αναπτύσσονται από τις Εθνικές Ρυθμιστικές Αρχές Ενέργειας και από τις ίδιες τις επιχειρήσεις ηλεκτρισμού προκαλούν σύγχυση στους καταναλωτές. Σήμερα, όλο και περισσότεροι καταναλωτές ηλεκτρισμού προσπαθούν να κατανοήσουν τα τιμολόγια τους και αρκετοί συμμετέχουν σε δημόσιες διαβουλεύσεις σχετικά με την ανάπτυξη μελλοντικών διατιμήσεων ηλεκτρισμού. Για παράδειγμα, οι καταναλωτές θα πρέπει να γνωρίζουν κάτω από ποια διατίμηση βρίσκονται και πόσο χρεώνονται για τα διάφορα στοιχεία της αγοράς ηλεκτρισμού, όπως είναι η ισχύς, η κατανάλωση, τα τέλη δικτύου, ο φόρος προστιθέμενης αξίας κλπ.

Τα ανωτέρω αποτυπώνονται και στην Έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής μηνός Σεπτεμβρίου 2016 με τίτλο «Second Consumer Market Study on the Functioning of the Retail

⁶⁹ https://www.admie.gr/sites/default/files/attached-files/type-file/2021/07/Energy_Report_202105_v2.pdf

Electricity Markets for Consumers in the EU». Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο του 2014 ανετέθη στην Ipsos, τη London Economics και τη Deloitte η 2η μελέτη της αγοράς καταναλωτών σχετικά με τη λειτουργία των λιανικών αγορών ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), σε συνέχεια της 1ης μελέτης αγοράς, που δημοσιεύθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Νοέμβριο του 2010⁷⁰. Οι στόχοι αυτής της 2ης μελέτης ήταν η διερεύνηση του αν υπάρχει μια καλά λειτουργούσα αγορά ηλεκτρικής ενέργειας για τους καταναλωτές στην ΕΕ και η εκτίμηση των επιδόσεων της λειτουργίας αυτής. Η μελέτη εξετάζει επίσης το βαθμό στον οποίο οι καταναλωτές προχωρούν σε συνειδητές επιλογές ως προς τους παρόχους ρεύματος, σε ποιο βαθμό είναι ενημερωμένοι και ποιοι παράγοντες επιδρούν στη συμπεριφορά τους στις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας. Στην πρώτη ενότητα που συνοψίζονται τα ευρήματα της μελέτης σχετικά με τις αντιλήψεις των καταναλωτών για τις συνθήκες της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και την εμπιστοσύνη τους προς τις εταιρείες-παρόχους, αν και πολλοί καταναλωτές εκφράζουν αμφιβολίες για το εάν οι συνθήκες της αγοράς βελτιώνονται, η εμπιστοσύνη στις εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας διατηρείται σε υψηλό επίπεδο σε πολλές χώρες. Ταυτόχρονα, οι καταναλωτές που αισθάνονται καλύτερα ενημερωμένοι τείνουν να δείχνουν υψηλότερα επίπεδα εμπιστοσύνης. Σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση των (τότε) 28, το 58% των καταναλωτών που ερωτήθηκαν «συμφώνησαν έντονα» ή «συμφώνησαν» ότι η λιανική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα τους δεν λειτουργούσε πολύ καλά. Στη Βουλγαρία, το 51% των καταναλωτών «συμφώνησε έντονα» με αυτή τη δήλωση. Στη Λετονία, την Ελλάδα και τη Ρουμανία, περίπου το ένα τρίτο των καταναλωτών εξέφρασε έντονες αμφιβολίες για την καλή λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας ενώ το 19% των καταναλωτών «συμφώνησε έντονα» ότι οι συνθήκες της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στη χώρα τους βελτιώνονταν.

Το 40% των καταναλωτών που ερωτήθηκαν «συμφώνησαν έντονα» όταν ρωτήθηκαν εάν εμπιστεύτηκαν την εταιρεία ηλεκτρισμού τους για να τηρεί τους κανόνες και τους κανονισμούς που έχουν θεσπιστεί για την προστασία των καταναλωτών. Το ποσοστό αυτό κυμαινόταν μεταξύ 15% στη Βουλγαρία και 68% στη Φινλανδία. Μεταξύ των καταναλωτών που δεν είχαν προσπαθήσει να αλλάξουν εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας, το 42% δήλωσε ότι ήταν ικανοποιημένοι με την τρέχουσα εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας. Το 12% δεν άλλαξε επειδή δεν εμπιστεύθηκαν άλλες εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτή η μελέτη διαπίστωσε ότι το

⁷⁰ European Commission (2010). The functioning of the retail electricity markets for consumers in the European Union. http://ec.europa.eu/consumers/archive/consumer_research/market_studies

ποσοστό «που συμφωνεί απόλυτα» ότι εμπιστεύονται την εταιρεία ηλεκτρισμού τους ως προς το ότι σέβεται και τηρεί τους κανόνες και τους κανονισμούς είναι τέσσερις φορές υψηλότερο (84% έναντι 22%) μεταξύ των ερωτηθέντων που «συμφώνησαν έντονα» ότι η εταιρεία ηλεκτρισμού τους τους παρέχει πληροφορίες σχετικά θέματα από ό, τι μεταξύ των ερωτηθέντων που «διαφωνούσαν» Το 2010, η εμπιστοσύνη στις εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας ήταν ιδιαίτερα χαμηλή στη Βουλγαρία και τη Μάλτα. ενώ η Βουλγαρία εξακολουθεί να βρίσκεται στο κατώτατο σημείο της κατάταξης της χώρας.

Η μελέτη ασχολήθηκε επίσης με την ευαισθητοποίηση των καταναλωτών για διάφορες πτυχές της χρήσης ηλεκτρικής ενέργειας. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες παραδέχονται ότι δεν γνωρίζουν πόση ηλεκτρική ενέργεια καταναλώνουν ή πώς υπολογίζεται η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας. Παρόλο που η συνειδητοποίηση των καταναλωτών σχετικά με το δικαίωμα εναλλαγής είναι υψηλή στις περισσότερες χώρες, πολλοί καταναλωτές δεν γνωρίζουν ακόμη ότι η αλλαγή θα έπρεπε να είναι δυνατή σε εύλογο χρονικό διάστημα τριών εβδομάδων. Ως προς τα χαρακτηριστικά τιμολόγησης μάλιστα όταν ρωτήθηκαν οι καταναλωτές αν ένιωθαν ενημερωμένοι για τη χρήση ηλεκτρικής ενέργειας του νοικοκυριού τους, το 52% «συμφώνησε έντονα» ότι ήξεραν πόσο πλήρωναν για την ηλεκτρική ενέργεια. Σημαντικά λιγότεροι καταναλωτές «συμφώνησαν έντονα» ότι ήξεραν πόση ηλεκτρική ενέργεια χρησιμοποίησαν (34%), τα κύρια χαρακτηριστικά του τιμολογίου τους (32%), πώς υπολογίστηκε η τιμή της ηλεκτρικής ενέργειας (26%) ή πώς παρήχθη η ηλεκτρική ενέργεια που χρησιμοποίησαν (24%).

Περαιτέρω, το 57% των καταναλωτών που ερωτήθηκαν δήλωσαν ότι έχουν διαβάσει τους όρους και τις προϋποθέσεις της σύμβασης με την εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας, αλλά μόνο το 46% ανέφερε ότι γνώριζε την προθεσμία σε περίπτωση που ήθελαν να τερματίσουν την τρέχουσα σύμβασή τους. Ως προς τις διατάξεις αλλαγής παρόχου, το 68% των καταναλωτών που ερωτήθηκαν πίστευαν ότι ήταν ελεύθεροι να επιλέξουν οποιαδήποτε εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας από εκείνους που προσφέρουν υπηρεσίες στην περιοχή τους. Ωστόσο, μόλις το 35% γνώριζε ότι η διακοπή θα πρέπει να ολοκληρωθεί εντός τριών εβδομάδων. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι, σύμφωνα με την εν λόγω μελέτη, η Βουλγαρία, η Λιθουανία, η Ελλάδα, το Λουξεμβούργο και η Ισλανδία είχαν τα χαμηλότερα ποσοστά καταναλωτών που απάντησαν ότι έχουν το δικαίωμα να αλλάξουν εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας. Σε ερώτηση δε εάν θα μπορούσε και σε τι ποσό να υφίσταται χρέωση για τη διακοπή παρόχου, το 45% απάντησε ότι τέτοιες χρεώσεις δεν επιτρέπονται.

Περαιτέρω, μόνο το 24% των καταναλωτών που ερωτήθηκαν απάντησαν ότι γνώριζαν τα μέτρα πολιτικής που αποσκοπούν στην προστασία των ατόμων που έχουν δυσκολίες στην πληρωμή των λογαριασμών τους για την ενέργεια. Οι καταναλωτές που είχαν τις περισσότερες δυσκολίες στην πληρωμή των λογαριασμών ηλεκτρικής ενέργειας φαίνεται να είναι οι λιγότερο πιθανό να γνωρίζουν αυτά τα μέτρα πολιτικής (17% σε σύγκριση με 22% - 25% σε άλλες ομάδες). Για το λόγο αυτό, οι πλήρεις πληροφορίες σχετικά με μέτρα πολιτικής που αποσκοπούν στην προστασία των ατόμων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες με την πληρωμή των λογαριασμών τους πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμες και μάλιστα να δοθεί έμφαση στην πληροφόρηση μέσω συμβατικών μέσων επικοινωνίας εφόσον ενδέχεται η εν λόγω κατηγορία καταναλωτών να έχει δυσχέρεια πρόσβασης στο Διαδίκτυο.

Σε δεύτερο επίπεδο, η ανωτέρω μελέτη αξιολόγησε την παροχή πληροφοριών από εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας προς τους καταναλωτές σχετικά με φθηνότερα τιμολόγια, μεθόδους χρέωσης και πληρωμής, την αποτελεσματική κατανάλωση ενέργειας και τις διαδικασίες καταγγελίας. Τα συμπεράσματα αυτής της αξιολόγησης είναι ότι το 29% των καταναλωτών που ερωτήθηκαν «διαφωνούσαν» ότι η εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας τους πρότεινε ένα φθηνότερο τιμολόγιο ή ένα τιμολόγιο που ήταν πιο σύμφωνο με τις προτιμήσεις ή το επίπεδο κατανάλωσής τους όταν υπέβαλαν σχετική ερώτηση, ενώ το 25% «συμφώνησε έντονα» και το 36% «συμφώνησε». Χαρακτηριστικό είναι ότι, το ποσοστό των αγοραστών που διαφώνησε ότι οι λογαριασμοί ηλεκτρικής ενέργειας τους ήταν κατανοητοί ανέρχεται στο 41%, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό που υποδηλώνει εναργώς ότι για μεγάλη μερίδα των καταναλωτών οι λογαριασμοί ρεύματος εμπεριέχουν στοιχεία πολύ δύσκολα να κατανοηθούν όπως ενδεικτικώς το πώς υπολογίστηκε το ποσό χρέωσης, τον κωδικό εναλλαγής ή την αναγνώριση μετρητή, τα στοιχεία επικοινωνίας του εθνικού ρυθμιστή ενέργειας και του δικτύου καθώς και πληροφορίες σχετικά με το μείγμα καυσίμου. Ομοίως, σημαντικό ποσοστό καταναλωτών ανερχόμενο στο 35% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι, η εταιρεία ηλεκτρισμού τους δεν παρείχε συμβουλές σχετικά με τον τρόπο μείωσης της κατανάλωσης και μεθόδους εξοικονόμησης ενέργειας.

Μεταξύ των εταιρειών ηλεκτρικής ενέργειας στις 10 μυστηριώδεις χώρες αγορών, αυτές στην Τσεχική Δημοκρατία, την Ιταλία, τη Λιθουανία και την Πολωνία σημείωσαν τη χειρότερη βαθμολογία όσον αφορά την παροχή πληροφοριών σχετικά με θέματα σχετικά με την ενεργειακή απόδοση στους ιστότοπούς τους. Ενώ το 40% των αγοραστών στο Ηνωμένο

Βασίλειο βρήκαν πληροφορίες σχετικά με τα έξυπνα ενεργειακά εργαλεία στον ιστότοπο της εταιρείας ηλεκτρικής ενέργειας. το ποσοστό αυτό ήταν 2% στην Τσεχική Δημοκρατία, 7% στην Ιταλία, 8% στην Πολωνία και 12% στη Λιθουανία. Στη Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, λίγο περισσότερο από το ένα τρίτο των αγοραστών μυστηρίου βρήκαν ένα εργαλείο για να συγκρίνουν τη χρήση ενέργειας με τη χρήση ενέργειας άλλων ή τη μέση χρήση ενέργειας. Στην Ιταλία και τη Λιθουανία, από την άλλη πλευρά, λιγότερο από το ένα δέκατο των αγοραστών ανέφεραν ότι ένα τέτοιο εργαλείο ήταν διαθέσιμο.

Η ενεργειακή απόδοση, επίσης, είναι κεντρικός στόχος της στρατηγικής της Ενεργειακής Ένωσης και αποτελεί αποτελεσματικό τρόπο μείωσης των εκπομπών, εξοικονόμησης ενέργειας στους καταναλωτές και μείωσης της εξάρτησης από τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων της ΕΕ. Οι εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας μπορούν να συμβάλουν σε αυτόν τον στόχο παρέχοντας καλύτερες πληροφορίες στους καταναλωτές. Κατά τη στιγμή της μελέτης, πολλές εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας δεν παρείχαν επαρκείς πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας και παροχής στους καταναλωτές εργαλείων για την παρακολούθηση και τη σύγκριση της ενέργειας τους. Περαιτέρω, σημειώθηκε μεγάλη διακύμανση μεταξύ των κρατών μελών όσον αφορά την παροχή πληροφοριών σχετικά με τον χειρισμό καταγγελιών κατά εταιρειών παροχής ηλεκτρικής ενέργειας. Προκειμένου να βοηθηθούν οι καταναλωτές που επιθυμούν να υποβάλουν καταγγελία, θα πρέπει να παρέχονται λεπτομερέστερες πληροφορίες σχετικά με τις διαδικασίες χειρισμού παραπόνων από εταιρείες ηλεκτρικής ενέργειας στους ιστότοπούς τους, στους λογαριασμούς ηλεκτρικής ενέργειας κ.λπ.

Τέλος, επισημαίνεται ότι αν και υπάρχει η ευκαιρία εναλλαγής μεταξύ προσφορών και τιμολογίων ώστε οι καταναλωτές να επωφελούνται από χαμηλότερες τιμές σε πολλές χώρες, εκείνοι που δεν αναζητούν ενεργά στην αγορά καλύτερες προσφορές δεν θα αποκομίσουν τα οφέλη από τις χαμηλότερες τιμές. Οι καταναλωτές μπορεί να μην γνωρίζουν ότι μπορούν να ότι υπάρχει επιλογή τιμολογίου ηλεκτρικής εταιρείας. Τα κράτη μέλη θα πρέπει, συνεπώς, να βελτιώσουν το περιβάλλον μετάβασης αυξάνοντας την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη διαδικασία αλλαγής και ενθαρρύνοντας πρακτικές που θα ενθαρρύνουν και θα διευκολύνουν τους καταναλωτές να συγκρίνουν προσφορές και να αλλάζουν τιμολόγια. Για παράδειγμα, η τυποποίηση της παρουσίασης πληροφοριών και η παρουσίαση πληροφοριών που απαιτούνται για την εκτίμηση του συνολικού κόστους των προσφορών εκ των προτέρων, θα

μπορούσαν να βοηθήσουν τους καταναλωτές να συγκρίνουν τις προσφορές και να προσδιορίσουν ποια προσφορά είναι η φθηνότερη. Σύμφωνα με τη νομοθεσία της ΕΕ για τους καταναλωτές και το μάρκετινγκ, όλες οι πληροφορίες που απαιτούνται για την αξιολόγηση του συνολικού κόστους των προσφορών πρέπει να αναφέρονται εκ των προτέρων. Επιπλέον, πρέπει να ληφθούν υπόψη εργαλεία που βοηθούν τους καταναλωτές να κατανοήσουν καλύτερα τη τιμολογιακή δομή των τιμολογίων ηλεκτρικής ενέργειας τους και πόση ηλεκτρική ενέργεια χρησιμοποιούν. Για παράδειγμα, η ανάπτυξη εργαλείων ευαισθητοποίησης ή προτροπών συμπεριφοράς, όπως οι τεχνολογικά μοντέλα που παρέχουν στους καταναλωτές μια προσομοίωση του αναμενόμενου κόστους τους, θα μπορούσε να βοηθήσει από την άποψη αυτή με την εμφάνιση στοιχείων όπως το ενεργειακό κόστος, τα πάγια και οι φόροι. Ταυτόχρονα, οι ενημερωτικές εκστρατείες θα μπορούσαν να αυξήσουν την ευαισθητοποίηση των καταναλωτών σχετικά με τα δικαιώματα αλλαγής τους και τα οφέλη που θα μπορούσαν να έχουν στη διάθεσή τους εάν αλλάξουν. Αυτά μπορούν να οργανωθούν από τις ίδιες τις εταιρείες ηλεκτρισμού ή από άλλους φορείς.

Όλα τα ανωτέρω συντελούν στους αργούς ρυθμούς απελευθέρωσης της ενεργειακής αγοράς. Ενδεικτικό είναι ότι βάσει της ανωτέρω μελέτης στο Ηνωμένο Βασίλειο, τις Κάτω Χώρες και την Ιρλανδία το 28% των καταναλωτών άλλαξε εταιρεία ηλεκτρικής ενέργειας τα τελευταία τρία χρόνια ενώ, στην Ισλανδία, τη Βουλγαρία, το Λουξεμβούργο, τη Λιθουανία, την Ουγγαρία, τη Ρουμανία και την Ελλάδα, ο ρυθμός μεταγωγής παραμένει αμελητέος (μεταξύ 0,2% και 2%). Η μοντελοποίηση των καταναλωτικών αναγκών και η διοχέτευση στη λιανική αγορά ρεύματος τεχνολογικών εργαλείων απλούστευσης της ανάγνωσης, κατανόησης και αποκωδικοποίησης των λογαριασμών ηλεκτρικού ρεύματος θα επιδράσει θετικά στον εκσυγχρονισμό της λιανικής αγοράς ενέργειας.⁷¹ Ο «Οδηγός Ενέργειας» που υιοθετεί το Βέλγιο θα μπορούσε να χρησιμεύσει ως παράδειγμα για τα ελληνικά και εν γένει ενωσιακά δεσομένα⁷².

3.3.2. Φορείς λειτουργίας και εποπτείας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας

⁷¹ https://ec.europa.eu/energy/topics/markets-and-consumers/energy-consumer-rights/protecting-energy-consumers/comparison-tool-websites-run-national-authority_en#

⁷² <https://www.energuide.be/en/questions-answers/when-and-how-can-i-change-energy-supplier/31/>

3.3.2.1. Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας

Η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) ιδρύθηκε το 2000 ως μία αρχή διοικητική απόλυτα ανεξάρτητη. Βασικός ρόλος της συγκεκριμένης αρχής είναι η παρακολούθηση της αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα, όσο και στις χώρες με τις οποίες υπάρχει κάποια διασύνδεση. Ο ιδρυτικός νόμος για τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας είναι ο Ν.2773/1999, ο οποίος εκδόθηκε στα πλαίσια της υποχρέωσης της χώρας μας να εναρμονιστεί με την Οδηγία 96/92/ΕΚ που αφορούσε στις αγορές της ενέργειας και συγκεκριμένα στην ηλεκτρική ενέργεια και στο φυσικό αέριο. Ακολούθησαν το ΠΔ 139/01, καθώς και κάποιες τροποποιήσεις του εν λόγω νόμου και πλέον η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας απέκτησε και αρμοδιότητες ελέγχου της συγκεκριμένης αγοράς σε όλα τα επίπεδα, αλλά και αρμοδιότητες αναφορικά με την αγορά προϊόντων πετρελαίου.

Γενικά από τη στιγμή της ίδρυσής της και έπειτα, όλες οι τροποποιήσεις του αρχικού Ν. 2773/1999 ενίσχυαν συνεχώς το ρόλο της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας και διέυρναν τις αρμοδιότητές της. Οι αρχικές αρμοδιότητες της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, όπως είχαν οριστεί από τις διατάξεις του άρθρου 5 του Ν. 2773/1999 ήταν οι εξής: « (α) η γενική αρμοδιότητα παρακολούθησης και ελέγχου της αγοράς ενέργειας σε όλους τους τομείς της, και η αρμοδιότητα υποβολής σχετικών εισηγήσεων στα αρμόδια όργανα για τη λήψη κατάλληλων μέτρων, (β) κυρίως γνωμοδοτικές αρμοδιότητες σε σχέση με τη χορήγηση των αδειών που προβλέπονται για την άσκηση δραστηριότητας στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας (παραγωγή, προμήθεια, διαχείριση και κυριότητα δικτύων), (γ) σχετικά περιορισμένες αποφασιστικές αρμοδιότητες που αφορούν τη δυνατότητα επιβολής διοικητικών κυρώσεων ιδίως με τη μορφή επιβολής προστίμων ή εισήγησης για την ανάκληση αδειών όταν διαπιστώνεται παράβαση των διατάξεων του ν.2773/1999, (δ) γνωμοδοτικές αρμοδιότητες σε σχέση με την έκδοση των κανονιστικών πράξεων που διέπουν τη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, (ε) αρμοδιότητες διαιτητικής επίλυσης διαφορών στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας (στ) το σύνολο των αρμοδιοτήτων του Σώματος Ενεργειακού Ελέγχου και Σχεδιασμού»

Οι ανωτέρω αρμοδιότητες ενισχύθηκαν με το Ν. 2941/2001 (ΦΕΚ Α' 201), όπου και ορίστηκε ότι η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας θα είχε πλέον και τη δικαιοδοσία να ελέγχει και να εγκρίνει όλες τις λεπτομέρειες αναφορικά με την εφαρμογή του Κώδικα Διαχείρισης του Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, καθώς και του Κώδικα Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας.

Η εν λόγω δικαιοδοσία, αν και σε πρώτη ματιά φαίνεται μικρή, είναι στην πραγματικότητα μεγάλη και ουσιώδης, μιας και δόθηκε στη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας η εξουσία να αναπτύξει το ρυθμιστικό της ρόλο και συνεπώς να παρεμβαίνει στην αγορά μέσω της διαμόρφωσης των κανόνων, ειδικών και τεχνικών, που διέπουν τη λειτουργία της. Επιπλέον, ανέλαβε αρμοδιότητες γνωμοδοτικές μέσω των τροποποιήσεων του επόμενου Ν. 3175/2003, αναφορικά με ζητήματα της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και της εφαρμογής ζητημάτων σχετικών με το δικαίωμα να επιλέγει κατά βούληση τον πάροχο φυσικού αερίου σε όσους έχουν άδεια παραγωγής ηλεκτρισμού.

Η πιο σημαντική, ίσως, τροποποίηση στις αρμοδιότητες της Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας επήλθε με το Ν. 3426/2005 (ΦΕΚ Α' 309), αλλά και με το Ν. 3428/2005 (ΦΕΚ Α' 313), όπου και προβλέφθηκε η ενσωμάτωση των οδηγιών 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ στην ελληνική έννομη τάξη. Οι νόμοι αυτοί προβλέπουν μία δέσμη νέαν αρμοδιοτήτων των ρυθμιστικών αρχών εν γένει⁷³, έτσι ώστε να υπάρχει ένα ρυθμιστικό πλαίσιο ομοιόμορφο για όλη την κοινή ευρωπαϊκή αγορά της ενέργειας. Παράλληλα, τροποποιήθηκε η κατανομή των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην Κεντρική Διοίκηση και τη Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, οι πιο σημαντικές αρμοδιότητες της οποίας είναι⁷⁴:

Καθορίζει τους όρους πρόσβασης στα τμήματα της αγοράς ενέργειας που εξακολουθούν να είναι μονοπωλιακά. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται από τις διατάξεις των Ν. 3426/2005 και του ν. 3428/2005 ότι η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας μπορεί να εκδίδει, με σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου Υπουργού, την έκδοση των Κωδίκων που αφορούν στον τρόπο λειτουργίας των τμημάτων της αγοράς που λειτουργούν μονοπωλιακά, ήτοι εκείνων που έχουν να κάνουν με το Σύστημα Μεταφοράς και Διανομής της ηλεκτρικής ενέργειας. Συνεπώς, η εν λόγω αποφασιστική αρμοδιότητα ανήκει πλέον αποκλειστικά σχεδόν στην Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας.

⁷³ βλ. άρθρο 23 Οδ. 2003/54/ΕΚ και άρθρο 25 Οδ. 2003/55/ΕΚ

⁷⁴ <https://www.rae.gr/%cf%83%cf%87%ce%b5%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ac-%ce%bc%ce%b5-%cf%84%ce%b7-%cf%81%ce%b1%ce%b5/>

Καθορίζει τα τιμολόγια που αφορούν στην πρόσβαση σε κάποιο μονοπωλιακό τμήμα της αγοράς ηλεκτρισμού, αλλά και φυσικού αερίου. Συνεπώς, αποκτά έναν επιπλέον ουσιώδη ρόλο κατά τη φάση της κατάρτισης των τιμολογίων

Οι δραστηριότητες πλέον διαχωρίζονται πλήρως, με την Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας να έχει τη δικαιοδοσία έγκρισης των κανόνων για την κατανομή του ενεργητικού και του παθητικού των δαπανών και των εσόδων που εφαρμόζονται από τις επιχειρήσεις αναφορικά με την κατάρτιση των ισολογισμών και των προϋπολογισμών τους. Το άρθρο 28&2 του Ν. 3426/2005 προβλέπει την αρμοδιότητα της Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας να εκδίδει γνωμοδοτήσεις αναφορικά με τον καθορισμό της μεθόδου υπολογισμού του οφειλόμενου ανταλλάγματος σε περίπτωση εκπλήρωσης της υποχρέωσης παροχής μίας Υπηρεσίας Κοινής Ωφελείας από κάποιον που κατέχει την απαιτούμενη άδεια να παράγει ηλεκτρική ενέργεια. Το ύψος του εν λόγω ανταλλάγματος εγκρίνεται ετησίως, με σύμφωνη γνώμη τόσο της Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, όσο και του αρμοδίου Υπουργού.

Παρακολουθεί και υποβάλλει εκθέσεις αναφορικά με τη νομοθεσία που δημιουργείται και ελέγχει τη συμβατότητά τους με την ευρωπαϊκή νομοθεσία που αφορά στον έλεγχο των αγορών ενέργειας και φυσικού αερίου.

Τέλος, η Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας συμβάλλει στην δημιουργία και ανάπτυξη των όρων για τον καλύτερο δυνατό ανταγωνισμό και συνεργάζεται με τις αντίστοιχες αρχές των άλλων ευρωπαϊκών κρατών.

3.3.2.2.. Οργανισμός για τη Συνεργασία των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας

Με σκοπό την ενοποίηση και την όσο το δυνατόν πιο εποικοδομητική ρυθμιστική συνεργασία των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με αίτημα του Συμβουλίου, προχώρησε σε έκδοση του Κανονισμού για την ίδρυση του Οργανισμού για τη Συνεργασία των Ευρωπαϊκών Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας. Πρόκειται για ένα κοινοτικό ρυθμιστικό όργανο, το οποίο είναι ανεξάρτητο και οι βασικές του αρμοδιότητες είναι τόσο η ρύθμιση των αρμοδιοτήτων των κατά τόπους εθνικών ρυθμιστικών αρχών, όσο και η εποπτεία τους. Ο Κανονισμός προβλέπει περαιτέρω πως είναι εξαιρετικά σημαντική η πραγματοποίηση ανταλλαγών ηλεκτρικής ενέργειας δια-συνοριακών.

Ο ανωτέρω οργανισμός ασχολείται με τη συνεργασία των εθνικών ρυθμιστικών αρχών και την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη προώθησή της. Επιπλέον, έχει την ευθύνη να παρακολουθεί την καθημερινή λειτουργία των αγορών, αποτρέποντας περιπτώσεις χρησιμοποίησης καταχρηστικών πρακτικών και συντονισμού της επιβολής κυρώσεις από τα κράτη-μέλη αν συμβεί κάτι τέτοιο, όπως και την ευθύνη ανάπτυξης των εθνικών αγορών και των σχετικών δικτύων τους. Ο Κανονισμός 714/2009 που εκδόθηκε στη συνέχεια είχε ως στόχο την περαιτέρω ενίσχυση της συνεργασίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών μέσα από τη δημιουργία δομών για τα ευρωπαϊκά δίκτυα διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς. Ο Κανονισμός 714/2009 τροποποιήθηκε με την απόφαση 2010/685/ΕΕ της Επιτροπής. Αυτά που ουσιαστικά προβλέπονται στον ανωτέρω κανονισμό είναι οι κανόνες αναφορικά με την πρόσβαση κάποιου στο δίκτυο για την ηλεκτρική ενέργεια, καθώς και οι τεχνικές λεπτομέρειες αναφορικά με την συνολική λειτουργία του δικτύου. Βάσει των κανονισμών πραγματοποιείται ανταλλαγή πληροφοριών για τη λειτουργία, αλλά και ανάπτυξη προτύπων κοινών και διαδικασιών ασφαλείας. Τέλος, τα δημιουργούμενα με τον Κανονισμό 714/2009 ευρωπαϊκά δίκτυα διαχειριστών συστημάτων μεταφοράς έχουν την ευθύνη ενός επενδυτικού προγράμματος διάρκειας δέκα (10) ετών στο υπάρχον δίκτυο⁷⁵.

3.3.2.3. ΛΑΓΗΕ- Πλέον Διαχειριστής Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και Εγγυήσεων Προέλευσης (ΔΑΠΕΕΠ Α.Ε.)

Την εποπτεία της εύρυθμης και ομαλής λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας είχε ο Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας. Η ΔΕΣΜΗΕ υπήρξε ο αρχικός φορέας που είχε αρμοδιότητες τέτοιας μορφής · οι εν λόγω αρμοδιότητες της ΔΕΣΜΗΕ μεταφέρθηκαν με το Ν. 4001/2011 στην ΑΔΜΗΕ ΑΕ, με εξαίρεση όσες αφορούσαν στην οργάνωση και λειτουργία της αγοράς, οι οποίες και μεταφέρθηκαν στη ΛΑΓΗΕ. Οι διατάξεις του άρθρου 118 του Ν.4001/2011 είναι εκείνες που καθόριζαν τις αρμοδιότητες του ΛΑΓΗΕ με λεπτομέρεια, με σημαντικότερες να είναι εκείνες που αφορούν στη λειτουργία της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και στον έλεγχο του Ημερήσιου Ενεργειακού Προγραμματισμού. Ήδη σήμερα, ο Διαχειριστής Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και Εγγυήσεων Προέλευσης (ΔΑΠΕΕΠ ΑΕ) διαχειρίζεται τις ΑΠΕ και την Συμπαγωγή Ηλεκτρισμού και Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης (ΣΗΘΥΑ) του Εθνικού Διασυνδεδεμένου Συστήματος, καθώς και τις Εγγυήσεις Προέλευσης ηλεκτρικής

⁷⁵ <http://www.acer.europa.eu/en/Pages/default.aspx>

ενέργειας που έχουν παραχθεί από ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ. Είναι ο εκπλειστηριαστής των δικαιωμάτων ρύπων στην Ελλάδα, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ως Φορέας Σωρευτικής Εκπροσώπησης (ΦΟΣΕ) παραγωγών ΑΠΕ. Αποτελεί την μετεξέλιξη του Λειτουργού Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ ΑΕ) και δημιουργήθηκε με σκοπό να ικανοποιήσει τις σύγχρονες προκλήσεις στον χώρο των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, ενώ παράλληλα αποτελεί τον μεγαλύτερο μέτοχο στο Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας (ΕΧΕ) και τον δεύτερο μεγαλύτερο πωλητή μετά τη ΔΕΗ στην Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας (Η.Ε.) που λειτουργεί το ΕΧΕ. Προσανατολισμός του φορέα δεν είναι άλλος από τη δημιουργία αγορών περιφερειακών στο πλαίσιο της εσωτερικής κοινής ευρωπαϊκής αγοράς μέσω της συμμετοχής σε χρηματιστήρια και άλλους σχετικούς φορείς ή σε σχετικές επιχειρήσεις καθώς και η αποφυγή διάκρισης ανάμεσα σε όσους συμμετέχουν στην εσωτερική κοινή αγορά και τήρηση της αρχής της διαφάνειας.⁷⁶

3.3.2.4. ΑΔΜΗΕ

Το 2011 συστάθηκε με το Ν.4001/2011 ο ΑΔΜΗΕ ΑΕ ως ανεξάρτητος Διαχειριστής της Μεταφοράς. Βασικός στόχος της εταιρείας είναι τόσο η εποπτεία της λειτουργίας του συστήματος μεταφοράς της ηλεκτρικής ενέργειας και η διαφύλαξη με αυτό τον τρόπο του ανεφοδιασμού της χώρας, αλλά και της τήρησης των αρχών της διαφάνειας και του ελεύθερου ανταγωνισμού⁷⁷. Ο ΑΔΜΗΕ βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με την Οδηγία 2009/72/ΕΚ, μιας και ακολουθεί το μοντέλο του διαχωρισμένου, σε επίπεδο ιδιοκτησίας, διαχειριστή. Βασικές αρμοδιότητες του ΑΔΜΗΕ είναι η διασφάλιση της ικανότητας του συστήματος να καλύπτει τις ανάγκες μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, ενώ ταυτόχρονα προστατεύει το περιβάλλον, πρόσβαση στο σύστημα σε όσους έχουν άδεια παραγωγής και προμήθειας, όπως και στους επιλέγοντες πελάτες, μέριμνα λειτουργίας του συστήματος, είσπραξη τελών πρόσβασης στο σύστημα και κατάρτιση και υλοποίηση των τιμολογίων .

3.3.2.5. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

⁷⁶ <https://www.dapeep.gr/etairia/orama-kai-skopos/>

⁷⁷ <https://www.admie.gr/i-etairaia/me-mia-matia>

Η Ευρωπαϊκή Οδηγία 2009/72/EK προέβλεπε τη διαμόρφωση ενός ενιαίου τρόπου λειτουργίας των επιμέρους αγορών ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στην Ευρωπαϊκή Ένωση ως ένα πρώτο βήμα για τη δημιουργία μιας ενιαίας πανευρωπαϊκής αγοράς και τη γιγάντωση των οικείων διασυνοριακών συναλλαγών. Η απελευθέρωση στον τομέα της ενέργειας όπως διαμορφώθηκε κατά τα θεσμικά της στάδια επηρέασε και τη λειτουργία των ενεργειακών αγορών. Η ενέργεια σταδιακά πέρασε στη φάση της εμπορευματοποίησης με τους καταναλωτές να έχουν πλέον το δικαίωμα επιλογής προμηθευτή προκειμένου να αρθούν τα μονοπώλια. Το εμπόριο της ενέργειας λαμβάνει χώρα είτε μέσω διμερών συμβάσεων (Over the Counter – OTC) είτε με εμπορικές συναλλαγές με την ενέργεια πια να μετεξελίσσεται σε προϊόν διαπραγμάτευσης. Τα ενεργειακά προϊόντα σταδιακά αναπτύσσονται και ως χρηματοπιστωτικά μέσα με σκοπό την κάλυψη επενδυτικών αναγκών. Εν αντιθέσει με τις διμερείς συμβάσεις όπου οι συναλλαγές γίνονται με προσωπική συμφωνία των μερών σε προηγούμενο χρόνο από την ημέρα παράδοσης, είτε απευθείας είτε μέσω τρίτων (trader), οι ανταλλαγές ηλεκτρικής ενέργειας που πραγματοποιούνται εντός του Χρηματιστηρίου στοχεύουν στην απρόσωπη σύζευξη προμηθευτή και καταναλωτή μέσω δημοπρασιών που καθορίζουν την τιμή βάσει των κανόνων προσφοράς και ζήτησης. Στον αντίποδα των συστημάτων OTC, τα Χρηματιστήρια Ενέργειας σταδιακά άρχισαν να καταλαμβάνουν κυρίαρχη θέση στην ενεργειακή αγορά διότι, η λειτουργία τους στηρίζεται και ταυτόχρονα αντικατοπτρίζει πραγματικές συνθήκες αγοράς χωρίς τα περιθώρια χειραγώγησης εκ μέρους των εθνικών μονοπωλίων των παραγωγών. Τα Χρηματιστήρια δομούνται στη βάση προτύπων ανοικτής αγοράς στην οποία πρόσβαση έχουν όχι μόνο οι παραγωγοί αλλά και κάθε άλλος ενδιαφερόμενος παίκτης, καθώς δύνανται να συμμετέχουν μεγάλοι ενεργειακοί καταναλωτές, διανομείς ενέργειας, παραγωγοί, επιχειρήσεις επενδύσεων, επιχειρήσεις διαχείρισης ασφαλιστικών κινδύνων, διαπραγματευτές κλπ. Τοιουτοτρόπως, τα Χρηματιστήρια άνοιξαν το δρόμο ώστε οι συναλλαγές να αποτελούν απόρροια ευρύτερου συναλλακτικού ενδιαφέροντος από επαγγελματίες και καταναλωτές του χώρου και να μην περιορίζονται σε ειδικές καταστάσεις συμμετοχής ή μονοπωλίων των παραγωγών, ώστε να υπάρχει διαφάνεια στον καθορισμό τιμής και τη διαχείριση της ικανότητας μεταφοράς του συστήματος η οποία είναι με τη σειρά της διαπραγματεύσιμη μέσω δημοπρασιών κατανέμοντας τη χωρητικότητα σε διαφορετικές χρονικές κλίμακες για κάθε διασυνοριακή συναλλαγή χωριστά.⁷⁸

⁷⁸ Χριστίνα Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές Αγορές – Θεσμικό πλαίσιο και ελληνική προοπτική, 2016, 65

Το Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2018 και αποτελείται από την Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε. (Hellenic Energy Exchange SA - HEnEx) και την Εταιρεία Εκκαθάρισης Συναλλαγών Χρηματιστηρίου Ενέργειας (EnEx Clearing House SA - EnExClear) . Από τότε που ορίστηκε από την Ελληνική Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας (ΡΑΕ) ως Ορισθείς Διαχειριστής Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΟΔΑΗΕ), το EXE εξελίχθηκε σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή ατζέντα για μια ενιαία και ολοκληρωμένη Ευρωπαϊκή Αγορά Ενέργειας. Ως ΟΔΑΗΕ, το EXE, πραγματοποίησε με επιτυχία τους απαραίτητους μετασχηματισμούς της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας για την ετοιμότητα και τη λειτουργία της στο πλαίσιο του νέου μοντέλου. Όλες οι αλλαγές ολοκληρώθηκαν έγκαιρα και από την 1 ης Νοεμβρίου 2020, η ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας ενσωματώθηκε με το ευρωπαϊκό Μοντέλο Στόχος για τις αγορές ηλεκτρικής ενέργειας. Το EXE διαχειρίζεται τώρα την Αγορά Επόμενης Ημέρας, την Ενδοημερήσια Αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας και την Αγορά Παραγώγων Ενέργειας. Ένα πολύ σημαντικό επίτευγμα για το EXE ήταν η σύνδεση της ελληνικής αγοράς Day-Ahead με τις ευρωπαϊκές αγορές – στο σύνορο Ελλάδας και Ιταλίας στις 15 Δεκεμβρίου 2020. Στις 11 Μαΐου 2021, η EXE πέτυχε τη δεύτερη σύζευξη αγοράς με τη Βουλγαρία. Αυτές οι διασυνδέσεις διευκολύνουν το διασυνοριακό εμπόριο, τη βέλτιστη κατανομή δυναμικότητας και τη διαχείριση της συμφόρησης - όλα αυτά, στην κατεύθυνση μιας ενοποιημένης αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση με βέλτιστη ευημερία και κατανομή πόρων. Η EnExClear διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην άψογη λειτουργία των αγορών φυσικής παράδοσης ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα. Παρέχει υπηρεσίες εκκαθάρισης, διαχείρισης κινδύνου και διακανονισμού συναλλαγών για την Αγορά Επόμενης Ημέρας και την Ενδοημερήσια Αγορά, ενώ είναι επίσης υπεύθυνη για την εκκαθάριση το διακανονισμό και μεταφορά θέσεων των διασυνοριακών συναλλαγών με τις συζευγμένες αγορές. Επιπλέον, η EnExClear είναι υπεύθυνη και για την εκκαθάριση των θέσεων της Αγοράς Εξισορρόπησης η οποία λειτουργεί από τον ΑΔΜΗΕ.

3.4. Τι πρέπει να προσέχουν οι καταναλωτές

Από τη στιγμή που έχει ξεκινήσει ο μετασχηματισμός του τομέα της ενέργειας στην Ελλάδα, οι καταναλωτές βιώνουν μία νέα πραγματικότητα με σαφή πλεονεκτήματα για εκείνους, αλλά και ορισμένους κινδύνους να ελλοχεύουν. Από τα τέλη του 2016 υιοθετήθηκαν μεταρρυθμίσεις

που είχαν ως συνέπεια την είσοδο στην ελληνική αγορά ιδιωτών παρόχων ηλεκτρικής ενέργειας, οπότε τα προϊόντα ηλεκτρικής ενέργειας έχουν μεγάλη ποικιλία, με τα προσφερόμενα πακέτα να προσφέρουν πλεονεκτήματα, αλλά να δημιουργούν ορισμένες φορές και ερωτήματα. Ο τρόπος διατύπωσης ενός προϊόντος μπορεί να δημιουργήσει μία θετική διάθεση στον καταναλωτή πχ υπερτονίζοντας το ποσοστό έκπτωσης που του προσφέρεται. Ο συνετός καταναλωτής θα πρέπει να είναι προσεκτικός και να μελετά πχ σε τι αφορά η προσφερόμενη έκπτωση ή για πόσο χρονικό διάστημα θα προσφέρεται. Επιπλέον, ο καταναλωτής θα πρέπει να είναι εξοικειωμένος με τον τρόπο που εκείνος προσωπικά καταναλώνει το ηλεκτρικό ρεύμα προκειμένου να μπορεί να αξιολογήσει σωστά τα διαφημιζόμενα από κάθε πάροχο προϊόντα. Σημαντική παράμετρος είναι, συνεπώς, η ετήσια κατανάλωση βάσει των λογαριασμών, καθώς και η κατανόηση ότι η εποχικότητα τροποποιεί σημαντικά τις συνθήκες. Επιπλέον, αν υπάρχει νυχτερινή χρέωση, θα πρέπει η κατανάλωση ημέρας και νύχτας να γίνεται χωριστά.

Οι πάροχοι ακολουθούν διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς την τιμολόγηση των προϊόντων και για αυτό το λόγο θα πρέπει ο καταναλωτής να συγκρίνει τις επιλογές που έχει σε ετήσια βάση προκειμένου να αντιληφθεί ποια είναι η πιο συμφέρουσα. Η έκπτωση, συνεπώς, φαίνεται μόνο στο σύνολο του λογαριασμού. Αν η σύμβαση είναι διετούς διάρκειας, ενδέχεται το όφελος να είναι ισχυρό κατά το πρώτο έτος και να περιορίζεται αρκετά στη συνέχεια. Επιπλέον, στην περίπτωση νυχτερινού τιμολογίου, απαιτείται περισσότερη προσοχή κατά τη διαδικασία της σύγκρισης προϊόντων, ώστε να εισαχθεί η ημερήσια και η νυχτερινή κατανάλωση στους επιμέρους υπολογισμούς.

3.5 Συμπεράσματα

Η πρόοδος της Ελλάδας αναφορικά με την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας είναι αξιόλογη, αλλά χρήζει βελτιώσεων προκειμένου να επιτευχθεί το ουσιαστικό της άνοιγμα προς τους ιδιώτες επενδυτές. Μέχρι στιγμής, οι μεταρρυθμίσεις που έχουν ολοκληρωθεί αφορούν κατά κύριο λόγο στη θέσπιση φορέων αρμοδίων, οι οποίοι δεν έχουν προσαρμοστεί πλήρως στις ανάγκες της σύγχρονης αγοράς και στις απαιτήσεις που έχει ο ρόλος τους. Συνεπώς, τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν από τη μέχρι τώρα κατάσταση είναι ότι, είναι απαραίτητες οι μεταρρυθμίσεις που θα έχουν σαν αποτέλεσμα την προσέλκυση επενδυτών, κυρίως στον τομέα της παραγωγής. Με αυτό τον τρόπο θα αυξηθεί η παραγωγή και θα

καλύπτονται όλες οι ανάγκες στη ζήτηση και επιπλέον θα υπάρχει πραγματικός ανταγωνισμός που δρα θετικά στην ανάπτυξη.

Βασικό και ανυπερβλήτο εμπόδιο εξακολουθεί να είναι η κυριαρχία της ΔΕΗ ΑΕ στην αγορά της ενέργειας. Παρατηρείται μάλιστα σε ευρωπαϊκό επίπεδο ότι η συμπεριφορά των καταναλωτών στη λιανική ενεργειακή αγορά χαρακτηρίζεται από περιορισμένη κινητικότητα ή και σχετική αδράνεια στην αλλαγή προμηθευτή, καθώς και διστακτικότητα στην ανάληψη κινδύνου. Βάσει των στοιχείων του CEER για το έτος 2016⁷⁹, το μέσο ποσοστό αλλαγής προμηθευτή ηλεκτρικής ενέργειας στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν 6,3% . Κατά τον CEER, η έλλειψη εμπιστοσύνης του καταναλωτή αποτελεί έναν από τους τέσσερις βασικούς λόγους για την αδράνεια των καταναλωτών για την αλλαγή προμηθευτή. Η μοντελοποίηση των καταναλωτικών αναγκών και η διοχέτευση στη λιανική αγορά ρεύματος τεχνολογικών εργαλείων απλούστευσης της ανάγνωσης, κατανόησης και αποκωδικοποίησης των λογαριασμών ηλεκτρικού ρεύματος θα επιδράσει θετικά στον εκσυγχρονισμό της λιανικής αγοράς ενέργειας

Επίλογος

Η Ευρώπη και η Ελλάδα ως κράτος-μέλος της έχουν κάνει σοβαρά βήματα προς την κατεύθυνση της απελευθέρωσης της αγοράς της ενέργειας και πιο συγκεκριμένα της ηλεκτρικής ενέργειας. Κάποιες χώρες την Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν προχωρήσει πιο πολύ και κάποιες λιγότερο. Αυτό που είναι σίγουρο, όμως, είναι πως όλες βαδίζουν στο δρόμο μίας αγοράς απελευθερωμένης, με υγιή ανταγωνισμό και προσδοκίες για ακόμα καλύτερες συνθήκες στο μέλλον, τόσο για τους παραγωγούς, όσο και για τους καταναλωτές. Ειδικά στην Ελλάδα έγιναν πολλά βήματα και η απελευθέρωση της συγκεκριμένης αγοράς προχώρησε πολύ. Εντούτοις, το πρόβλημα είναι πως σε αντίθεση με τις άλλες χώρες της Ευρώπης δεν υπήρξε αντίστοιχη ανάπτυξη του ανταγωνισμού ούτε στην παραγωγή, αλλά ούτε και στην προμήθεια και οι επιχειρήσεις που ασχολήθηκαν έχουν κατακτήσει μέχρι στιγμής ένα μικρό μερίδιο στην αγορά. Η κύρια αιτία της ανωτέρω κατάστασης είναι η δεσπόζουσα θέση που εξακολουθεί να έχει η ΔΕΗ ΑΕ.

⁷⁹ CEER Report on commercial barriers to supplier switching in EU retail energy markets (07.06.2016), <https://www.ceer.eu/documents/104400/-/-/bd226e4b-5542-f12c-c21e-4d5a078c765d>

Ο Ν.2773 ήταν εκείνος που ενσωμάτωσε αρχικά την Οδηγία 96/92/ΕΚ και αποτέλεσε ουσιαστικά την απαρχή της απελευθέρωσης της αγοράς. Βασικά σημεία του νόμου υπήρξαν η ίδρυση της Ανεξάρτητης Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας, καθώς και του Διαχειριστή του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας. Αρμοδιότητα της Ανεξάρτητης Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας είναι κατά κύριο λόγο η εποπτεία και οργάνωση της λειτουργίας της ελληνικής αγοράς ενέργειας, ενώ ο Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας ασχολείται με όλα όσα έχουν να κάνουν με αυτό, ήτοι με τη λειτουργία του και με την περαιτέρω τυχόν ανάπτυξή του. Οι ιδιωτικές επενδύσεις στο χώρο της ηλεκτρικής ενέργειας, αν και έχουν αυξηθεί αρκετά, με τις εταιρείες να διαθέτουν υποδομές, εξειδικευμένο προσωπικό και καλό μάρκετινγκ, εξακολουθούν να είναι πολύ περιορισμένες, μιας και υπάρχουν αρκετά εμπόδια για τους παίκτες όπως το ιδιαίτερα υψηλό κόστος για την είσοδο σε αυτή την αγορά, η δεσπίζουσα θέση της ΔΕΗ ΑΕ. Από την άλλη πλευρά, και οι ίδιοι οι καταναλωτές δεν δείχνουν εμπιστοσύνη τους εναλλακτικούς προμηθευτές και παραμένουν στη ΔΕΗ, μιας και εκεί νιώθουν ασφάλεια. Υπάρχει και μία μερίδα καταναλωτών που λαμβάνει από τη ΔΕΗ προνομιακή τιμολόγηση, οπότε προφανώς και θα αρνηθεί να προβεί σε οποιαδήποτε αλλαγή.

Η Ελλάδα έχει ακόμα μέλλον για να μπορέσει να φτάσει τα επίπεδα πραγματικής απελευθέρωσης άλλων χωρών, όπως πχ το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά σε γενικές γραμμές τα σημάδια γραφής των ιθυνόντων είναι θετικά. Βασικό μέλημά της πρέπει να είναι τόσο η νομοθετική ρύθμιση του ανταγωνισμού, έτσι ώστε να μπορέσουν οι ιδιωτικές εταιρείες να ανταγωνιστούν την κυρίαρχη ΔΕΗ όσο και η νομοθετική ενεργοποίηση των προβλέψεων της πρόσφατης Ευρωπαϊκής Οδηγίας 2019/944 ώστε το μοντέλο των ενεργών καταναλωτών-πελατών- παραγωγών («prosumers») να μην μείνει ως ευχολόγιο. Ειδικότερα, εργαλεία που θα βοηθήσουν τον καταναλωτή να απαγκιστρωθεί από τον ιστορικό πάροχο και να ελίσσεται μεταξύ ιδιωτικών εταιρειών, αποδοκιμάζοντας ή επιβραβεύοντας τους αντίστοιχους παρόχους πρέπει να αποτελούν προτεραιότητα για την επίτευξη των ενωσιακών στόχων. Η εξοικείωση του καταναλωτή με τα χαρακτηριστικά της κατανάλωσης ρεύματος, όπως το θέμα της εποχικότητας και της διαφοροποίησης μεταξύ αιχμιακών περιόδων και διαστημάτων περιορισμένης κατανάλωσης, β) η επισκόπηση τυχόν ρητών πρόσθετων χρεώσεων σε περίπτωση που το κόστος προμήθειας υπερβεί το όριο που έχει προβλέψει ο εκάστοτε πάροχος, οι δεσμεύσεις και οι αντίστοιχες κυρώσεις σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας των συμβάσεων προμήθειας, ε) το ύψος της εγγύησης, στ) αξιολόγηση πολιτικών

επιβράβευσης ή παροχής επιπλέον παροχών και εν γένει η ποιότητα παροχής υπηρεσιών σε θέματα τηλεφωνικής εξυπηρέτησης, άμεσης αποκατάστασης βλαβών, ανοχής σε περίπτωση καθυστέρησης εξόφλησης λογαριασμών κλπ είναι παράγοντες καθοριστικής σημασίας για την προστασία και την πληρέστερη ενημέρωση των καταναλωτών, την ενίσχυση της διαφάνειας στους λογαριασμούς ενέργειας, την άρση στρεβλώσεων σε ζητήματα τιμολόγησης, και γενικότερα, την εδραίωση του ανταγωνισμού στην ελληνική αγορά.

Πηγές-Βιβλιογραφία

1. ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού (Δ.Ε.Η.) Α.Ε., www.dei.gr.
- Δημοσιογραφική διαδικτυακή πύλη (portal) για ζητήματα επικαιρότητας στον τομέα της ενέργειας, www.energia.gr και www.energypress.gr
- Διαδικτυακή πύλη για το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, www.eur-lex.europa.eu
- Διαύγεια (Υπουργείο Ψηφιακής Διακυβέρνησης), www.dianvegia.gov.gr
- Διαχειριστής ΑΠΕ & Εγγυήσεων Προέλευσης Α.Ε. , www.dapeep.gr
- Διαχειριστής του Ελληνικού Συστήματος Ηλεκτρικής Ενέργειας, www.desmie.gr
- Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, www.curia.europa.eu
- Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας, www.enexgroup.gr
- Επιτροπή Ανταγωνισμού, www.epant.gr
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, www.europa.eu
- Ινστιτούτο Ενέργειας Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Πρακτικά 2004), www.iene.gr
- Μαϊόπουλος Ρ. 2008. ΔΕΗ: Τα μεγάλα ζητήματα – Εμπειρίες 10 χρόνων στη Διοίκηση της ΔΕΗ. Αθήνα
- Παντελάκης Ν, Ο εξηλεκτρισμός της Ελλάδας (1889 -1956)., Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο, 1991, Αθήνα, Έκδοση του ΜΙΕΤ
- Παπαδιάς Β., Παράγωγη Ηλεκτρικής Ενέργειας και Οικονομική Λειτουργία Συστήματος, 1985, εκδόσεις ΕΜΠ
- Παρασκευόπουλος Χρ. και Κόλλιας Χρ. 2016. *Η Δομή της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας* διαθέσιμο στο www.yiannatsis.gr

-Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας, www.rae.gr

-Φαραντούρης Νικόλαος (επιμέλεια), ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δίκτυα & Υποδομές, Επιμέλεια, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2014

-Φαραντούρης Νικόλαος (επιμέλεια), ΕΝΕΡΓΕΙΑ Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2014

-Ταρνανίδου Χριστίνα, Σύγχρονες Ενεργειακές Αγορές- Θεσμικό Πλαίσιο και ελληνική προοπτική, ΝΟΜΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ 2016

2. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

-Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας Ηωμένου .Βασιλείου, www.ofgem.gov.uk

-Brandt Torsten, Liberalisation, privatisation and regulation in the German electricity sector, November 2006 διαθέσιμο στο https://www.boeckler.de/pdf/wsi_pj_piq_sekstrom.pdf

-Barett Sean, Privatisation in Ireland (April 2004) διαθέσιμο στον ιστότοπο https://www.ifo.de/DocDL/cesifo1_wp1170.pdf

-Buttler Scott, UK Electricity Networks-The nature of UK electricity transmission and distribution networks in an intermittent renewable and embedded electricity generation future, Imperial College of Science, Technology and Medicine Centre for Environmental Technology in collaboration with Parliamentary Office of Science and Technology(POST) διαθέσιμο στο www.parliament.uk/globalassets

-CMS International, www.cms.law

-Council of European Energy Regulators, www.ceer.eu

-Directorate General for Energy and Geology, www.dgeg.gov.pt

-Ehlers E, Insights into Energy Market Unbundling in Great Britain, Germany and the Netherlands, 2007, Energy Marketing & Sales, Amsterdam

-Electricity Supply Board, www.esb.ie

- Erdmann G and Zweifel, P., Energieökonomik, 2008, Berlin/Heidelberg
- European Association for Storage of Energy , www.ease-storage.eu
- European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators, www.acer.europa.eu
- Farantouris N.E., La nouvelle base juridique de la politique énergétique de l' UE, 2011, Revue de l' Energie
- Giannetti R, Resources, Firms and Public Policy in the Growth of Italian Electrical Industry from the Beginnings to the 30's, 1987, στο συλλογικό έργο: Un siecle d' electricite dans le monde,Paris
- Heddenhausen Matthias, Privatisations in Europe's liberalized electricity markets- the cases of the United Kingdom Sweden, Germany and France, Hhttps://www.swp-berlin.org/publications/products/projekt_papiere/Electricity_paper_KS_IIformatiert.pdf
- International Association of Energy Economics, www.iaee.org
- Murphy M, *Nationalization of British, Industry*, JSTOR: *The Canadian Journal of Economics and Political Science*, Vol. 18. [12]. Department of Trade and Industry, available at <http://www.dti.gov.uk/files/file10738.pdf>
- Thomas S.1996. The development of Competition - The British Electricity Privatization Experiment, Privatization: The Record, the Issues, the Lessons. ed. John Surrey, London, England, Earthscan Publications Limited
- .-Tovey K.2005. Developments in the electricity markets in the UK: the move towards BETTA. London
- United Nations Framework Convention on Climate Change, www.unfccc.int

